

SVERIGES KYRKOR

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

MED STÖD AV K. VITT. HIST. O. ANT. AKAD.

UTGIVET AV SIGURD CURMAN

OCH JOHNNY ROOSVAL

VÄSTERGÖTLAND

BAND I

STOCKHOLM

A. B. GUNNAR TISELLS TEKNISKA FÖRLAG

STOCKHOLM 1922
VICTOR PETERSONS BOKINDUSTRIAKTIEBOLAG

VÄSTERGÖTLAND

BAND I

KÄLLANDS HÄRAD

AV

ERNST FISCHER

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Otterstads kyrkor. ✓	3
Senäte kyrka . . . ✓	20
S. Mariæ kapell. ✓	33
S. Katarinæ kapell. ✓	48
Sunnerbergs kyrka ✓	52
Strö kyrka . . . ✓	82
1-1 Gösslunda kyrka ✓	108
Rackeby kyrka. ✓	132
Rackeby kloster. ✓	159
Skalunda kyrka. ✓	161
Råda kyrka . . . ✓	179
Kållands-Åsaka kyrka ✓	223
Mellby kyrkor ✓	242
1-2 Järpås kyrkor ✓ <i>Vedums kyrka ✓</i>	263
Höra kyrka . . . ✓	291
Häggesleds kyrkor ✓	296
Ufvereds kyrkor ✓	317
Örslösa kyrkor . . .	329
1-3 Söne kyrka ✓	362
Våla kyrka . ✓	386
Gillstads kyrka. ✓	403
Tådene kyrkor. ✓	421
Tranums kyrkor ✓	469
1-4 Norra Kedums kyrka ✓	485
Lava kyrka ✓	504
Rättelser och tillägg.	523
Ortsregister . . .	531
Personregister . . .	533
Sakregister	543

FÖRKORTNINGAR ANVÄNDA I DETTA BAND

- ANT. TIDSKR. = Antikvarisk Tidskrift för Sverige, utgiven av Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets akademien. 1864—.
- A. T. A. = Antikvariskt-topografiska arkivet omfattande en avbildningssamling och en skriftsamling, förvaras i Statens Historiska Museum i Stockholm.
- B. St. = Kgl. Byggnadsstyrelsens arkiv.
- HADORPH = Reseanteckningar om Läckö grevskap eller Åse, Kållands och Kinnefjärdings härad av Johan Hadorph av år 1669 och 1671. Tryckta i Västergötlands fornminnesförenings tidskrift II:1, s. 65—68.
- K. A. = Kammararkivet, Stockholm.
- K. B. = Kgl. Biblioteket, Stockholm.
- LAMPA, INV. 1583 = Inventarium för kyrkorna i Skara stift 1583 med anmärkningar utgivet av Sven Lampa. Tryckt i Västergötlands fornminnesförenings tidskrift III: 3—4.
- LINDSKOG = Försök till en kort beskrivning om Skara stift av P. E. Lindskog. Del III. Skara 1814.
- LJUNGSTRÖM = Kinnefjärdings och Kållands härader samt staden Lidköping beskrivne av Claes Johan Ljungström. Lund 1871.
- M. Bl. = Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens Månadsblad 1872—1905.
- PERINGSKIÖLDS MONUMENTA = Monumenta Sueo-Gothorum antiqua et recentia. — Minningsmärken, gamla och nyare, uti vårt Nordiske Attlant, Swea och Götha Riket. 10 Bd. Manuskript i Kgl. Biblioteket i Stockholm; märkt Fh, 1—10. — De i del IX förekommande teckningarna äro enligt E. Wennbergs forskning utförda 1671 av J. Hartling.
- R. A. = Riksarkivet i Stockholm.
- SKARA DOMK. A. = Skara Domkapitels arkiv.
- SKARA STIFTS BOK = Skara Stifts Bok. Manuskript i Skara Domkapitels arkiv, märkt I VI n:o 1. Innehåller inventarier från stiftets alla kyrkor; påbörjad under biskop Haqvin Spegels tid (biskop i Skara 1685—1691) och fullbordad vid mitten av 1700-talet.
- SKARA ST. och GYMN. BIBL. = Skara Stifts och Gymnasiebibliotek i Skara.
- Sv. F. T. = Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift.
- P. A. SÄVES BERÄTT. = P. A. Säves berättelse för år 1863. Manuskript i Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens arkiv. Delvis tryckt i Antikvarisk tidskrift för Sverige III.
- WENNERBLAD = Ernst Wennerblad, Skara Stifts kyrkor. Norrköping 1902.
- WESTER-GOTH. ECCL. = Westergothia ecclesiastica et litterata — af Andrea Ol. Rhyzelio. Manuskript i Skara Domkapitels arkiv, märkt I VI n:o 2. Innehåller bl. a. några ord om varje kyrka i Skara stift — dock mest förklaringar över deras namn.
- V. F. T. = Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift.
- Ö. I. Ä. = Kgl. Överintendentsämbetets arkiv i Stockholm, numera Kgl. Byggnadsstyrelsens arkiv (B. St.).

FÖRORD TILL SVERIGES KYRKOR, VÄSTERGÖTLAND.

De skatter av kyrklig konst, som Västergötland har att uppvisa i sina till flera hundratal uppgående kyrkor, hava visserligen lockat åtskilliga forskare till studium och behandling såväl av arkitekturen som av den i landskapet förhållandevis rikligt företrädda stensulpturen från romansk tid. Huru värdefulla dessa studier än varit, hava de dock samtliga lidit genom bristen på ett fullständigt material och på lätt tillgängliga avbildningar. Det är framför allt genom avhjälpande av dessa brister, som arbetet Sveriges Kyrkor hoppas kunna gagna den vetenskapliga forskningen, på samma gång som det avser att i vidaste kretsar sprida kännedomen om de i många fall ganska oanat rika skatter av gammal konst och kultur, som trots allt ännu finnas kvar i våra bygder. Rörande arbetets allmänna organisation och plan hänvisas till förordet i det år 1912 utgivna första häftet: Sveriges kyrkor: Uppland, Band IV, häfte 1, omfattande kyrkor i Erlinghundra härad.

För utgivandet av Västergötlands kyrkobeskrivningar kommer den gamla häradsindelningen att läggas till grund. Varje utkommande häfte omfattar sålunda kyrkobeskrivningarna för ett härad. Skulle kyrkornas antal i ett härad vara så stort, att deras beskrivningar skulle erfordra mera än 10—12 tryckark, delas häradet i flera häften. Tre till fyra häften pagineras i följd för att tillsammans utgöra ett band. Till varje band utgives särskilt titelblad och utförligt register. Sålunda komma kyrkorna i Kållands härad att fördelas på tre häften, som tillsammans bilda band I inom Västergötland. Kyrkorna i landskapets städer skola sammanföras i ett särskilt band, varjämte en sammanfattande översikt över landskapets kyrkliga konst är avsedd att bilda avslutningen till arbetet inom landskapet.

Den hastighet, varmed arbetet kan komma att fortskrida inom Västergötland, är naturligtvis beroende dels av arbetets tillgång på medel och arbetskrafter, dels av den uppmuntran det kan röna

från allmänhetens sida. Hittills har vårt arbete kunnat utföras dels tack vare gåvor och understöd från institutioner, föreningar och enskilda, dels på grund av det uppoffrande intresse, som visats av våra medarbetare. Till arbeten i Västergötland hava sålunda följande bidrag överlämnats: Kgl. Vitt. Hist. Ant. Akad. 300 kr., Västergötlands Fornminnesförening 100 kr., Föreningen undersökning av Västergötlands folkmål 200 kr., Kommitterade för utgivande av Beskrivning över Västergötland 400 kr., varjämte slutligen Skaraborgs läns Landsting beviljat ett anslag av 500 kr. att utgå 1914 såsom bidrag till kostnaderna för utgivande av här föreliggande häfte. För allt detta stöd få utgivarna frambära sin djupa tacksamhet.

1913 års Riksdag har genom beviljande av ett anslag på 10,000 kr. för år 1914 åt vårt arbete skapat en tryggare ekonomisk grund än det hittills haft. Då dessa medel emellertid skola fördelas på arbeten över hela landet, torde utgivarne dock allt framgent vara nödsakade att vädja till de lokala intressenas representanter, för att arbetena skola kunna bedrivas med önskvärd raskhet, vilket även utgör en av förutsättningarna för det beviljade statsanslaget.

Vår förhoppning är att kunna utgiva minst ett häfte om året rörande Västergötlands kyrkor, i all synnerhet om vi även framdeles få påräkna bistånd av de personer, som hittills så energiskt och uppoffrande bedrivit arbetena i Västergötland, nämligen fil. kand. Ernst Fischer och arkitekten i Överintendentsämbetet Anders Roland. Av dessa har ark. Roland utfört alla uppmättningsritningar samt i hög grad bidragit till utredandet av kyrkornas byggnadshistoria, under det att kandidat Fischer utfört alla nödiga arkivaliska forskningar, bearbetat hela det insamlade materialet samt författat beskrivningarna. Till dem står verket Sveriges Kyrkor i en mycket stor tacksamhetsskuld.

Värdefulla upplysningar för arbetet hava godhetsfullt lämnats av dr. Gustaf Upmark (om silver) och av prof. O. von Friesen (om runstenar), för vilket vi betyga vår tacksamhet, liksom vi till alla dem, som på olika sätt i övrigt underlättat arbetet, få uttala ett värdsamt tack.

STOCKHOLM I OKT. 1913.

SIGURD CURMAN

JOHNNY ROOSVAL.

Foto A. Roland.

Fig. 418. Tådene. Lilliehöökiska gravkoret å gamla kyrkogården.
Grabkapelle der Familie Lilliehöök.

TÅDENE KYRKOR.

VÄSTERGÖTLAND, SKARABORGS LÄN, KÅLLANDS HÄRAD,
SKARA STIFT, KÅLLANDS KONTRAKT.

Tryckta källor: HADORPH i V. F. T. II : 1, s. — LINDSKOG, III, s. 189. — LJUNGSTRÖM, s. 100—8. — WENNERBLAD, s. 41, pl. 155. — LAMPA INV. 1583 i V. F. T. III, 3—4. — P. A. SÄVES BERÄTT. 1863 i ANT. TIDSKR. III, s. 148. — R. CEDERSTIÖM, Svenska kungliga huvudbaner samt förtecken. Sthlm 1900, N:o 448.

Handskrivna källor och avbildningssamlingar: PERINGSKIÖLD, MONUMENTA IX, N:o 3, s. 104 och s. p. (avb. ext. från s.). — P. A. SÄVES BERÄTT. 1863. — A. T. A. 1 ritn. av B. M. Larsson (plan och fasad); 3 teckningar (gravsten, kyrkoklocka, kopia efter Peringskiöld); 10 foto (ext., int.) vinkanna, kalk, 6 foto av kalkens emaljplattor; avskrift ur Peringskiöld och ur Berättelse om adeliga gravar 1755; inv. 1829; beskrivning över Tådene gamla kyrka (raserad 1877) av B. O. Cederbom; skrivelser rörande rivningen; inv. n:r 102 42 (gipsfig. å ringklocka.); tekn. av genomskuren plåt av silver, avtryck av relief. — B. Str. 3 bl. ritningar t. nybyggn. av A. Peterson (plan, fasad, sektioner), stadf. $\frac{28}{4}$, $\frac{13}{10}$ 1876; ritn. t. värmeledning av A. Peterson, stadf. $\frac{10}{7}$ 1902; 21 foto. 1912 (ext., int.,

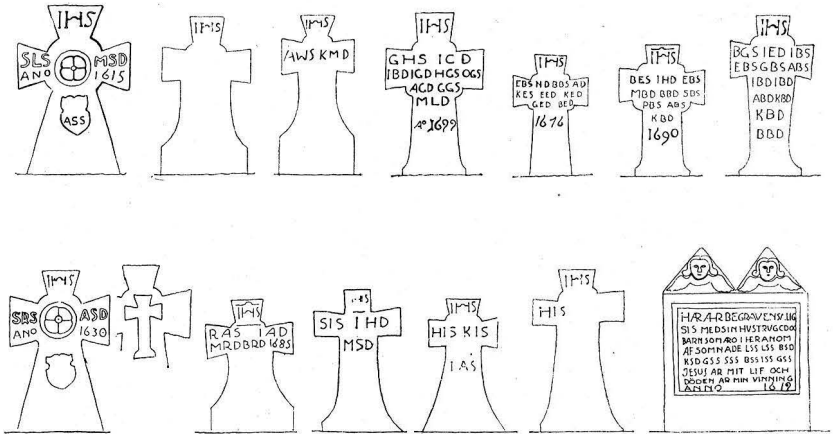

Fig. 419. Tädene. Gravvårdar.
Grabsteine.

A. Roland del.

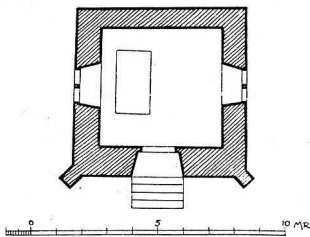
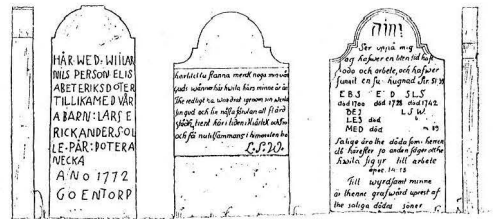
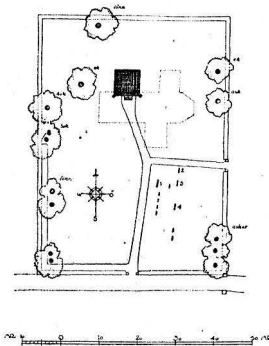

Fig. 420. Tädene. Kyrkogårdsplan och plan av Lilliehöökiska gravkoret.

Uppmätning av A. Roland.

Grundriss des Friedhofes der ehemaligen Kirche Tädene und der noch bestehenden Grabkapelle der Familie Lilliehöök.

Fig. 421. Tädene. Gravvårdar.
Grabsteine.

A. Roland del.

detaljer). — SKARA DOMK. A.: Wester-Goth. eccl. Skara stifts bok. — SKARA ST. OCH GYMN. BIBL.: Topogr. saml. Tådene, s. p.

Kyrkans arkivalier.¹ I LANDSARKIVET I GÖTEBORG. Uppgifter om kyrkans byggnad och arkivalier träffas i följande volymer: E. I, innehållande »märkeliga händelser efter 1800» (fol. 175). I. 1, innehållande kgl. brev d. $\frac{16}{3}$ 1691 angående kyrkbyggnad (avskr.), protokoll vid visitationen 1692, inv. från 1600-talets slut, sockenstämmoprotokoll 1695—1800, räkenskaper 1695—1713, »documenter, som här uti denna kyrkio-bok efter begiäran antecknade ähro; och angå Lillje Hökska-Grafwen i Tådenäs kyrkia»: 1. gåvobrev å 150 dlr. smt. av Fredrik Sparre och Carl Bonde till gravens underhåll för all framtid, 2. församlingens löfte att underhålla graven d. $\frac{16}{12}$ 1750, 3. utdrag ur arvskiftet efter Brita Christina Bonde d. $\frac{14}{8}$ 1729, 4. utdrag ur Skara domkapitels protokoll d. $\frac{6}{3}$ 1751. I 2, innehållande kgl. brev 1764 (avskr.). I 3, innehållande skrivelser från Skara domkapitel 1746—1752 (avskr.). I 4, innehållande skrivelser från Skara domkapitel 1773 (avskr.). L. I, 1, innehållande räkenskaper 1761—1830. L. I, 2, innehållande räkenskaper 1714—1772. L. I, 3, innehållande räkenskaper 1761—1831. M. I, innehållande sockenstämmoprotokoll 1652—1695, räkenskaper 1695—1712. M. 3, innehållande inv. 1711, bänklängd 1698, inv. 1715, protokoll vid visitationen 1715, 1723, 1730, series pastorum Tådenensium, inv. 1774, 1799, protokoll vid visitationen 1799, 1820, inv. 1820, 1836, 1839, 1865, 1876 med tillägg, protokoll vid visitationen 1867, minnesskrift 1876, prostaförhör 1748, 1753, protokoll vid visitationer 1757, 1763, 1774, 1888, Margareta Otters säljebrev å sin fars grav d. $\frac{17}{6}$ 1740. N. I, innehållande donationer 1697, 1698 till kyrkans tillbyggnad, inv. 1689, protokoll vid visitationen 1695, »inventarii förbättring» 1705, 1706, 1707, 1708, 1710, protokoll vid visitationen 1705. — I kyrkans arkiv förvaras dessutom handlingar från nyare tid, bl. a. en volym, märkt 5. c., innehållande sockenstämmoprotokoll från 1700-talets slut och 1800-talet samt en beskrivning över Tådene raserade kyrka av B. C. Cederbom (märkt O:19).

Tådene gamla kyrka.

Kyrkogård och klockstapel.

Den Tådene, år 1878 raserade, kyrka omgivande kyrko- KYRKO GÅRD. gårdens användes och vårdas ännu. Den är bevuxen med höga lummiga träd, planterade 1798 (prot.) och av en ej fullt meterhög, i kallmur uppförd gråstensmur (på insidan jordvall) med portar i öster och söder. I ett protokoll av år 1696 bestämes att kyrkogårdshägnaden skall vara »7 stäckar högh med tinnar ofwan uppå som begynt ähr». En stenport uppfördes 1731 och beslöts då, att den »må muras och hwälfwas». År 1764 skedde

¹ Inv. 1799 nämner bl. a.: »4 gamla kyrko Böcker til Räkenskapers, Föddas, dödas och afflyttades inskrivning». Till detta fogas 1836 anm. »Öfverflödiga att vårda».

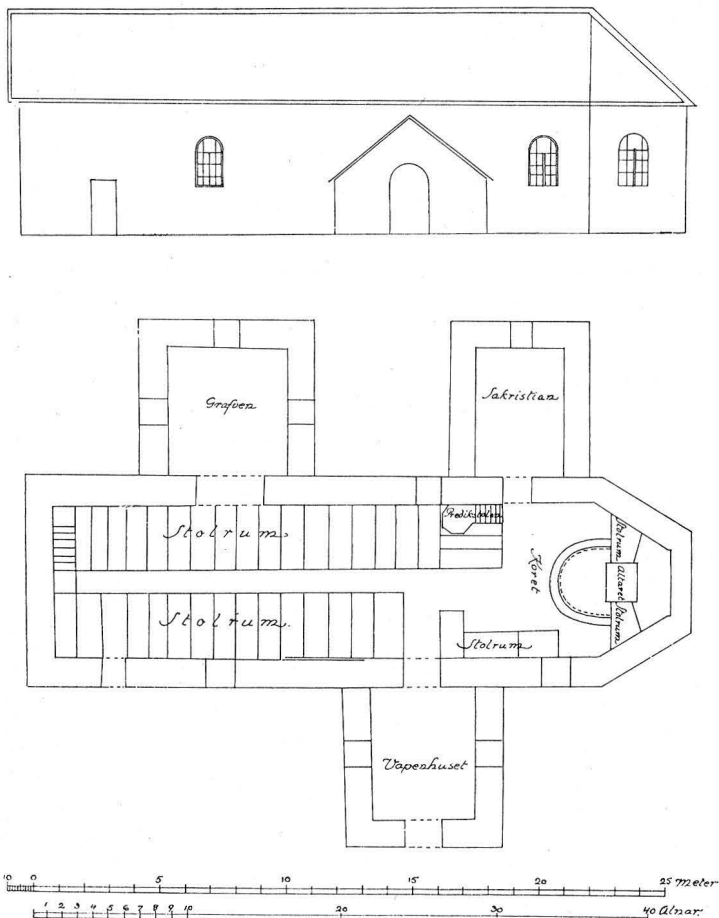

Fig. 422. Tädene. Plan och södra fasaden av gamla kyrkan.
Grundriss und südliche Vorderseite der ehemaligen Kirche.

uppdelning av kyrkogården till de olika gårdarna: »delningen begyntes på västra sidan och continuerades til östra Balken i följande ordning. N:o 1 Storeberg, Bränagården — — — N:o 15 måste Olof Bergman behålla sin graf. 12 alnar i bredden afdeltes på hvar hel gård och 12 alnar i längden, wid södra balken begrafwes inhysesfolket under sin gårdsplats.»

GRAV- På kyrkogården stå 21 hela och en del av ett gravkors
VÅRDAR. av kalksten från 1600- och 1700-talen (fig. 419) samt en mera ovanlig gravsten av kalksten (fig. 421) och en enklare dylik med tvenne gavlar. Dessutom tvenne enkla empirvårdar

(H. 106 och 110 cm.) samt en dylik med följande inskrift: »Här / ligger blandat / med jorden / stoftet / af / Tådene försam-
lings / trogne lärare / Herr Olaus Thelning¹ / födder den XXV
(= 25) jan. MDCCXVII (= 1717) / Döder / Den IV (= 4) aug.
MDCCLXXIV (= 1774) En / i Lifestiden / Gudfruktig Redelig
Saktmodig / Allmänt Älskad / Människo-Vänn / Som / Saknas
Nu / af / Suckande Ämbets-bröder / Klagande Åhörare / Sör-
jande Maka / Gråtande och Qvidande Barn / Vandrings Mann /
Fölg Hans spår / Tils Du / Och Hinner målet.» H. 194 cm.

På en stämman 1799 beslöts, »at Stenkisterna på kyrke-
gården skulle borttagas, i synnerhet de som på något sätt stode
i vägen, antingen wid Liks bärande, eller wid Folkets gång till
kyrkan, dock Ägaren icke betaget at undfålla stora hallen jämt
med marken öfver sina döda; eller bortsälja dem till kyrkan,
eller annorlunda disponera dem efter godtycke; men likväl
icke vidare begagna sig af et sådant grafställe, derest det låg i
vägen af Folkets gång ifrån kyrkoporten till kyrkan, hwilken
väg borde linea recta wara ledig och minst af tre alnars bredd». Vidare bestämdes, »at inga lik skulle hädanefter ställas ofwan
jord utan nedgrefwas i den händelse någon av stenkistorna
skulle finnas kunna oklandrat bibehållas». Dylika gravtumbor
av sten äro numera på de flesta kyrkogårdar borta, men på
N. Kedums kvarstå ännu två (se s. 486).

Vid kyrkans raserande 1878 stod på kyrkogården en klock-
stapel av numera okänt utseende. Den uppfördes år 1727 KLOCK-
STAPEL.
(räk.). En dylik nämnes tidigast i kyrkans handlingar år 1697.
På en ritning av år 1671 i Peringskiölds Monumenta framträder
öster om kyrkan en öppen klockstapel under sadeltak. Dess
tillkomsttid okänd.

Kyrkobyggnaden.

Tådene gamla kyrka, vars plan framgår av fig. 422, var PLAN OCH
MATERIAL.
uppförd »af större och mindre granitstenar, sammanfogade med
murbruk, den äldsta delen af murarna utgjordes till större delen
af mindre murstenar af omkring 6 tums diameter, här och der
sammanhållna eller på yttersidorna beklädda af någon större

¹ Olof Thelning, f. 1717, prästvigd 1743, komminister i Tådene 1749, † 1774.
G. 1. 1749 m. Rangela Urlander, 2. 1760 m. Anna Catarina Bodmark.

stenhall».¹ Murarna voro utvändigt putsade. Fönstren voro stora och rundbågiga, utvidgade i senare tid. Huvudingången låg mitt å södra muren. Dess utseende obekant. Den äldre portalen hade sin ursprungliga plats nära sydvästra hörnet. 1873 var den rektangulär, sannolikt icke i ursprungligt skick. — Golvet var belagt med kalkstenshällar, vilka inlades i koret 1733, i den övriga kyrkan 1740 (räk.). Väggarna voro sannolikt invändigt putsade. Innertaket var platt trätak »måladt med vattenfärg i 3:ne afdelningar»:

»1:o Öfver koret: en sol omgifven af en repformig upphöjd ring.»

»2:o Öfver främre delen af Kyrkan, inom en målad ram en man omgifven af måln klädd i blå mantel med en vågskål i ena handen, i den andra något liknande en färla, i skyn der äfvan englar med bandslinga och läsning.»

»3:o Öfver nedre delen af Kyrkan: Omgifven af skyar sitter en man klädd i röd mantel med krans på huvudet, under ena armen håller han en bokrulle, i hvardera handen hälften af ett afbrutet svärd, vid ena sidan ligger ett lamm, vid andra synes otydligt en mansperson.»

»Dessa målningar voro mycket illa skadade af takdropp. Rundt taket och på panelningen äfvensom öfver läcktaren voro bladornamenter i blått och rödt.»

Målningen utfördes sannolikt år 1728 av någon av de i Lidköping vid denna tid verksamma målarna. Jfr inskriften i vapenhuset s. 431.

Yttertaket var vid kyrkans raserande täckt med tegel på ena sidan, och med handkluven ekspån på den andra. Teglet pålades 1828 (räk.)

KYRKANS UR-
SPRUNGLIGA
UTSEENDE. Tådene år 1878 raserade kyrkas ursprungliga utseende kan man med hjälp av en teckning i Peringskiölds Monumenta från år 1671 samt de uppgifter, man finner i kyrkans handlingar, rekonstruera. Den bestod av ett rektangulärt långhus med lägre och smalare, rakslutet kor. Den var uppförd av gråsten med åtminstone 1671 oputsade murar. Huggen sockel saknas. Fönstrens form och utseende känna vi icke. Av dem, som synas på teckningen är det i koret sannolikt upptaget vid slutet

¹ Ovanstående citat är liksom de följande hämtade ur Cederboms beskrivning i kyrkans arkiv.

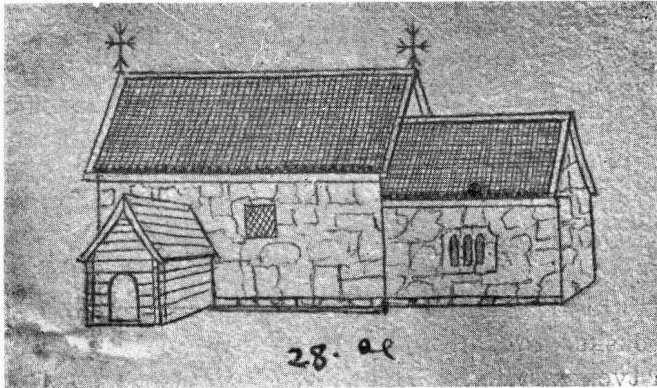

Fig. 423. Tådene kyrka år 1671 efter handteckning i Peringskiöld's Monumenta.

Die Kirche im J. 1671 nach einer Handzeichnung.

av 1200-talet (jfr s. 185), medan det andra är yngre. I södra muren var portalen (av okänd form). Interiörens utseende obekant.

Denna lilla kyrka uppfördes sannolikt samtidigt med de DATERING. övriga små gråstenskyrkorna under 1200-talets förra hälft. Motiveringen för denna datering är anförd å s. 5.

Till denna kyrka fogas troligen, under medeltiden, ett SENARE FÖR-ÄNDRINGAR. vapenhus av trä framför södra portalen. Möjligen tillbygges även en sakristia i norr, men om dessa tillbyggnader hava vi inga uppgifter.

Den största förändringen undergår dock kyrkan mot slutet av 1600-talet. Beslut härom fattades år 1692, och i ett protokoll vid biskopsvisitationen detta år heter det: »emädan Tådenes kyrka nu skall rifvas och sedan till ökas, så begierte högw. Biskopen, att wid itt så angeläget werck skole Pastor och försambln. ingalunda låta någon enfaldigh murmästare allena hafva dispositionen, elr. göra något Project på bygningen», varpå överste Gabriel Lilliehöök på Storeberg lovade »hoos een förfaren byggmästare i Stockholm förkåsta en tienligh afritningh efter platsens noga dimension, sampt förslagh huru een formeligh kyrkebyggnat kan upsättias med wapnhuus och sacristijo eenkannerliga så att coret kunde få någon ansenligh facon.» 1695 började man framköra sten, men först två år senare kom arbetet igång. Murmästaren var Börje Andersson. Det östligaste partiet raserades nu, och kyrkan tillbyggdes i

öster i bredd med långhuset. Koret får tresidig avslutning. Material gråsten. Murarna putsas, fönstren utvidgas och en ny port upptages mitt på södra väggen. Invändigt täcktes kyrkan med platt trätak. — Vid denna ombyggnad erhöll kyrkan många gåvor,¹ vilka finnas antecknade ibland kyrkans handlingar (vol. N: I.). Bland dessa märkas »Dhe 4 uthuggne hallerna som ligga i fönstren,» skänkta av »Hustru Margareta Sahl. Pastoris Hr Sven Otters efterlevverska²». Dessa fyra stenar finnas ännu bevarade, två inmurade i fönster i tornets bottenvåning i nya kyrkan, två i fönster i det ännu kvarstående nedannämnda Lilliehöökiska gravkoret. De äro av kalksten med i relief ut-huggna tvenne stående änglar iklädda dräkter från 1600-talets slut samt mellan dem en inskriptionstavla. Inskrifterna lyda:

I. CUM·MORIETUR·/ HOMO·HAEREDITABIT·/ SER-
PENTES·ET·BESTIAS· / ET·VERMES·SÛR·10·/ IN·PUL-
VERE·DORMIENT·ET· / VERMES·OPERIENT· / EUM·
IOB·ZI·Översättning: Då människan är död, äta ormar och
odjur och maskar henne. Syr. 10.— De ligga i stoftet och
maskar täcka dem. Jobs bok 21. L. 155 cm. B. 50 cm.

II. TUNC·IUSTI·FULGEBUNT· / UT·SOL·IN·REGNO·
PATRIS·MAT·13·/ QVI·ANTEM·DOCTI·FUERINT·FUL-
GEBUNT·/ QVASI·SPLENDOR·FIRMAMENTI·ET·QVI·
AD·/JUSTITIAM·ERUDIUNT·MULTOS·QUAS·/STELLAE·
IN·PERPETUAS·/ AETERNITATES·DAN·12· Översättning:
Då skola de rättfärdiga skina såsom solen i fadrens rike. Matt.
13. De som hava varit förståndiga skola lysa liksom med fästets
glans och de som hava fört många till rättfärdighet liksom
stjärnor i ständig evighet. Dan. 12. L. 160 cm. B. 55 cm.

III. STATUTUM·ENIM·EST·OMNIBUS·/ HOMINIBUS·
SEMEL·MORI·HEBR·9·/ IN·OMNES·HOMINES·MORS·
PER·/ TRANSIVIT·QVATENUS·OMNES·/PECCA VRUNT·
ROM·5· Översättning: Ty det är bestämt att alla människor
skola dö. Hebr. 9. Döden har kommit till alla människor
emedan de alla hava syndat. Rom. 5. L. 150 cm. B. 54 cm.

¹ Kyrkans frikostiga donator överste Gabriel Lilliehöök bidrog även vid detta tillfälle, varför följande anteckning står att läsa bland kyrkans handlingar: »Herren then aldra högste wälsigne denne Edle och Wälborne Herren samt hans kiära fru dhen Edla och Wälborna frun, fru Brigitta Bonde medh dhess kiäre lifzarwinge för denna och tillförene ansenlige förähringarne till denna kyrkian.» Jfr s. 430, not 1.

² Sven Otter och hans maka ligga begravna i Tädene, där även deras gravsten finnes bevarad (se s. 459 o. f.).

4. Kista av ek med smidda, förtenta handtag, plåt av driven mässing med följande inskrift: »Then Högwälborna nu mera hoos Gudh Evig Sahliga Fru Friherrinna WIRGINA CHRISTINA LILLIEHÖÖK, Chapitainens af Kongl Majjtz Lijf Gardies till foot Högwälborne Herr Baron FREDRIK SPARRE i listijden Kiäre älskelige Hustru är född på Storeberg den 18 januarii A:o 1687 och död i Stockholm den 3 December hvars andelösa lekamen Här utinnan Hviljar och begrafven blef Här i Kyrckian den 14 december A:o 1726 Gudh förläne Kroppen en frögdeful upståndelse på Herrans Dome Dagh.»

5. Kista av ek, handtag av smitt järn, plåt av driven koppar med oläslig inskrift.

6. Kista av trä med målning: röda blommor och gröna blad mot ljus marmorering. Ätterna Sparres (med inskrift »Fäderne Sparre») och Bondes (med inskrift »Möderne Bonde») vapen målade. Dessutom följande inskrift: »Ian Sparre Jansson natus Anno 1696 die 13 Julii denatus Anno 1702 die 26 April» (= Ian Sparre Jansson född år 1696 d. 13 juli, död år 1702 d. 26 april).

7 och 8. Två små barnkistor av ek utan inskrifter.

9. Liten barnkista av ek med inskrift: »Frederika Ullerika Sparre född i Stockholm den 6 december Anno 1725 och dödd den 12 dito Saliga äro the — — —»

Om gravkorets tillkomst berättar ett sockenstämmoprotokoll av år 1703: »Såsom hennes Nåde Högwälborna Fru Baronessa och Öfwerstinnan Brita Christina Bonne¹, uthj sin herres förwaro låtet sigh behaga, medh stoor omkostnad zira och pryda Tådeneds moderkyrka och alltså tänckt låta en grav till Storeberg förfärdigass, till hwilketz verkställande under Choret oti(e)nlig grund, allt derföre hafwer Hennes Nåde tänkt gent emoth det 3 Fönstret (i) söder på norra muren» uppföra

¹CARL FILIP **Bonde**

f. 1624, major, † 1659. Ägare av Storeberg.

G. m. Marg. Elisabeth Uggla.

BRITA CHRISTINA

f. 1655, † 1739. G. m. GABRIEL **Lilliehöök**, f. 1657, överste 1703, † 1706 i slaget vid Frauenstadt. Ägare av Storeberg.

VIRGINIA CHRISTINA
f. 1687 † 1726. G. m.
Fredrik Henrik **Sparre**
f. 1691, generallöjtnant,
landshövding, † 1764.

CAROL LENNART
f. 1690, † 1705 i Polen.

INGEBORG
f. 1691, † 1755. G. 1731
m. Carl **Bonde**, kam
marherre, † 1755.

ett gravkor. Till tack för alla gåvor »är intet mehr än skäligt det sochnens inwånare på all widrig händelse i tillkomande tider sigh åthaga bemälte grafz tak widh macht hålla.» År 1750 skänkte Gabriel Lilliehööks svärsöner Fredrik Sparre och Carl Bonde 150 dlr. smt. till kyrkan för gravkorets ständiga vidmakthållande. Jfr inskriptionen å stenen s. 463.

Vapenhuset, som låg framför den nya sydportalen, var uppfört 1710 av gråsten med putsade murar. I söder en rundbågeport. Golv av sten. Platt trätak med »Bibelspråk och målningar i bladform liknande de kring kyrkotaket», samt följande inskrift: »Åhr 1728 hafver Gudi till ähro kyrkoherden Johan Otter¹ låtit detta Herrans huus måhla.» Yttertaket, sadeltak, täckt med tegel 1728. Äldre taktäckningsmaterial handkluvan ekspån. — Beslut om vapenhusets uppförande fattades 1710, då sten skulle framköras, »om Gud gier fred och tienlig wäderlek».

Ett äldre vapenhus, sannolikt rivet vid kyrkans ombyggnad 1697, synes å teckningen från 1671 (fig. 423). Det var uppfört av liggande, knutat timmer under brädbeklätt sadeltak samt hade rundbågig port i söder.

Sakristian, som låg i norr, uppfördes av gråsten med putsade murar 1709. I norr ett fönster av obekant form, i söder port in till kyrkan, stängd av en dörr, beslagen med smidda järnlameller.

Mot slutet av 1800-talet fann församlingen sin kyrka vara för liten och beslöt dess raserande. Detta skedde 1878 med undantag av gravkoret, som ännu kvarstår, men då undergick en del förändringar. Nya fönster uppbrötos i öster och väster, öppningen mot kyrkan igenmurades och i denna nya mur anbragtes en rundbågig dörröppning, strävpelare uppmuras i de södra hörnen, taket avvalmas och täckes med skiffer. På annan plats uppfördes samtidigt efter ritningar av Adrian Peterson, stadf. d. ¹³/₁₀ 1876, den nya kyrkan.

Inredning.

Altaret var 1873 murat av sten samt täckt med en polerad kalkstenshäll inköpt från Kinnekulle 1696 för 4 dlr. 16 öre smt. (räk.) — Altarprydnaden utgjordes av en arkitektonisk

¹ Johan Otter, f. 1673, prästvigd 1700, kyrkoherde i Tådene 1713, † 1729. G. 1. m. Ingeborg Unge, 2. m. Brita Tranander, omgift med efterträdaren Nils Wenner (se s. 453, not 1).

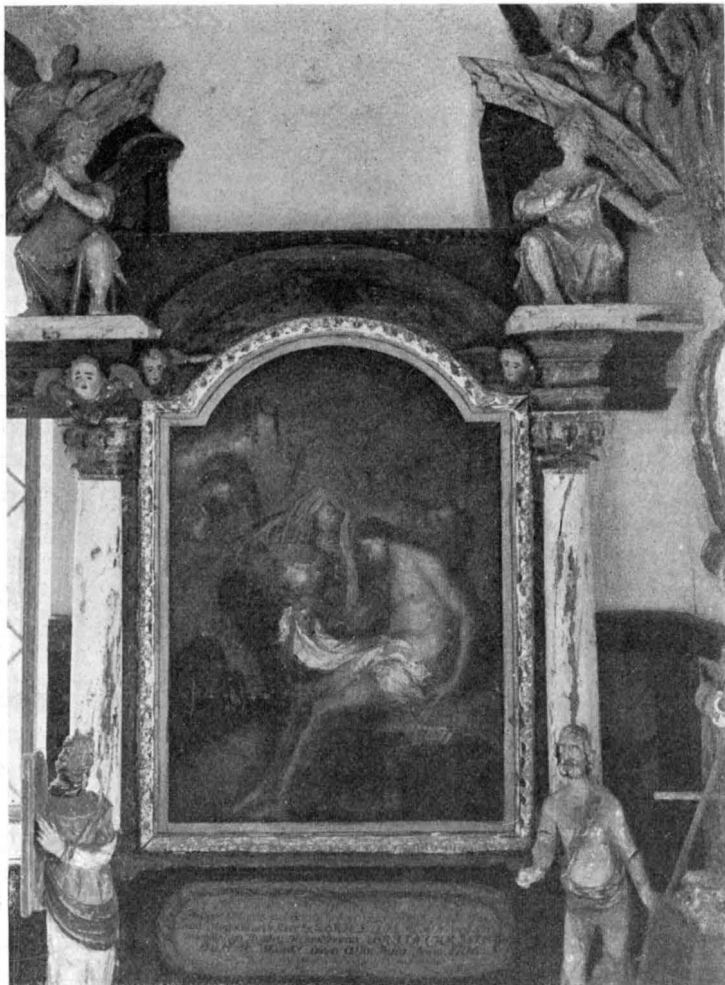

Foto A. Roland.

Fig. 424. Tädene. Altartavla, målad 1744 av Lars Hasselbom.

Altarstück von Lars Hasselbom im J. 1744 gemalt.

uppställning, omramande en oljemålning på duk framställande Kristi begravning. »I de båda sidonischerna äro mellan pelare fristående bilder af träd föreställande Moses (med budordstaflan) och Johannes (med lam och kors). Öfvre afdelningen visar inom oval ram Kristus på korset samt rövvarne; för övrigt i träd väl skurne Englabilder, Cheruber, löfverk m. m. allt med rik förgyllning, Derinunder läses: Till den Store Gudens ära

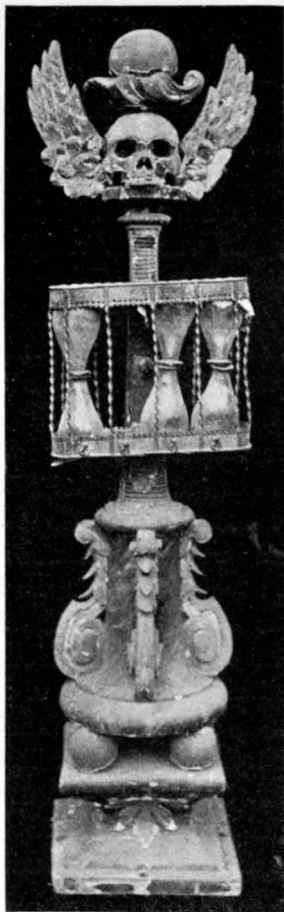

Foto A. Roland.
Fig. 425. Tådene. Timglas
från år 1726.
Stundenglas aus Holz vom J. 1726.

Foto A. Roland.
Fig. 426. Tådene. Ängel från predikstolen.
Engel aus Holz der Kanzel.

samt detta hans heliga tempels prydnad hafva hans Kongl. Majts Troman Högvälborne Herr Gabriel Liljehök med sin kärälskeliga husfru Britta Christina Bonde skänkt denna altartafla anno 1704.» Altarprydnaden, som, ehuru söndertagen, ännu till största delen finnes bevarad, hade ett liknande utseende som många av häradets övriga kyrkors, och är alltså efter all sannolikhet utförd av bildhuggaren Mäster Olof Tholin, som utfört altarprydnaden i Råda kyrka (jfr s. 194.) — Oljemålningen i mitten (fig. 424) är icke ursprunglig, utan är utförd

1744 av målaren Lars Hasselbom från Lidköping (jfr s. 63, not 4), ty föregående år »beviljades stora tafvlans reparation såsnart man fåt inkiöpa buldan der til». Ursprungligen torde i dennas ställe ha funnits en i trä skulpterad framställning av Kristus på korset med Maria och Johannes sörjande.

PREDIKSTOL. »Predikstolen, troligen äfven en skänk af Gabr. Liljehöök är prydd med vackert, genomskuret löfverk mellan släta pelare (ej vridna som Ljungström uppger) har ett vackert timglas (fig. 425) med 4 par glas gifvet 1726 af Mosieur Wenner (se s. 453, not 1), sedan kyrkoherde härstädes. Tronhimmel har åfvanpå ett i träd skuret Agnus Dei och vid sidorna fritt sväfvande 2:ne Änglar med vapensköldar, den ena förstörd, den andra med Bonde-vapnet, en båt.» Av predikstolen finnas vissa rester bevarade i gravkoret såsom foten, varpå korgen vilade, utgörande fyra S-formigt böjda stöd med skulpterade akantusblad, målade i vitt och guld; ett förgyllt, genombrutet ornament, som legat å predikstolstrappans barriär, liknande dylika i andra av häradets kyrkor; de båda änglarna (fig. 426) samt vapenskölden med Bondes vapen, tvenne fyllningar till barriären, Agnus Dei, 3 små korintiska kapitåler, bokbräden med konsoler. Predikstolen synes hava blivit tillverkad samtidigt med altartavlan, d. v. s. omkring år 1700. Att döma av de bevarade detaljernas likhet med predikstolarna i pastoratets övriga kyrkor, vilka enligt uppgifter i räkenskaperna äro utförda av Olof Tholin, torde även denna ha varit utförd av samma duktiga mästare.

BÄNKINREDNING. Bänkarna i gamla kyrkan voro slutna och dörrarna försedda med målningar, som äro beskrivna av Ljungström, delvis äro de ännu bevarade och äro anbragta som panel i det kvarstående gravkoret. Bänkarna hade enligt Ljungströms beskrivning följande plats och utseende:

»Vid södra sidan.

Intill altaret finnes en målning, som dock är skadad af en senare skedd reparation å altardisken, och som visar en praktfull byggnad. Den del af inskriptionen, som synes, är: Multus ubiq och derofvan: Tredie Söndagen i Fastan.

En stoldörr derintill (klockarestolen): Målningen visar en ung man med långt skägg, vänstra handen på bröstet, i den högra hållande en kalk, i hvars öppning synes ett hvitt klöt, hvarpå läses: *ΣΩΜΑ* och å sjelfva kalken *ΑΙΜΑ*.

Inskriptionen är: Palm-Söndagh. Evang. 1 Cor. 11. v. 23.

Edite et bibite.

Tin lekamen som vardt död.
gier tü oss i välsignadt bröd.

Foto A. Roland.

Fig. 427. Tådene. Fyllningar till bänkinredning från 1600-talets slut.
Teil des Gestühls. Ende des 17. Jahrh.

Och üthi viin tin blod så rød.
som Läker all vår brist och nöd.

Denna dörr har förmodligen haft annan plats i kyrkan, enär på ömse sidor om densamma synas osammanhängande målningar och inskriptioner. Innanför denna dörr finnes på väggen en målning, som utvisar en ung man, hvilken håller i venstra handen en uppslagen bok, hvarunder synes en kort sentens, som dock är oläslig. I högra handen håller han ett brinnandé ljus, som sprider sitt sken till den ofvan nämnda boken och dels till en ofvanför uppslagen bok å hvars ena sida står: BIBLIA. Öfver denna målning läses: Vandren medan I hafven liuset, att mörkret begriper eder icke: Hülken som vandrar i mörkrett, han vet icke hvart han går. Joh. 12. v. 35.

En stoldörr (för herrskapet): En besynnerligt formad vagn, förspänd med tvänne hästar. En äldre man sitter i vagnen, håller båda händerna lyftade mot höjden. Flera änglahufvuden synas i molnen öfver vagnen.

Christi Himmelfärds dagh. Marc. 16 v. 14.

Curru. super. aeterna. notus.
Med en osäielig frögd
til en omätelig högd.

En stoldörr: Det inre af ett tempel: flera andäktiga åhörare, äldre och yngre, deribland en, som är klädd i prestkrage. I predikstolen synes en prest med långt skägg och en liten mössa på hufvudet, han håller venstra handen utsträckt mot församlingen.

Hel. Pingst Dagh. Evang. Joh. 14.

Hoc uno doctore docemur.
Den lärarn han
eij fela kan.

Intill denna dörr, å framsidan till en närstående bänk: En stor flädermus med utbredda vingar, några träd och berg, i hvars bakgrund månen synes.

Annan Dag. Pingstd. Joh. 3.

Deliciae in tenebris.

Läderlappen.

Sündarns vappen.

En stoldörr: En äldre man bärande i händerna en storsten eller dylikt, några barn rulla stenar eller något liknande, I bakgrunden synes en kyrka.

H. Michaelis dag. Matth. 18.

Ve scandalizanti.

Ve . Digh . som . så .

Förför . de . små .

Bakom denna stol, intill gången från södra vapenhuset, finnas 3 målningar.

1. Bland flera träd och buskar står en stor fågel (Pelikan) med till hälften utsträckta vingar. Halsen, som är mycket lång, är böjd och näbben inhuggen i bröstet, så att blod flyter.

Skiär. Torsdag. Ev. Matt. 26.

Pro grege.

Kiärlek blöder. Blodet flöder.

2. Kristus hänger på korset.

Lång. Fredag. Esaie 57 v. 1.

Unus . pro . omnibus.

En för alla.

Smakar galla.

3. En stor qvinnofigur stående omgifven af blommor, med krans kring pannan och mycket lång, röd slöja.

Tredie dagh Påsk. Luc. 24.

Pax . optima . rerum.

Gud är bäst.

Frid är mäst.

Å motsatta sidan af ofvannämnda gång finnas 4 stycken målningar.

1. Taflan utvisar några byggnader och träd (men en senare fastspikad bräda gör att större delen af målningen och en del af inskriptionen äro osynliga.

Första Sönd. i Adv.

Hoc rege beamur.

2. En kyrka synes i bakgrunden. En figur liknande en rund fågelbur, allt under ett par stora träd.

Andra Sönd. i Adv.

Spes libertatis.

3. Målningen utgöres af större blommande träd och i bakgrunden ett tempel.

Tredie S. i Adv.

Afflictis, esca salutis.

4. Några löfrika träd, och i toppen på det ena sitter en brokigt målad fågel.

Fierde Sönd. i Adv.

Vox, nil, ultra.

En stoldörr: En del af en större byggnad, vid hvars ingång synes en hel familj från den äldre fadern till det späda barnet på modrens knä. På gården synes en

gammal, ärevördig man klädd i kortbyxor och blå rock, stor hatt på hufvudet. Mannen synes vara sysselsatt med trädplantering och ympning.

Första Sönd. efter Jüul.

Fit surculus arbor.
En telning spääd,
blir också träd.

Stoldörr: Några personer synas mellan klippor: äfven synes en liten byggnad. Solen sprider ett klart sken öfver alltsammans. Öfver folket flyger en stor fågel, hållande mellan klorna en mindre fågel.

Första Sönd. eft. Trettandedagen. Ev. Luc. 2 cap.

Atteneris . Assvescere . Mültum.
Den vanan barnet får
knapt ütur sinnet går.

Stoldörr: En stor hund som har ett rödt band om halsen; långt bort synes flera torn och byggnader af olika storlek och utseende.

Tredie S. Eft. Trett. Evang. Matth. 8.

Fide et reverentia.
Tin tjänst gör hull och tro
Så får tü Lön och roo.

Stoldörr: På spetsen af höga och branta klippor synes ett litet tempel, kringstråladt af ljus. Deruppe vid templet stå tvänne personer, som mottagas af en med gloria omgifven person. På vägen dit upp synas trenne gående personer.

Siätte S. Eft. Trettandedagh. Ev. Matth. 17.

Post aspera tandem.
På sorg och püst
sist följer Lüst.

Stoldörr: Trenne personer, av hvilka de två äro försedda med långer och sysselsatta med att draga något ur elden, den tredje har ett obekant instrument. Till den sistnämnde personen går en ljusstråle från taflans öfversta rand; i denna stråle läses: »arbete».

Sönd. Septuag. Ev. Matth. 20.

Merces . Sudore . paratus.
Här arbet och besüär
sen seger cronan thär.

Stoldörr: I fonden ett kors, på hvilket en orm slingrat sig upp; i bakgrunden synas flera byggnader m. m.

Om Söndag Trinitatis. Ev. Johan. 3.

Hic iuvat aspectus.
Korsfästa Jesum skoda an,
som alla brister hela kan.

Stoldörr: Flera ansigten; vid ett bord, öfversålladt med mynt, står en yngre man och söker stöta omkull det. Vid ett annat bord sitta flera personer, och en fallande öfver detta; i bakgrunden synas några byggnader.

Andra S. Eft. Trinitatis. Ev. Lüc. 14.

Praestant aeterna caducis.
 Jordiska ägor som röken bortgår.
 Himmelska skatter i Evighet står.

Stoldörr: En man med långt hår, röd rock och kortbyxor, belastad med tvänne stora väskor, står vänd mot några långt bort liggande byggnader, han synes skriva på en tavla.

Fierde S. Eft. Tr. Ev. Luc. 6 cap.
 In alienis lynces.
 Om andras grand vij dömme
 Våra egna biälkor glömme.

Stoldörr: Höga klippor synas, på dessa uppstiga fyra blottade ynglingar. I bakgrunden synes den korsfäste.

Siette S. Eft. Trin. Evangelium Matth. 5.
 Justitia meliore.
 Then Christum tror.
 Han säckert Boor.

Stoldörr: Intill en stor trädstam står en man stödd, han är klädd i en fotsid klädnad, synes mycket allvarlig.

Thenn Ottonde S. Eft. Trinit. Ev. Matth. 7.
 Ex fructibus arbor.
 Fruckten trädet prisar
 Värcket Trona vijsar.

Stoldörr: En stor flintskallig man med hopknäppta händer samt bakom denne en människogestalt. Öfverst från tavlans rand synes en arm, hållande en vattenkanna, ur hvilken flyter en stråle, som faller den sistnämnde mannen rätt i hufvudet. I bakgrunden synes ett tempel.

Tijonde S. Eft. Trin. Ev. 29.
 Numquan. siccoculus.
 Tin Jesus gråter, tu och gråt
 gör tin sijnn af bätring våt.

Stoldörr: En stor man, klädd i röd turban och vid kappa, båda händerna utsträckta, hållande i den högra handen en skål eller något dylikt, ett tempel synes höger härom.

Tolfte Sönd. Eft. Trin. Ev. Marc. 7.
 Nobile lingua bonum
 Tin tunga brüka rätt och wäll
 så blir tu vist i verlden säll.

Bakom stolen näst intill den nedersta gången finnas 4 stycken målningar:
 I. visar en man med venstra handen uppsträckt, den högra åt sidan. Från högra sidan synas trenne hvita strålar eller band hvarå står skrifvet; på den öfversta, gående till hufvudet: Vinter Sommar; den andra till bröstet, hvarst kläderna äro uppvikna och hjertat synes: när och fiär; den tredje vid benen: Döden Lifvet.

Adertonde Sönd. Eft. Trinit. Ev. Matth. 22.
 Te . sicut . me . ipsum .
 Tig som mig, älskar jag om vinter
 sommar när och fjärran hjertelig.

2. Tvenne män den ene, omgifven af en gloria och hållande i venstra handen en lykta eller dylikt.

Nittonde Sönd. Eft. Trin. Ev. Matth. 9.

Deus . omnia . cernit .
Herren skådar vet och hör,
Hvad man tänker talar giör.

3. En man med långt hår, klädd i mantel, hafvande krona på hufvudet, föröfrigt blottad; i venstra handen har han en båge jemte några pilar; på högra handen, som han håller utsträckt, stå trenne människofigurer.

Tiugonde Sönd. Eft. Tr. Ev. Matth. 22.

Dat . solus . utrumq .
Nåd och onåd visar Gudh
Nåde visas fölg hans bud.

4. Taflan otydlig, men tyckes visa musikaliska instrumenter.

Tiugoförsta Sönd. Eft. Trin. Ev. Joh. 4.

Non . percussa . silent .
När som nöden tränger mäst
Höres bönen aldrig bäst.

Å motsatta sidan af ofvannämnda 3 målningar:

1. Intill en tron sitter en qvinnofigur, inhöljd i rika kläder. Bredvid synes ett verktyg af besynnerlig form och längst till höger en del af en byggnad.

Tiugüandra Sönd. Eft. Trin. Ev. Matth. 18.

Ignoscere peccatum.

(Nedersta inskriften förstörd af ett påspikat bråde).

2. Taflan mycket oredig, men visar några högst besynnerliga djur, med många fötter, temligen stora vingar, samt horn o. s. v., hvilka djur synas hoppa ur ett i midten stående större kärl.

Tiugü. emte Sönd. Eft. Trin. Ev. Matth. 24.

Mens una nocentis.

(Nedersta inskriften såsom föregående).

3. I midten af taflan synes ett hjul, hvars löter äro försedda med stora krokiga järntaggar; hjulet uppbäres af tvänne stolpar. Detta hjul föres omkring med vef af tvänne besynnerliga figurer med lejonkropp, vingar, ludna ben, stora hufvuden och ofantliga gap samt det ena med bockhorn det andra med ormlika horn och långa öron. På hjulet ligger en naken menskofigur till händer och fötter fastbunden och tyckes blifva kringrullad.

Tiugü siette Sönd. Eft. Trin. Ev. Matth. 25.

Aeternum . quod . cruciat .
Ixions hjul kan vittne gifva.
Afgründsplåga evig blifva.

(Allmänheten tyder målningen så att »skam slipar mor sin»). Som ett par stoldörrar fattas vid de nedersta bänkarna, torde möjligtvis trenne dörrar, som ligga å kyrkovinden här placeras.

1. Målningen föreställer en båt med några mans besättning; öfver båten sväfva tvänne änglar, af hvilka den ena håller i ena handen en pappersrulle eller dylikt, hvarå läses: A M G.

Femte Sönd. Eft. Trin. Ev. Luc. 5.

Omnia cum deo.
Jesu namn
vårt skiepp till hamn.

2. Målningen är alldeles utplånad.

Siutonde Sönd. Eft. Trin. Ev. Luc. 11

Humilibus dat gratiam.
Then ödmjukom, ger Gud nåd
är med them i Råd och däd.

3. Ett lejon står på ett altare, långt bort i bakgrunden synas trenne kors.

Hel. Påske Dag. Ev. Mare. 16.

Leo vicit, de tribu Juda.
Här går ett Läion fram
som förgärsz var e lam.

Vid norra sidan:

Stoldörr: Inom det inre af en byggnad synes en man, liggande på knä, med uppsträckta händer, framför en stor och välbeslagen kista och ett annat mindre kärl, allt fylldt med klingande mynt. Framför ansigtet på mannen går en strålgans, på hvilken läses: »Du äst min tröst.»

Femtonde Sönd. Eft. Trin. Ev. Matth. 6

Servitus misserima.
Mammons Ende
Stort Elende.

Stoldörr: Målningen visar en man med skägg och ovanligt långt hår, klädd i kort rock och insvept i en stor och mycket lång röd mantel. Benen blottade och nedom knät omknutna med blå band. I mannens panna läses: Ingratus Hospes (=

Fiortonde Sönd. Eft. Trin. Ev. Luc. 17

Hoc decet ingratos
Tacksam var, eho du är
otack skyndar, till besvär.

Stoldörr: På ett högt altare står ett brinnande hjerta och derofvan synes en gloria.

Trettonde Sönd. Eft. Trin. Ev. Luc. 10

Nunguam deorsum.
Tin ögon üp till högden vänd
hüarfrå tig hjälpen blifver sänd.

Stoldörr: En kyrka med högt torn, ringklocka och urverk. Utanföör tornet en ung man, klädd i prestkrage och utsträcker venstra handen mot tornet.

Elfte Sönd. Eft. Trin. Ev. Luc. 18.

Horis respicito cunctis;
Giör min vän af hiärtans grund
Bot och bätring i all stünd.

Stoldörr: Under ett träd sitter en ung man med korslagda armar vårdslöst klädd och med slöa blickar. Framför denna står en man med venstra handen utsträckt.

Nionde Sönd. Eft. Trin. Ev. Luc. 16.

Nutrit solertia vitam.
Arbetet, Närer
Lättian, Tärer.

Stoldörr: Inom några prydnader äro trenne ringar ställda i triangelform. I ena kanten af den öfversta står »P a r u m» och i motsatta kanten: L i t e t; i midten af denna ring synes ett fat eller en skål, hvarpå ligger en fiskstjert. I kanten på den till vänster liggande ringen läses i ena kanten: N i h i l, och i den andra: I n t e t; inom denna ring blott några prydnader; i den tredje ringens kant läses först M u l t u m och sedan under: M y c k e t. Inom denna ring stå 7 stycken kärl fyllda till brädden.

Siunde Sönd. Eft. Trin. Ev. Marc. 8.

Dominus providebit.
Försorg den högste drager
Om födan vår väl lagar.

Stoldörr: På en buskbeväxt äng står en elg, i ryggen sårad af tvänne pilar, som qvarsitta. Blod flyter nedåt sidorna.

Tredie Sönd. Eft. Trin. Ev. Luc. 15.

Vulneris una salus.
Gör bättring stadigt Tro
Så får titt hjerta ro.

Stoldörr: Ett stort träd med talrika frukter, vid dess fot och rundt omkring uppstiga eld och rök. Häri uppsticker en människofigur visande anletsdrag som antyda fasa.

Första Sönd. Eft. Trin. Ev. Luc. 16.

Disce meo exemplo.
I afgrunds Låga
är högsta plåga.

Stoldörr: En blottad människogestalt ligger på ryggen. på dess bröst stå åtskilliga fåglar; dessa hafva i människans bröstborg hackat ett stort hål, hvarur blod flyter.

Sönd. Sexagesima. Ev. Luc. 8.

Ex his perditio.
Gud ädla säd utsprider
Roffoglen thed eij lider.

Stoldörr: På ett altare står ett brinnande ljus, höger härom stå trenne präster. Den närmast stående håller venstra handens fingraf i ljuslågan. De andre stå på något afstånd från altaret.

Femte Sönd. Eft. Tretondedagen. Ev. Matth. 13.

Poena aeterna cavenda est.
Fly afgrunds Glöd.
och Evig nöd.

Stoldörr: Kristus sofver i skeppet.

Fierde Sönd. Eft. Tretondedagen. Ev. Matth. 8

Premitur non opprimitur.
 Guds kyrkia tryckes väll
 Men blir på slütet säll.

Stoldörr: Flera byggnader synas och i midten ett högt brunnskar, hvaröfver är ett tak hvilande på pelare från taket går ett vindspel, i hvars lina nedhänger ett vattenkärl.

Andr. Sönd. Eft. Tretondedagen Ev. Joh. 2

Non deficit qui efficit.
 Then källa vatten rik är,
 Som Herren Gud beskiär.

Stoldörr: Flykten till Egypten.

Första Sönd. Eft. Nyåhret.

Hoc . exule . exulta .
 Är Jesus med gack fort och quäd.

Stoldörr: En ung man håller i handen en ovanligt lång staf, på något afstånde synes en fårahjord.

H. Johannis Evangelist dagh. Johannis 21.

Sic et non aliter.
 Sådan sedh
 Gläds Gud ved.

Stoldörr: Ett ståtligt klädt fruntimmer håller ett barn, på hvars hufvud är en krona

J. Marie bebådelse Luc. 1

Non, Mihi, sed nato.
 Cronan, digh,
 Icke migh.

Stoldörr: En svan som simmar bland några vattenväxter.

J. Marie Kyrkiogång. Luc. 2.

Quam mihi dulci mori.
 Med frid och frögd
 Jagh dör Förnögd.

Stoldörr: En femuddig stjerna omgifven af en gloria, på öfversta stjernspetsen en krona.

Trettonde Dagen Ev. Matth. 2

Monstrant, regibus, astra, viam.
 Denna stjerna
 Solens Tärna.

Stoldörr: En tornbyggnad med tvänne spiror och urverk; tvänne änglar synas uppbära taket. Öfverst mellan tornspirorna står döden med lian.

H. Nyåhrs, Dag, Luc. 2

Sic, omnis, scribitur, hora tibi.
 Hvar minüt
 är räknat uth.

En dörr norr om altaret: En människofigur med krona på hufvudet, spelande harpa.

Alle Helge Dagar. Psalm 150.

Laudate . Deum . in . alterio . et . cithara .
Lofva Gud allan stund
högt och utaf hiertans grund
uppå harpor och regal.
pipor, trummor och cymbal.

Intill denna dörr stå några osammanhängande stafvelser, så att det är troligast, att denna dörr ursprungligen haft annan plats eller blifvit senare ditsatt, liksom den å andra sidan om altaret.

Till höger härom finnes måladt ett menniskoansigte, men som denna målning blifvit skadad af en gjord reparation å altardisken, så kan ej tydiligen urskiljas, hvarken vad figuren föreställer, eller alla inskriptioner läsas.

Fämte Söndagen i Fastan.

Hic decet electos.

Innanför sistnämnda dörr, finnes en annan dörr, som leder till ett litet rum innanför altaret. Härå finnes måladt: en större människogestalt, hållande i venstra handen en uppslagen koralbok, hvare kan läsas: »Til tig af.»

Framför den större figuren stå tvänne mindre, af hvilka den ene spelar viol. Öfverst läses: Lider någon ibland eder bedröfvelse han bedie, är någon ved gott mod, han siunge psalmer. Jacob. V. v. 13

Enär Lilliehöökiska och Bondeska vapnen i koret finnas på stoldörrar, (fig. 427) jemte dessa målningar kan man antaga att de blifvit av detta herrskaps om besörjande (se egarne till Storeberg!). I koret står också årtalet 1697.»

Av dessa äro 30 bänkdörrar insatta som panel i gravkoret, medan ytterligare några förvaras på Storebergs egendom.

Bänkinredningen var således försedd med en fullständig bildcykel, illustrerande de olika söndagarnas predikotexter.

»En skiön Ziphertafla swart med ächta förgylt löfwerk NUMMER- samt 41 Ziphror af bläck, förgylta, hwilken är skän(k)t af TAVLA. högwälborne Hr Baron och Capitain Hr Friedrich Sparre» (se s. 430 not 1). Nu förkommen.

En läktare var uppförd i kyrkans västligaste del. DESS LÄKTARE. utseende känna vi icke. Vid kyrkans ombyggnad 1697 förstordes den samt försågs »medh trappor allt upføre att alla kunna see prästen.» Den äldre läktarens tillkomsttid oviss.

Rörande gamla kyrkans lösa inventarier se under nya kyrkan s. 446.

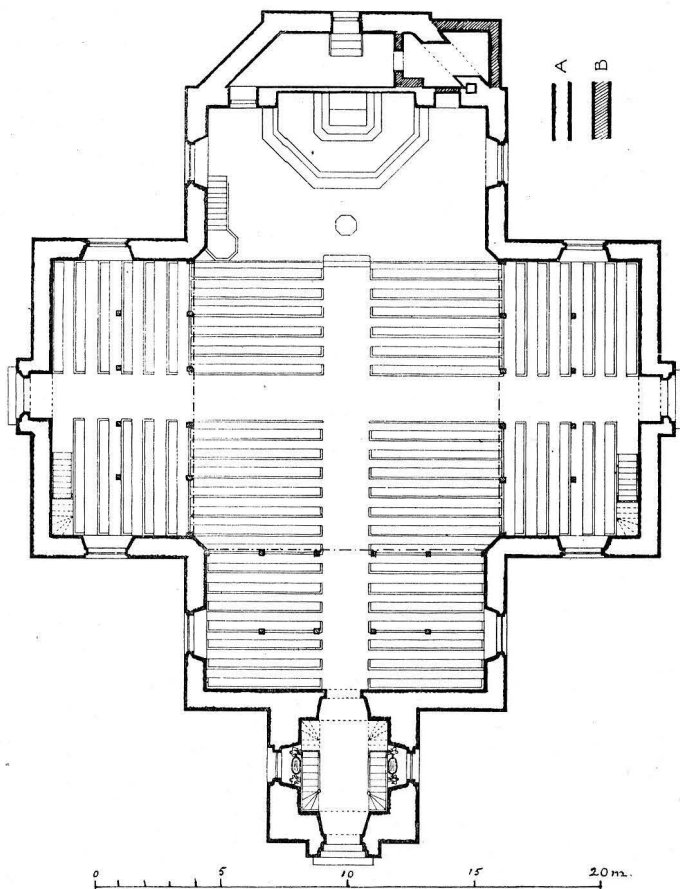

Fig. 428. Tådene nya kyrka. Plan. Skala 1:300. Uppm. av A. Roland.
Grundriss der neuen Kirche.

Tådene nya kyrka.

Kyrkobyggnaden

KYRKOGRÄRD. Den nya kyrkan (fig. 429), som är uppförd å ny plats i närheten av Storebergs egendom, omges av en vidsträckt vildpark med barr- och lövträd, ej använd till begravningsplats.

PLAN OCH MATERIAL. Kyrkan, vars plan framgår av fig. 428, uppfördes efter ritning av Adrian Peterson, stadf. d. $13/10$ 1876. Den är av gråsten samt vilar på en enkel, skråkantad sockel av granit. Murarna äro putsade. Fönstren äro stora, spetsbågiga. Kor-

fönstren äro försedda med glasmålningar i enkla mönster. Ingångar med portalanordningar i söder, väster och norr. Golvet av trä. Murarna äro invändigt slätputsade, dekorerade med i putsen utförda lisener. Närmast taket en kraftig taklist. Innertaket utgöres av ett spetsbågigt valv av pärlspåntade bräder. Interiören målad i gråbrunt. — Yttertaket täckt med grå skiffer och med galvaniserade plåtskoningar. Tornspiran klädd med galvaniserad plåt.

Foto A. Roland.

Fig. 429. Tådene nya kyrka. Exteriör från nordväst.

Äusseres der neuen Kirche von Südwesten.

Kyrkan uppvärms av en värmeledning anbragt i dess UPPVÄRMSYDÖSTRA hörn, utförd efter ritning av Adrian Peterson, stadf. NING. d. 10/7 1902.

Inredning.

Altaret utgöres av ett enkelt träbord. — Altarring ALTARE. med svarvade trädockor. — Altarprydnaden ett enkelt träkors, som står uppställt på en c:a 2 m. hög träskärm av enkelt fyllningsarbete. Denna skärm avskrankar kyrkans östligaste del till sakristia.

Predikstol av trä i 1800-tals gotik med å barriären enkla PREDIKSTOL. spetsbågar uppburna av små kolonetter.

Bänkarna äro enkla »gotiska», öppna med på ryggen BÄNKAR. fastsatta trepipiga ljushållare.

Stora nummertavlor av trä i gotik-imitation.

NUMMERTAVLOR.
LÄKTARE.

Läktare äro uppförda i kyrkans västligaste parti samt i norra och södra tvärskeppen. Enkel barriär med fyllningar.

Foto A. Roland.

Fig. 430. Tädene nya kyrka. Interiör mot öster.
Inneres der neuen Kirche gegen Osten.

ORGEL. Å västra läktaren står orgeln, med enkelt ornerad fasad. All inredning förskriver sig från kyrkans byggnadstid samt är målad i gråbrunt.

Lösa inventarier.

(från båda kyrkorna).

DOPFUNT. Dopfunt av sandsten (fig. 434) med rest av ursprunglig rödmålning på foten. Uttömningshål. — Dopfunten, som i det allra närmaste i alla detaljer överensstämmer med funten i Grenna kyrka,¹ torde vara utförd på 1200-talet.

Dopstall av trä i modern gotikimitation.

Dopskål av nysliver, invändigt förgylld, ställning av trä. Stämplad: HENNINGER. 1800-talets slut. Diam. 28 cm.

NATTVARDS- KÄRL. Kalk av förgyllt silver (fig. 435—436, utst. av kyrkl. silver fr. Skara stift 1913, nr 57); på kalkens skål sex infattade emaljplattor (fig. 436) med scener ur Kristi lidandes historia. Foten dekorerad med drivna ornament samt ett plant fält med följande inskription: ANNO 1699 DEN 12 SEPT. HAAR KONUNG CARL XII ALLERNÅDIGAST CONFIRMERAT ÖFVERSTEN GABRIEL LILJEHÖÖK² OCH DESS ARFVINGAR TILL STORBERGS HERREGÅRD ATT ÄGA IUS PATRONATUS I THODENES FÖRSAMLING. SAMMA

¹ Jfr SVENSK ARKITEKTUR utg. av Arkitekturminnesföreningen. 1908 pl. 24.

² Se s. 430, not 1.

Foto A. Roland.
Fig. 431. Tådene. Madonna. 1200-talet.
Madonna aus Holz. 13. Jahrh.

Foto A. Roland.
Fig. 432. Tådene. Triumph-
krucifix.
Triumphkrucifix aus Holz.
14. Jahrh.

ÅHR ÄHR DENNE
KALCK TILL GUDS
NAMPS ÄHRA THODE-
NES KYRKIA FÖRÄH-
RAT. Detta fält har senare

utplattats i den ursprungliga drivna orneringen. Polskt arbete från 1600-talets förra hälft. H. 25 cm.

Tillhörande paten av förgyllt silver, slät; inskrift: ANNO 1699 DEN XII SEPT. GABRIEL LILLIEHÖÖK, BRIGITTA BONDE. Diam. 23,5 cm.

Foto A. Roland.

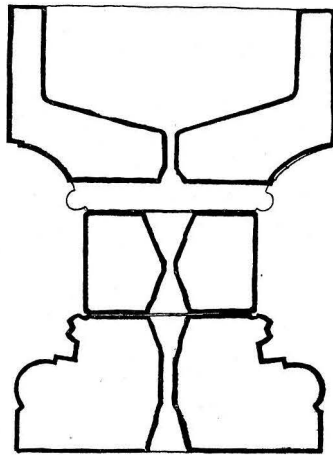
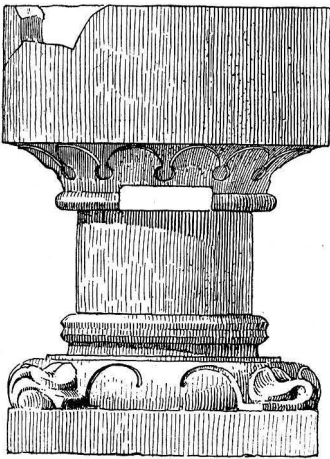
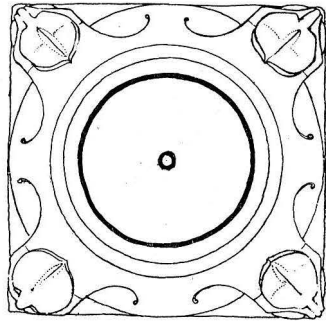
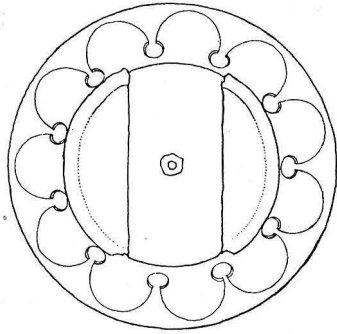
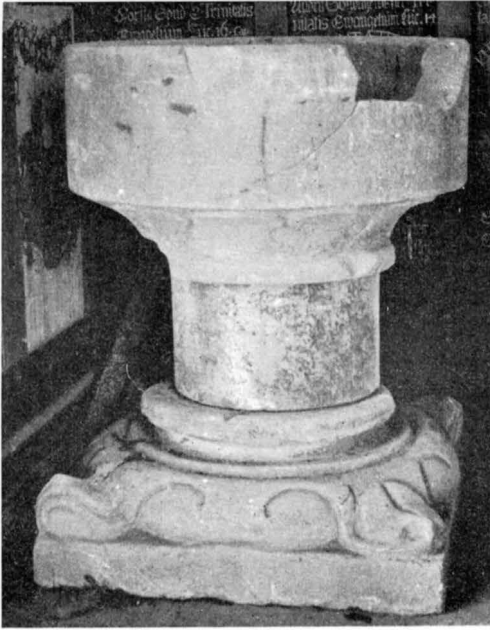
Fig. 433. Tädene. Kristushuvud till fig. 432.

Kopf des Kruzifixes. Fig. 432.

Oblatask av förgyllt silver (fig. 438, utst. av kyrkl. silver från Skara stift 1913, nr 149) åttkantig, Bondes och Lilliehööks graverade vapen. Stämplrar: St. Erik i profil mot vänster (= Stockholm) — X (= 1710) — E. S. (= Erik Starin¹) — åldermansrankan. H. 10 cm. L. 14 cm. B. 10 cm.

Två kannor av silver (fig. 437, utst. av kyrkl. silver från

¹ Erik Bengtsson Starin var mästare i Stockholms guldsmedsämbe 1689, † 1709. Se UPMARK, Stockholms guldsmedsämbe 1689—1759 i Meddelanden från Svenska slöjdföreningen 1904, s. 60.

0m 10 0 50 100 cm

Fig. 434. Tådene. Dopfont av sandsten från 1200-talet.
Uppmätning av Gust. Clason.
Taufstein aus dem 13. Jahrh.

Foto Silverrust. i Skara 1913.

Fig. 435. Tädene. Kalk av silver. Polskt arbete från 1600-talets
förra hälft.

Silberner Kelch. Polnische Arbeit aus d. ersten Hälfte des 17. Jahrh.

Foto Silverutst. i Skara 1913.

Fig. 436. Tädene. Emailplattor till kalken fig. 435.

Emailplaketten des Kelches Fig. 435.

Foto Silverutst. i Skara 1913.

Fig. 437. Tådene. Kanna från 1704.

Silberne Kanne aus d. J. 1704.

Skara stift, nr 184), cylindriska, på kannornas liv graverat ett Lilliehöök-Bonde-alliansvapen. Inskrift: TESTAMENTERAT/TÅDENES KYRKIA / AF HÖGWÄLBORNE FRU / BRITA CHRISTINA BONDE SALIG / ÖFWERSTENS GABRIEL LILLIEHÖÖKS ENKIEFRU. Stämplor: St. Erik i vänster profil (= Stockholm) — AT (= Abraham Trautzell¹) — Q (= 1704) — Skänkta år 1739. H. 21,5 cm.

¹ Mästare i Stockholms guldsmedsämbe 1700—1710. Se UPMARK: Stockholms guldsmedsämbe 1689—1759 i Meddelanden från Svenska slöjdföreningen 1904, s. 60.

Kalk av silver delvis förgylld. Inskrift: KYRKOHERDE I TÅDENÄS NICOLAIO. N:WENNER. SOM MED SIN Hustru BRITTA TRANANDER¹ FÖRÄRTTE DENA KALK MED PATTEN TILL TÅDENES KYRKA ÅR 1753 ÅR FÖD I BRENNAGÅRDEN 1699 BLEF CAPPELLAN I TÅDENES FÖRSAMLING 1730 OCH KYRKOHERDE DERSTEDES 1738. — Stämplor: GB (= Göteborg) — HER H. 23,5 cm.

Sockenbudskalk av silver, skålen invändigt förgylld. Foten nedtill söndrig. Stämplor: NL (skrivstil) — G (= årsbokstav i skrivstil) — Lidköpings vapen — åldermansrankan. H. 10 cm.

Tillhörande paten saknades sommaren 1912.

Förvaras hos komministern.

Madonna (fig. 431), skulpterad i ek, polykromi bortfallen utom på insidan av kronan, där röd färg ännu finnes bevarad. Svenskt arbete från omkr. 1250. H. 89 cm.

¹ Nils Wenner, f. 1699, prästvigd 1727, komminister i Tådene 1730, kyrkoherde där 1738, † 1760. G. m. Brita Tranander, änka efter Johan Otter (se s. 431, not 1).

Foto Silverrust. i Skara 1913.

Fig. 438. Tådene. Oblatask 1710.
Silberner Hostienkapsel aus d. J. 1710.

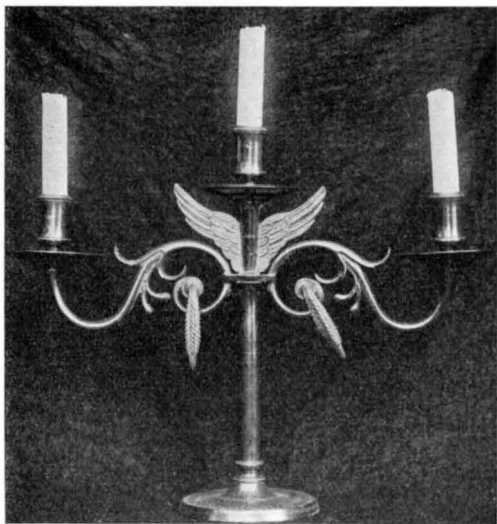

Foto A. Roland.

Fig. 439. Tådene. Ljusstake. 1810.
Leuchter aus d. J. 1810.

MEDELTIDA
TRÄSKULP-
TUR.

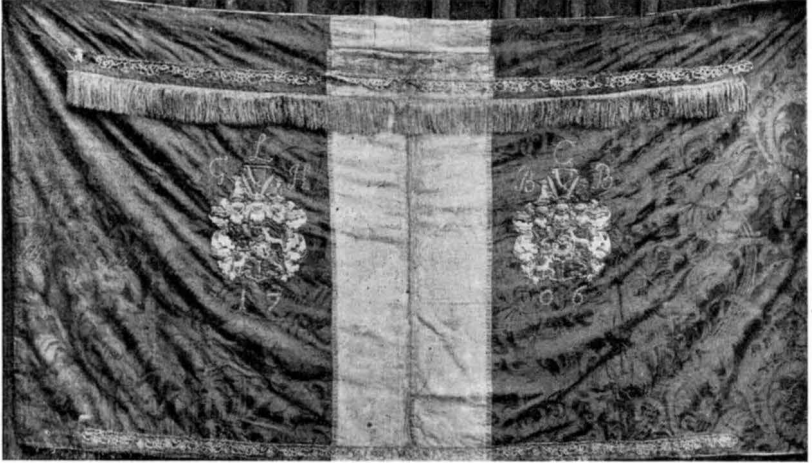

Fig. 440. Tådene. Antependium. 1706.
Seidenes Antependium aus d. J. 1706.

Foto A. Roland.

Triumfkrucifix (fig. 432, 433), skulpterat i ek, polykromt bortfallen. Korset saknas, armar avslagna. Svenskt arbete från omkr. 1250. Möjligen av samma hand som föregående. H. 143 cm.

LJUSKRONOR.

Ljuskrona med ställning av mässing, behängd med stora, slipade, bladformiga glas, sex ljuspipor. 1700-talet. H. 70 cm. Diam. 48 cm.

Två ljuskronor av trä med profilerad mittstång, blåmålad med röda ringar, två rader med sex och åtta ljusarmar. Inköpta 1823 (räk.) H. 90 cm. Diam. 94 cm.

Rester av en ljuskrona med glaslänkar och prismor Empire. Diam. 60 cm.

Ljusstake av mässing, tvåarmad, tvåpipig. Inskrift: GIFVET TILL TÅDENE KYRKA AF MARIA KELLBERG ÅR 1810. H. 22 cm.

Två Ljusstakar av mässing, tvåarmade, trepipiga (fig. 439). Inskrift: GIFVET TILL TÅDENE KYRCKA AF MARIA ELISAB. KJELLBERG ÅR 1810. H. 37 cm.

Ljusstake av mässing. 1800-talets förra hälft. H. 11 cm.

Två kandelabrar av mässing på fotställning av målat trä, en rad med sex ljusarmar och två pipor på varje arm en rad med sex prydnadsarmar, överst en ljuspipa. Kandelabrarna stå i koret på var sin sida om altaret. 1800-talets senare del. H. 158 cm. Diam. 75 cm.

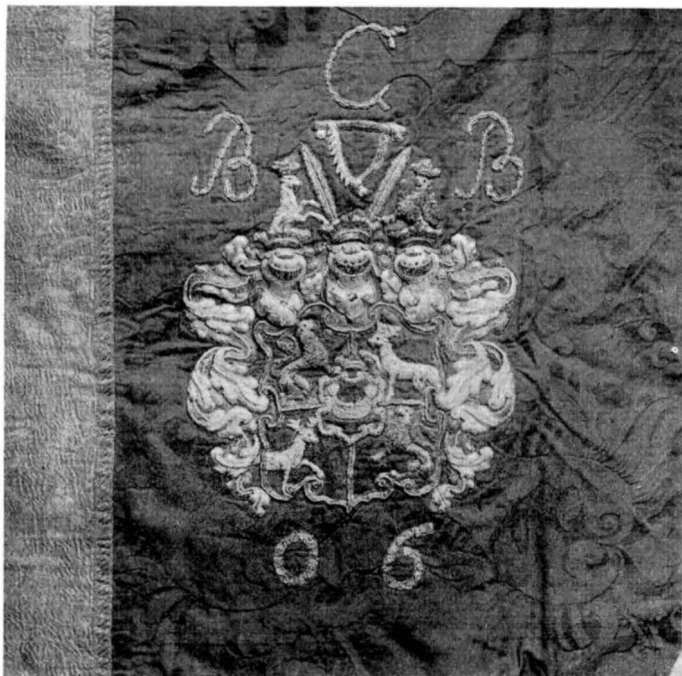

Foto A. Rolund.

Fig. 441. Tådene. Detalj till fig. 440.

Detail aus Fig. 440.

Mässhake av gul, mönstrad sammet (fig. 445), sannolikt TEXTILIER. av italiensk tillverkning från 1600-talets förra del med ätterna Bondes och Ugglas vapen, initialerna CPHB och MEV, årtalet 1648 och ett kors av silverspets. Skänkt år 1647 enl. anteckning i vol. M. 1, d. $\frac{27}{1}$ 1647 av CARL PHILIP BONDE och hans maka MARIA ELISABET UGGLA (jfr s. 430, not 1). Mittvåder och axelband av guldbrokad. B. 70 cm., L. 117 cm. o. 101 cm.

Mässhake av sidenbrokad (fig. 443), kanter av guldgaloner, nederst på ryggsidan Lilliehööks och Bondes vapen samt årtalet 1699 (fig. 444). Skänkt av GABRIEL LILLIEHÖÖK och hans maka BRITA CHRISTINA BONDE (jfr s. 430, not 1).

Antependium av röd sidendamast (fig. 440—441), italiensk tillverkning från 1600-talets slut, i mitten en bred våd av guldbrokad, på ömse sidor om denna Lilliehööks och Bondes vapen i broderi, upptill och nedtill en bård av guldspets, samt en frans av guldtråd. Initialerna GLH och BCB (fig. 441) samt årtalet

Fig. 442. Tådene. Antependium från 1759.
Antependium aus d. J. 1759.

Fig. 443. Tådene. Mässhake från 1699.
Messgewand aus d. J. 1699.

1706. Skänkt av GABRIEL LILLIEHÖÖK och hans maka BRITA CHRISTINA BONDE. H. 114 cm. L. 200 cm.

Antependium av svart sammet (fig. 442) med silvergaloner och silverfransar, i mitten ätten Königs vapen i broderi, initialerna PTK och SDN samt Ao 1759. Skänkt av direktören P. TH. KÖNIG och hans första maka SOFIA DOROTHEA NISSEN¹. H. 103 cm. L. 269 cm.

Håv av sammet med guldgaloner och fransar, fodrad med rött skinn. Möjligen den, som i 1774 års inventarium säges vara skänkt av fröken Margareta Sparrskiöld. Diam. 12 cm. Skaftets L. 158 cm.

Mässhake av svart sammet med kors av guldband på ryggen, av vilken framvåden finnes i behåll (svart sammet), på framsidan Gudsögat, omgivet av strålar. 1800-talets början.

Bland Tådene kyrkas en gång så rika klädkammares

¹ Peter Theodor König, f. 1718, direktör vid Ostindiska kompaniet 1762, † 1800. G. 1. m. Sofia Dorothea Nissen, f. 1727, † 1761. 2. 1762 m. Magdalena von Otter, f. 1731, † 1807.

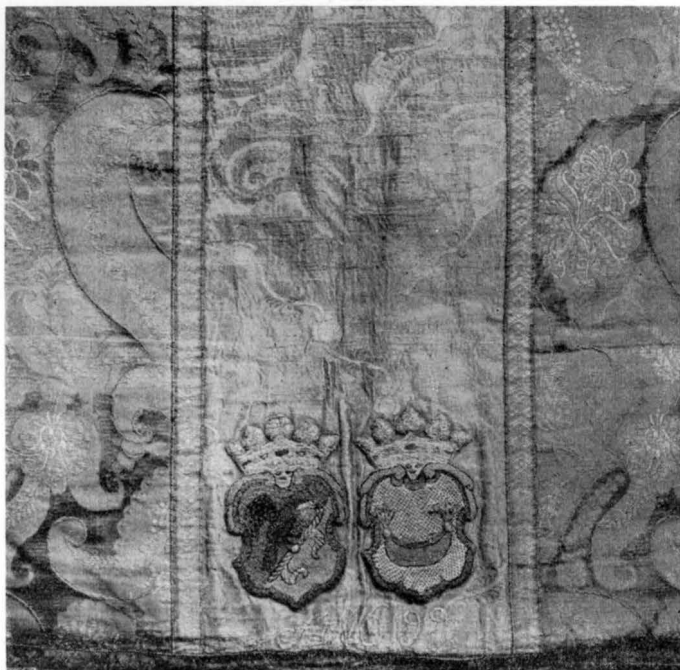

Foto A. Roland.

Fig. 444. Tådene. Detalj av mässhaken fig. 443.

Detail aus Fig. 443.

skatter må nämnas följande, nu förkomna textilier: Mässhake »af brandguhlt blommerat sammheetz taftt medh bredt silfwers på ryggen och smalt frampå», Antependium »af blått taftt med atlask kappa och guldspitzar omkring», Kalkkläde »med silke och silfwer stickat i Roosewijs». Samtliga nämnda i inv. 1689. 1705 tillkom en mässhake »af Rödt Damast med skiöna guldblommor uthi sampt kosteligt gyllenduk bred med Silfr qvistar på bröstet och på Ryggen sampt Höga Herrskapets vappen och ächte guldgalonar runt omkringh, hemsände från Påländ uthaf Högwälborne Hr Öfwersten Gabriel Lilliehöök till Storeberg (se s. 430, not 1), gifwen till Todendes kyrkio.» Följande år skänkte samma frikostige patronus »ett kläde af hampeläroft fint att lägga på altaret med fransyska spetsar före, på en Sijda. Item ett hyende af samma slaget som sitter på altareklädet af gulldrojel (?) och gallon af gull», 1707 »ett fint kalkkläde af blommeradt Cammerduk och med röda band omfattat», 1708 en häv av gyllenduk med förgylld silverklocka. I inv.

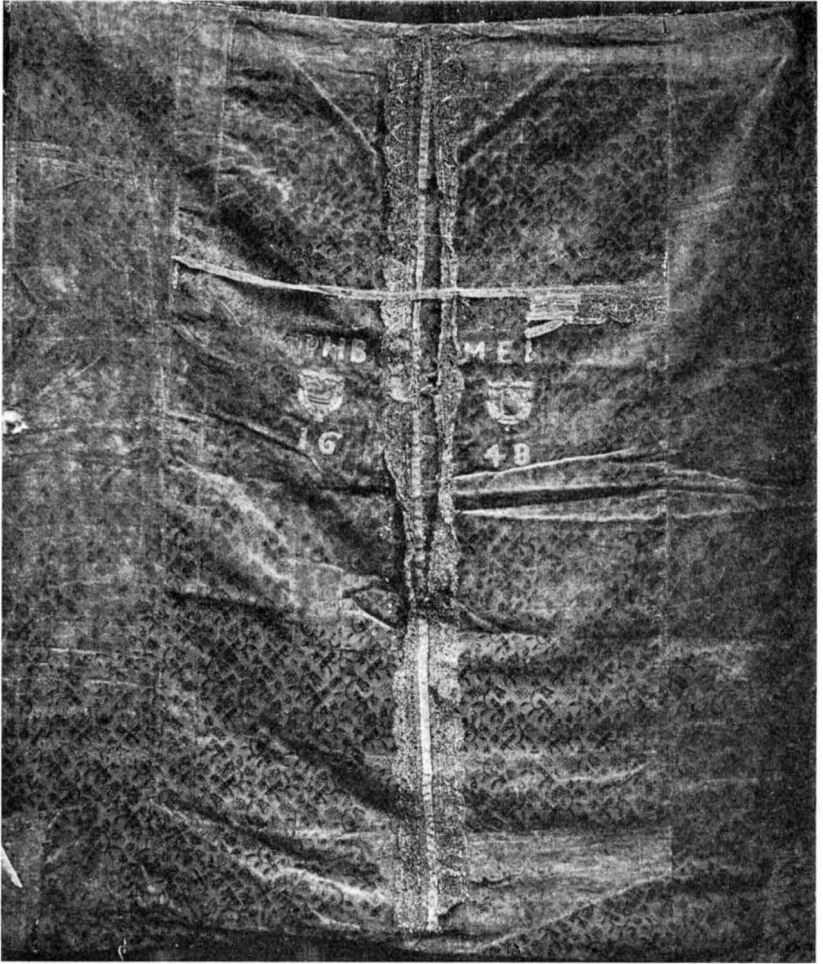

Fig. 445. Tådene. Detalj av mässhake från 1648.
Detail aus Messgewand vom J. 1648.

Foto A. Roland.

1711 tillkommer ett antependium ofwantill af Rödt attlask med Jesu namn på och nedantill af Tubin. » Antependium »af brandgult taft med swarta spetsar omkring», kalkkläde »af tryckt läriff (skall wäl förwaras)», hån av »Läriff stickat med rödt silke, gifwet af Hr Major Rutenskiöld¹», nämnas

¹ Lars Rutenskiöld, f. på 1660-talet, major vid adelsfanan, † 1731. G. m. Maria Breitholz. Var son till Göran Rutenskiöld (s. 305, not 1) och bror till Bengt R. (s. 506, not 1).

alla i inv. 1715. I 1774 års inventarium tillkommer en mässhake »af Swart Sammet med silfr galoner, skänckt 1759 af Directeuren P. Th. König.» (Se s. 456, not 1). Vid en sockenstämma 1785 beviljades »att kiöpa färgat walmar till en Räck åt spögubben, att kläda på sig under tienstgiörandet i kyrkan.»

Fana med inskrift upptill »Kållanz Häradh», nedtill »TÅ-FANA. denne Giälldh». Duken fastsydd runt stängen, som är av furu, målad brunröd, spets av förgylld mässing. Något söndrig. Dukens ursprungliga storlek: H. 133 cm. B. 165 cm. Stängens längd 193 cm. — Förvaras nu i Lifruskammaren (inv. nr. 2194).¹

Gravsten av sandsten (fig. 446), liljestenstyp, dubbel.GRAVSTENAR.
L. 180 cm. B. 120 cm.

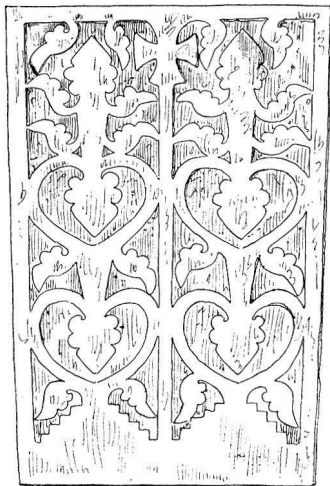
Gravsten av sandsten (fig. 447) med i relief ett stavkors.
L. 190 cm. B. 60 cm.

Gravsten av kalksten med följande inskription i upphöjda latinska majuskler: Ao 1624 4 DE(CEM/BER) REVERENDUS/VIR D. CATULLUS O. GOTHUS² / OBDORMIVIT BEATUS OLIM/HUIUS ECCLESIE PASTOR/CELIBERRIMUS. Ao 1655. / IZ. IAN. HONESTISS(ima) EIUS. U/XOR. ELINA PIE. OBIIT. EX. / EA 3. FILIOS. 7. FILIAS. SUSCE / PTA. QUORUM. CORPORA ANTE / ALTARE. SEPULTA ET ANIMAE /AETERNO GAUDIO FRUUNTUR / IOH 6 AMEN AMEN DICO VOBIS / NISI EDERITIS CARNEM FILII HOM / INIS NON HABETIS VITAM. IN. VOBIS / PETRUS. M. ACCUISIVIT. ME. Översättning: år 1624 den 4 december avsomnade saligt den vördade herr Catullus O. Gothus, fordom denna församlings fräjdade kyrkoherde. — Den 12 januari år 1655 avled i fromhet hans hedervärda hustru Elin, av henne föddes 3 söner och 7 döttrar. Deras kroppar äro begravna framför altaret, deras själar njuta en evig glädje. Joh. 6. Sannerligen, sannerligen säger jag Eder, utan att I äten människosonens kött, haven I icke liv i eder. Petrus M. lät förfärdiga mig.
L. 120 cm. B. 94 cm.

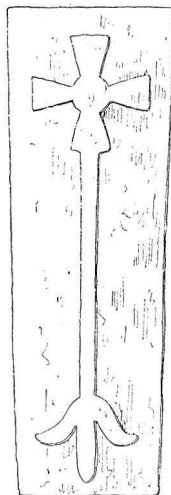
Gravsten av kalksten (fig. 448) med i relief en man i prästdräkt samt hans hustru, mellan dem ett krucifix, till vänster om mannen två söner och en dotter, till höger om

¹ Se R. CEDERSTRÖM, Svenska kungliga huvudbaner samt fälttecken, Sthlm 1900, N:o 448.

² Catullus Olavi, pastor i Tådene 1608, † 1624, begravnen i kyrkan framför altaret. G. m. Elin, † 1655.

A. Roland delin.
Fig. 446. Tådene. Romansk
gravsten.
Mittelalterlicher Grabstein.

A. Roland delin.
Fig. 447. Tådene. Romansk
gravsten.
Mittelalterlicher
Grabstein.

hustrun tre döttrar, i hörnen inom kransar evangelistsymbolerna. Nederst en inskriptionstavla:

QVI SIBI COMMISSA VIGILANS STATIONE PER ANNOS
MVLTO HOC VERBO PAVIT OVILE DEI
SVENO OTTER LARSON¹ NVLLI PIETATE SECVND
VEL PROBITATE CEDENS LAVDITUR HOC TVMVLO
PIGNORIBVS LECTI MARGARETA CVM SOCIAQVE
FOEMINEI SEXVS QVAE DECVS EXIMIVM
O SALVETE ANIMAE MORIBVND MOLE SOLVTAE
CORPORIS HAC TVMBA MOLLITER OSSA CVBENT.

Översättning:

Denna gravvård tjänar till åminnelse av den fromme och redlige Sven Otter Larsson, som under många års vaksamt utövande av sin anförtrödda tjänst med ordet närt denna Guds församling. Han vilar här med sina barn och sin hustru Margareta, som var en prydnad för kvinnökönet. Frigjorda från den dödliga kroppshyddan fly de frälsta själarna. Men i denna grav vila deras ben ljuvt. (L. 240 cm. B. 170 cm.)

¹ Sven Otter, f. 1618, prästvigd 1642, huspredikant hos Jacob De la Gardie, tillträdde Tådene pastorat 1654, † 1687. G. 1652 m. Margareta Nilsdotter.

Foto A. Roland.

Fig. 448. Tådene. Gravsten över kyrkoherden Sven Otter († 1687).

Grabstein des Pfarrers Sven Otter († 1687).

Gravsten av kalksten med följande inskription i inhuggna bokstäver: »Här hvilar / MAGNUS HAGSTRÖM¹ / Fordom / Probst och Kyrkoherde / i Tådene / Födder d. 6 April 1718 / Döder d. 28 Decemb. 1798 / med sin son / ADOLPH MAGNUS

¹ Magnus Hagström, f. 1718, prästvigd 1741, huspredikant hos justitiekanslern, baron Cederbielke, kyrkoherde i Tådene 1760, prost 1777, † 1798, g. 1761 m. Maria Suhr, f. 1736, † 1794.

HAGSTRÖM / Födder d. 31 Aug. 1766 / Döder d. 6. Februarii 1781 / Rom. 14: v. 7. 8. 9.» L. 118 cm. B. 83 cm.

De tre sista gravstenarna äro insatta i gravkapellets södra mur. EPITAFIER. Epitafium av trä (fig. 449), krederat och målat. En inskriptionstavla inom en ram, utgörande tvenne kolonnetter med korintiska kapitäl, stående på ett postament och uppbärande ett entablement, varpå ett överstycke. Tillhörande sidostycken i form av änglar med underkroppen slutande i ett akantusblad. Nedtill en kartusch med bibelcitат. Epitafiet krönes av en stående putto (H. 45 cm.). Inskriften lyder: »Här är begrafven den Fordom ärevördig / Herr LARS Förste Lutherske Pastor / i Tådened och Domprobst i Scara, hvars / Hustru var Wälborna Gunilla Gyllenstråle / Salig Öfverste Peder Nilssons Gyllenstråles / K. Dotter. Hans Son Peder Larsson Örnecko / var Ståthållare öfver Narfven och Inger/manland hade till Husfru välborna Fru Mar/gareta Rosen. Soneson är den välborne Herr / Peder Örnecko Kongl. Maijts. Troman och Landshöfdinge öfver Scaraborgs Län Hvilken / med sin välborna Fru Christina Store / hafver detta Epitaphium tillika med Häannes / Söner Johan Bogislaus Carl Gustaf / samt döttrar Elisabeth, Anna Cathrina / Maria Christina Örnecko till Guds namns / ära och Kyrkans Prydnad, Sine För/fäder til christelig åminnelse låtit up/sättja år 1680.¹

Förgylning och Skrift var aldeles / borta och derföre med Kyrkans be/kostnad Renoverades år 1793.» Troligen har inskriften förvanskats vid ommålningen. Jfr uppgifterna i noten efter ANREP.

¹LAURENTIUS PETRI

kyrkoherde i Tådene. G. m. Gunilla Gyllenstråle.

PEDER LARSSON ALEBECK

adl. **Örneclou** 1645, ståthållare i Ingermanland, †1653. G. 1. 1630 m. Margareta von Rosen. 2. 1647 m. Anna Maria Stormhatt.

PEDER

f. på 1630-talet, landshövding i Skaraborgs län 1683, friherre 1687, † i början av 1700-talet. G. m.

Christina Printz † 1696.

JOHAN BOGISLAUS,
kapten vid Söderman-
lands regemente † 1709.
G. m. Anna Catharina
Poll.

MARIA ELISABETH,
† 1717. G. 1. m. Jonas
Henning Behmer † 1697.
2. m. F. W. von Liphardt
† 1735.

MARIA CHRISTINA,
g. 1. m. Henr. Johan von
Brandt, öfverste. 2. m.
Johan Hansson Behm
† 1757.

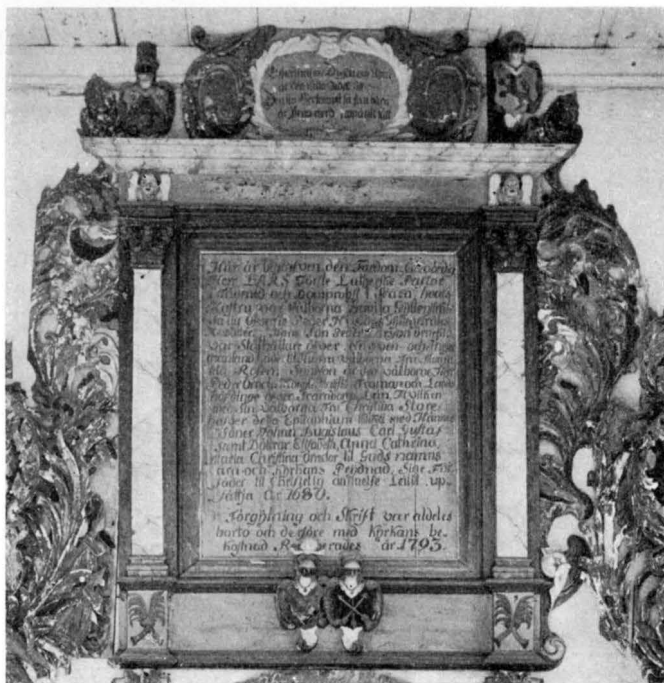

Foto A. Roland.

Fig. 449. Tådene. Epitafium över familjen Örneclou.
Epitaph der Familie Örneclou.

Målning i rött, blått och blåvit marmorering. H. 200 cm.
B. 125 cm.

Hängde i den rivna kyrkan »på södra väggen, till venster innom stora dörren.» Nu i gravkoret.

Minnessten av kalksten med följande inskription i in- MINNESSTEN.
huggna bokstäver: »Åhr 1750 skiänkte / Öfwersten högwäl-
borne Herr / Baron Fredric Sparre (se s. 430, not. 1) och / Kongl.
Cammarherren högwälborne / Herr Grefwe Carl Bonde (se s. 430,
not. 1) till Tådenäs / kyrkia ethundradefemtijo daler silfwer-
mynt på de wilkojr at denna deras Fruers och Barns Grift och
hwilo/ställe och hwaruti deras Fruers förfä/der hwila, skulle
hädaneffter af samma / Capitals interesse så länge och så wäl /
som själwa kyrkian underhålles och / besörjas af Tådenäs
socken, hwarpå / samma socken gaf bemelte herrer / deres
försäkringsskrift som ses af / kyrkiobo/ken samt det i kyrkioki
/stan och bläcklådan förwarade / Dokument, hwilket såwäl i

BEGRAV-
NINGSVAPEN.

Foto A. Roland.

Fig. 450. Tädene. Huvudbaner för ätten Lilliehöök.
Funeralwappen der Familie Lilliehöök.

häradz/Dombok som ock Skara DomKapitel är införd, detta vara / ock ett ewerdeligt minne derom.»

H. 130 cm. B. 85 cm.

Var ursprungligen placerad vid ingången till Lilliehöökiska gravkoret, men sitter nu i dess norra vägg.

Huvudbaner över en medlem av ätten Lilliehöök (fig. 450), skulpterat i trä, kredderat och målat. Omkr. år 1700. H. 260 cm. B. 170 cm.

Huvudbaner över en medlem av ätten Lilliehöök (fig. 451), skulpterat i trä, kredderat och målat. Omkr. år 1700. H. 188 cm. B. 155 cm.

År 1876 fanns ännu ett huvudbaner, men detta är nu förkommet.

Tvenne anvapenserier, fäderne och möderne, sammanställda till en pyramid med fastsatta små vapensköldar (å den ena 8, å den andra 5 samt en lös). H. 290 cm. med stång, B. 110 cm. (Fig. 452).

MÅLNINGAR.

En tavla framställande Kristus med törnekronan, oljemålning på duk, »hängde förr i koret, men förvarades sedan i ett skåp bakom altaret.» Var 1876 illa skadad. Sannolikt det »Frälsarens Conterfaij», för vilket målaren Otzen 1773 erhöll 8 dlr. smt. (räk.)

I inv. 1774 nämnas:

»En tavla med Christi bild på Predikstolen, den gamla

var aldeles förmurknad, därför omgjordes af Otzen 1773 för 8 dlr. smt.

En d:o stor med Christi bild på korset, gjord och skänckt af Otzen 1774.

En d:o föreställande yttersta domen.»

Samtliga nu förkomna.

Sex stolar av björk, rottingsits, brunbetsade. 1800-talets början. H. 85 cm.

En samling modeller till lantbruksredskap, utförda i trä i liten skala.

En stöt («pöttestöt») har kyrkan haft. Nu borta.¹

I tornet hänga tvenne klockor, enligt inskriptionerna gjutna 1896 av Joh. A. Beckman i Stockholm. Den ena H. 94 cm. Diam. 100 cm., den andra H. 75 cm. Diam. 82 cm.

DIVERSE.

KLOCKORNA.

Foto A. Roland.

Fig. 451. Tådene. Huvudbaner för familjen Lilliehöök.

Funeralwappen der Familie Lilliehöök.

Sammanfattning av Tådene kyrkors konsthistoria.

I. Tådene kyrka utgjordes ursprungligen av ett rektangulärt långhus med lägre och smalare, rakslutet kor i öster; den var uppförd av gråsten utan sockel (fig. 453, A.) I söder nära västra gaveln var portalen anbragt. I övrigt veta vi intet om

¹ Jfr prot. 1712 § 6: »Taga sig til vara för kyrkesömn, hwilken icke är någon naturlig sömn uthan härkommer af Sathan.»

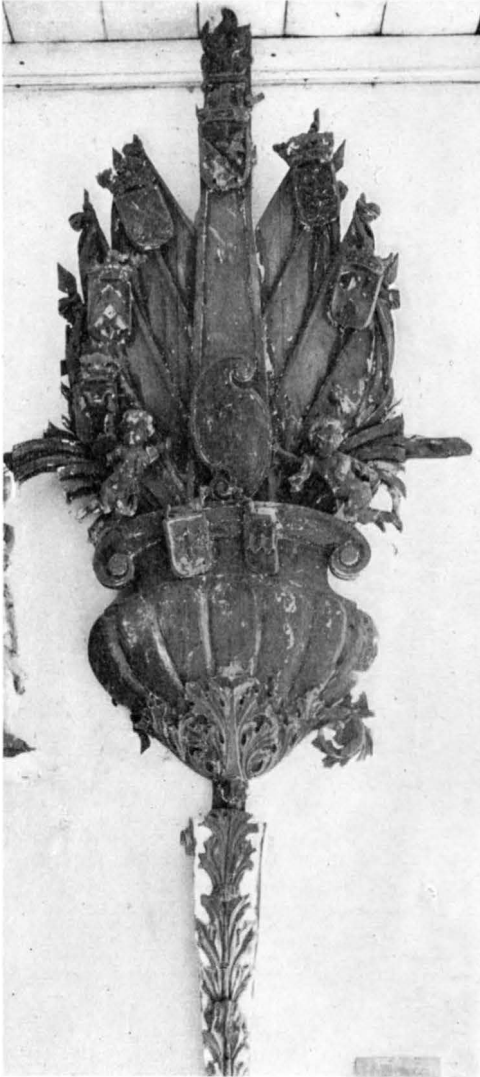

Foto A. Roland.

Fig. 452. Tådene. Anvåpen.
Funeralwappen.

kyrkans utseende. Kyrkan torde ha blivit uppförd under förra hälften av 1200-talet. — Vid slutet av århundradet synes ett större fönster ha blivit uppbrutet i korets södra mur. Bland inventarier från denna period ha till våra dagar bevarats en dopfunt och tvenne gravstenar.

II. Under medeltiden — ovisst när — tillbygges ett vapenhus av trä framför sydportalen. (fig. 453, B.). Bland inventarier från denna period må nämnas en madonnabild och ett triumfkrucifix.

III. Mot slutet av 1600-talet raseras korpartiet och långhuset tillbygges i öster.

Koret får tresidig avslutning (fig. 453, C.). Materialet är gråsten, murarna putsas, gamla fönster förstoras och nya uppbrytas, i fyra av fönstren placeras skulpterade kalkstenshällar med bibelcitats på latin. Mitt på södra väggen

upptages en dörröppning. Invändigt täckes kyrkan med platt trätak, som jämte den övriga kyrkan år 1728 dekorerats med målning. — År 1703 tillbygges i norr ett gravkor åt kyrkans patronus, överste Gabriel Lilliehöök, 1709 en sakristia intill korets norra mur, samt följande år ett vapenhus framför nya

sydportalen. Ny klockstapel uppföres 1727. Under denna period tillkommer även ny altarprydnad (1704), predikstol, bänkinredning, de förra skänkta av patronus, som även donerade kalk med paten (1699); oblatask (1710), två kannor (1739), textilskrud m. m. Till gravkoret höra tvenne huvudbaner och tvenne anvapenspyramider. Från perioden finnas flera vackra gravvårdar bevarade.

IV. År 1744 målas av mästare Lars Hasselbom en ny tavla till altarprydnaden. Under perioden tillkomma ett flertal inventarier (ljuskrona, sockenbudskalk, textilier m. m.) dels genom köp, dels genom gåvor av bl. a. kyrkans dåvarande patronus P. Th. König. Från perioden finnas flera gravvårdar bevarade.

V. Omkring år 1800 tillkomma ytterligare inventarier genom gåvor och köp (ljusredskap m. m.). Från perioden finnas flera gravvårdar bevarade.

VI. År 1878 raderas den gamla kyrkan med undantag av gravkoret, som ombygges. Ny kyrka uppföres på ny plats efter d. ¹³/₁₀ 1876 stadf. ritning av Adrian Peterson. Ny inredning i harmoni med kyrkans inre utföres och ett flertal nya inventarier anskaffas (ljusredskap, textilier m. m.).

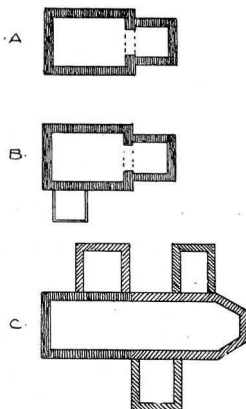

Fig. 453. Tådene gamla kyrkas planteckning.
Grundrissentwicklung der alten abgebrochenen Kirche.

Zusammenfassung.

Die jetzige Kirche in Tädene (Fig. 428—430) wurde im Jahre 1878 aufgeführt. Sie ist ohne künstlerisches Interesse.

Von der älteren, in demselben Jahre abgerissenen Kirche steht nunmehr nur die Grabkapelle der Familie Lilliehöök (Fig. 418, 420). Die Entwicklungsgeschichte der älteren Kirche lässt sich aus älteren archivalischen Aufzeichnungen ablesen. Die ursprüngliche Kirche war aus Granit ohne Sockel aufgeführt und bestand aus einem rektangulären Langhause mit schmalerem, gerade abgeschlossenem Chore (Fig. 453 A). Das Portal auf der Südseite. Die Kirche stammt aus dem 13. Jahrhundert. Eine südliche Vorhalle aus Holz wurde später im Mittelalter angebaut. Im Ende des 17. Jahrhunderts wurde die Kirche nach Osten verlängert und erhielt dabei einen polygonen Chorschluss (Fig. 453 C), wobei der ursprüngliche Chor abgerissen wurde. Die Kirche wurde mit einer hölzernen Decke überdeckt und diese im Jahre 1728 mit dekorativen Malereien versehen. — Im Jahre 1703 wurde an der Nordseite des Langhauses eine Grabkapelle der Familie Lilliehöök, im Jahre 1709 eine nördliche Sakristei und folgendes Jahr eine südliche Vorhalle angebaut. Der Glockenturm auf dem Friedhofe ist 1727 aufgeführt. 1878 wurde die interessante Kirche abgerissen.

Von der inneren Ausstattung ist ein Altaraufsatz (Fig. 424) mit einem Gemälde von Lars Hasselbom, im Jahre 1744 ausgeführt, zu erwähnen. Verschiedene andere ältere Inventarien sind auch noch aufbewahrt. Bemerkenswert sind der Taufstein aus dem 13. Jahrhundert (Fig. 434), eine Madonna aus demselben Jahrhundert (Fig. 431) und ein Triumphkrucifix aus dem 14. Jahrhundert (Fig. 432, 433). In der Grabkapelle sind einige Funeralwappen der Familie Lilliehöök aus dem 17. Jahrhundert aufbewahrt. Ein schöner Kelch, polnischer Arbeit aus der ersten Hälfte des 17. Jahrhundert, ist der Kirche von dem Besitzer des Gutes Storeberg, Oberst Lilliehöök, geschenkt (Fig. 435, 436). Er und seine Gemahlin haben auch der Kirche eine silberne Kanne (Fig. 437) aus dem Jahre 1704, eine Hostienkapsel aus dem Jahre 1710 (Fig. 438) nebst mehrere schöne Textilarbeiten (Fig. 440, 441, 443) und a. geschenkt.

Grabsteine aus dem Mittelalter, 15. und 17. Jahrhundert befinden sich auf dem alten Friedhofe (Fig. 419, 421, 446, 447).

TRANUMS KYRKOR.

VÄSTERGÖTLAND, SKARABORGS LÄN, KÅLLANDS HÄRAD.

SKARA STIFT, KÅLLANDS KONTRAKT.

ANNEX TILL TÅDENE.

Tryckta källor: HADORPH i V. F. T. II, 1 s. 74. — LINDSKOG, III, s. 190. — LJUNGSTRÖM, s. 109—110. — WENNERBLAD, s. 41, pl. 158. — LAMPA INV. 1583, s. 31 i V. F. T. III: 3—4. — P. A. SÄVES BERÄTT. 1863 i ANT. TIDSKR. III. s. 147.

Handskrivna källor och avbildningssamlingar: PERINGSKIÖLD, MONUMENTA IX, Nr 3, fol. 103 (ext. från S.), N:o 4 (Hadorphs reseanteckningar). — P. A. SÄVES BERÄTT. 1863, s. 93. — A. T. A.: 2 ritn. (fasad och plan av T:s g:la kyrka, raserad 1873); kopia efter Peringskiöld; 3 foto (ext., int., foto. efter Peringskiöld). Avskrift ur Peringskiöld och ur Berättelse om adeliga gravar (1750-talet); inv. 1829; osign. beskrivn. över Tranums gamla kyrka; skrivelse rör. ringklockans avyttring 1873. — B. St.: 1 bl. ritn. t. nybyggn. av G. Andersson; stadf. $14\frac{1}{2}$ 1871 (plan, 2 fasader, sektion); 11 foto. 1912 (ext., int., detaljer). — SKARA DOMK. A.: Wester-Goth. eccl. — Skara stifts bok. — SKARA ST. OCH GYMN. BIBL.: Topogr. saml.: Tådene, s. p.

Kyrkans arkivalier. I LANDSARKIVET, GÖTEBORG. Uppgifter om kyrkans byggnad och inventarier träffas i följande volymer: I: 1: 1, innehållande inv. från 1600-talets slut. K: I: 1, innehållande sockenstämmaprotokoll 1695—1795, räkenskaper 1695—1712. L: I: 1, innehållande räkenskaper 1761—1831, L: I: 3, innehållande räkenskaper 1761—1831 (kladd). M: I, innehållande inv. 1689, anteckning om byggnadsarbete 1693, bänksdelning, protokoll vid visitationen 1695, inv. 1695 med tillägg 1696, 1697, 1698, 1702, 1700, 1708, bänklängd från 1600-talets slut och 1740, sällsamma händelser (fol. 289). M. 3, innehållande inv. 1715, 1745, 1774, 1799, 1820, 1830, 1839, 1865, 1870 med tillägg, protokoll vid visitation 1799, 1867, minnesskrift 1876. I MODERKYRKAN TÅDENES ARKIV förvaras dessutom en volym, märkt O: 19, innehållande en beskrivning av Tranums rivna kyrka av B. C. Cederbom, avb.: fasad från söder av C. A. T. Giöthberg, plan, uppmätt av B. C. Cederbom 1873, fasad från väster av E. C. Pettersson, målningar å läktarbarriär av E. C. Pettersson, Stora porten, takmålningar av B. M. Larsson. Dessutom handlingar från nyare tid.

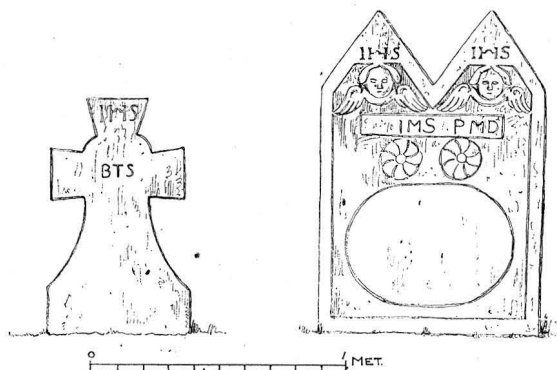

Fig. 454. Tranum. Gravvårdar.
Uppmätta av A. Roland.
Grabsteine.

Tranums gamla kyrka.

Kyrkogård och klockstapel.

KYRKOGÅRD. Den kyrkogård, som omgav Tranums gamla, 1873 raserade kyrka, är nu öde. Endast ett enkelt gravkors av kalksten med initialerna BTS samt en rikare vård med dubbelgavel (fig. 454) minna ännu om, att här vila gångna släkten den sista vilan. Båda gravvårdarna, som äro av kalksten, äro sannolikt från 1700-talets förra del. På den plats, där kyrkan en gång stått, är rest en sten med inskrift: HÄR STOD TRANUMS KYRKA TILL 1873. — Kyrkogården omgives av en ej fullt meterhög gråstensmur, uppförd i kallmur, med en enkel port, bestående av smidda järngrindar mellan stolpar av sten. 1873 hade denna port »hwalf af gråsten», troligen uppförd 1764 (räk.). 1697 beslöts, att balkarna skulle göras »frediga». Vid Hadorphs besök var »bogårdsmuren af gement plank». Först 1773 lades de av sten och då två alnar höga. År 1751 och 1758 lät församlingen plantera träd å kyrkogården, bl. a. oxel, varav kyrkan hade en liten inkomst för »försälde oxelbär».

På kyrkogårdens norra sida begravdes endast självspilningar »och der synes endast några få grafvar, under det den öfriga kyrkogården är nästan uppfylld deraf.»

KLOCK-STAPEL. Å kyrkogården stod en klockstapel av obekant utseende. Den uppfördes 1735 (räk.). I denna hängde två klockor (se nedan). En äldre stapel av okänd ålder ses å en teckning från år

1671 i Peringskiölds Monumenta. Denna, som låg nordväst om kyrkan, var av öppen konstruktion.

»Vid södra sidan af kyrkomuren fanns ett gammalt s. k. kyrkohärbärke (»kyrkäbbart») af grofva ekstockar, deri förvarades likbårar m. m. samt lik efter sjelfspillningar och fattighjon innan de begrafdes.»

Kyrkobyggnaden.

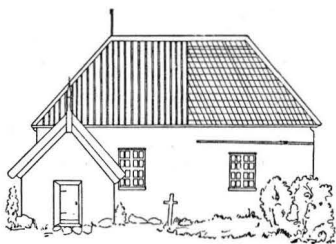
Tranums gamla, 1873 raserade kyrka, vars plan framgår PLAN OCH MATERIAL. av fig. 455 var uppförd »till större delen af små kullersten (s. k. åkersten) här och der sammanbundna af en större gråsten och deremellan murbruk af sand och kalk, det senare i öfvervägande mängd.»¹

11 alnar åt väster från sydöstra hörnet »voro stora genomgående remmor i muren, hvarföre hela denna del för att ej nedrasa sammanhölls af ett tjockt jernband». Likaledes »synes å båda sidor innantill grofva stenar, som sköto utanför den öfriga väggen». Av detta framgår, att det östligaste partiet var senare tillbyggt, vilket även bekräftas i kyrkans äldre handlingar (se s. 474). Murarna voro utvändigt putsade. — Fönstren, två i norr och två i söder voro stora, rektangulära, »rutorna voro små, till en del infattade i bly». De båda östligaste fönstren utvidgades på 1840-talet, det västligaste i söder 1744 (räk.). Omfattningsstenar till ett ursprungligt fönster ligga i muren kring den nya kyrkan. (Fig. 456). De äro av sandsten. — Portalen låg i södra muren, nära sydvästra hörnet. Dess utseende känna vi tyvärr ej. Dörren »var hopslagen af 3:ne 3 tums tjocka ekplankor och försedd med groft jernbeslag samt en väldig stocklås.» — Golvet var belagt med kalkstenshällar, sedan år 1810. — Innerväggarna voro sannolikt slätputsade. —

»Yttre taket hvilade på takstolar af träd och var belagt med spån af ek på underlagda bräder och näfver.» Nämnt första gången i kyrkans arkivalier år 1695. Taket var avvalmat i öster och väster.

Kyrkorummet var invändigt övertäckt med ett platt trätak, som år 1768 för 100 dlr dekorerades av målaren mästern

¹ Ovanstående citat jämte följande äro hämtade ur Cederboms beskr. av gamla kyrkan. Se källförteckningen.

TAKMÅLNING

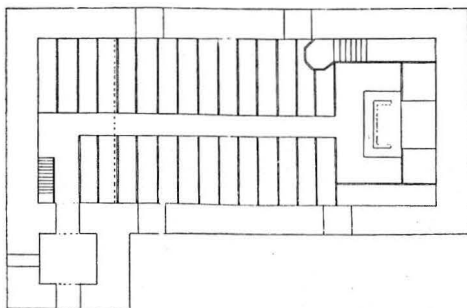

Fig. 455. Tranums gamla kyrka. Södra fasaden och plan.

Südliche Vorderseite und Grundriss der ehemaligen Kirche.

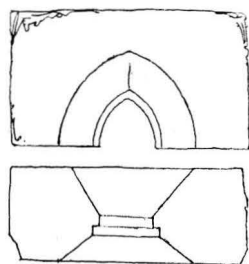
kans midt föreställer Jesu döpelse och det tredje öfver läk-
taren Noaks ark framställande en båt med en stuglik bygg-
nad uti, försedd med lucka på taket, derofvan flyger dufvan
med olivbladet. Vid sidan var ett altare med en eld samt bredvid några få väx-
ter, rundt omkring lästes: Si jag hafver
bönhört dig etc. 2 Kor. 6: —.»

»Inunder denna målning kunde upp-
täckas delar af ännu äldre ornament
bestående af liksom blad i gult och
svart, fjällikt lagde öfver hvarandra.
Blomverket i hörnen af taket öfver läk-
taren var något olika till form och färg
det öfriga taket och säkert äldre, färgen
derå visade att de voro samtida med de
nämnda fjällika prydnaderna.»

Lars Hasselbom från Lid-
köping (se s. 63, not 4).
Dekoreringen, som finnes
beskriven i Cederboms
skr. till Kgl. V. H. A. A.
med teckningar av B. M.
Larsson från Damsgården
i Tranum, hade följande
utseende:

»Målningen i 3:ne af-
delningar med bjerta blad-
ornamenter i rödt, blått
och hvitt deremellan. Den
första öfver koret före-
ställande änglauppenba-
relsen för herdarna i Bet-
lehem: Engeln sväfvande
i luften håller i handen
en bandslinga med läs-
ning: Si jag båder eder
stor glädje etc. Inunder
stå de uppåt blickande
herdarna omgifvna af lam.

— Det andra öfver kyr-
kans

Fig. 456. Tranum. Överlig-
gare till fönster.Uppmätning av A. Roland.
Fensterdetail der ehemaligen
Kirche.

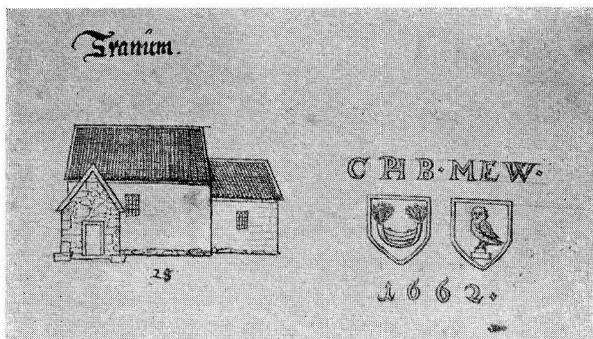

Fig. 457. Tranums kyrka 1671 enligt en teckning i Peringskiölds Monumenta.

Die alte Kirche im J. 1671 nach einer Handzeichnung.

Kyrkans ursprungliga utseende kan man rekonstruera med hjälp av en teckning i Peringskiölds Monumenta (fig. 457) samt med stöd av de uppgifter, som finnas i den ovan citerade beskrivningen. Den bestod av ett rektangulärt långhus med lägre och smalare, rakslutet kor i öster (fig. 468, A), under sadeltak, sannolikt täckta med ekspån. Murarna, som voro uppförda av gråsten (se ovan), ha troligen varit putsade. Fönstrens utseende känna vi ej. Portalen på vanlig plats nära sydvästra hörnet. Dess ursprungliga form okänd. Vid kyrkans raserande var den enkel och rektangulär, möjligen beroende på ett ursprungligt tympanon. Interiörens utseende känna vi ej.

Denna lilla sockenkyrka torde, att döma av ovanstående beskrivning, ha tillhört den grupp av medeltida småkyrkor, vilka uppfördes i dessa trakter, sedan man upphört att använda sandsten som byggnadsmaterial. Till samma grupp höra av förut beskrivna kyrkor Otterstad (s. 5), Kållands-Åsaka (s. 227), Väla (s. 389), Gillstad (s. 408) och Tådene (s. 426). Samtliga dessa torde i enlighet med de dateringsprinciper, som vi sökt uppställa för norra Västergötlands kyrkor, vara uppförda under 1200-talets förra hälft, d. v. s. yngre än de regelbundet uppförda sandstenskyrkorna, men äldre än kyrkorna med större plan.

Till denna kyrka fogas, sannolikt redan under medeltiden, ett vapenhus i söder framför portalen samt möjligen även en sakristia i norr, stötande intill koret.

Först mot 1600-talets slut undergick kyrkan den mest genomgripande förändringen. I handlingarna talas därom så:

Foto A. Roland.
Fig. 458. Tranum. Detalj av altarprednaden. 1702.
Detail des Altaraufsatzes aus d. J. 1702.

Foto A. Roland.
Fig. 459. Tranum. Äldre altarprednaden.
Ältere Altaraufsatz.

VAPENHUS.

ALTARE.

»1693 D. 12—13 maj lätte under-tecknat rifwa Tranumbs kyrkia och till — — — (ej utsatt) alnar föröka bemte. kyrkia. D. 15 maj begyntes till att byggias på kyrkian. D. 23 maj ward alt upmurat och spånt på thet som till förökningen war berammat. I arbetzlöhn bekom muremästarren 18 Dr. smt.» — Vid denna ombyggnad raserades alltså det ursprungliga korpartiet, och tillbyggdes kyrkan mot öster i långhusets bredd (fig. 468, B.). Det inre täcktes troligen med platt trätak. — Ett beslut å en sockenstämma 1705 att framföra sten till en ny sakristia synes icke hava lett till något resultat, ty kyrkan saknade sådan vid raseringen 1873.

Med undantag av smärre nödvändiga reparationer — såsom uppbrytning av större fönster o. d. — stod kyrkan orörd, tills den 1873 tyvärr fick vika för den nya kyrkan.

I söder framför portalen var ett vapenhus sannolikt redan under medeltiden tillbyggt. Material gråsten. Sadeltak, täckt med tegel, vilket pålades 1823 (räk.). Porten enkel och rektangulär.

Inredning.

Altaret »var muradt af gråsten och öfvertäckt med en större slät kalkstenshäll». —

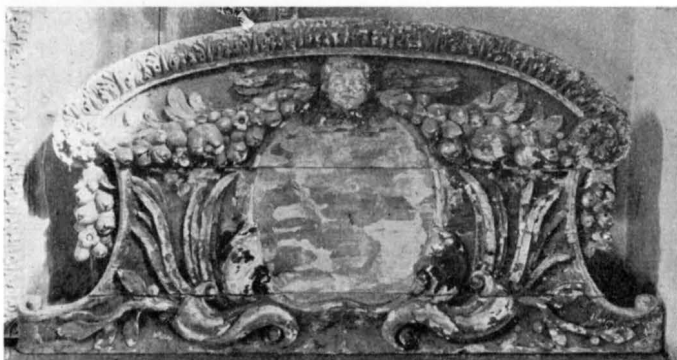

Foto A. Roland.

Fig. 460. Tranum. Detalj av altarprydnad. 1702.

Detail des Altaraufsatzes aus d. J. 1702.

Altarringen »var af bräder mycket enkel». — Altarprydnaden står nu söndertagen i nya kyrkans andra tornvåning, men kan rekonstrueras, då nästan alla delarna finnas i behåll. Den bestod av ett postament (fig. 461) varå en inskriptions-tavla: »Lofwer, I Folck, / vår Gudh låter hans lof / wijdt hördt warda Psalm. 66 v. 8». På detta en fyllning med skulpterade bilder av Kristus på korset med Johannes och Maria sörjande, (fig. 458). På sidorna de fyra evangelisterna (fig. 462), skurna i trä (H. 80 cm.). Uppburen av kolonetter med korintiska kapitäl ett entablement med en inskriptionsplatta: »Sij, Gudz Lamb, / som borttager werldenes / synder. Joh. 1: v. 29.» samt däröver ett överstycke (fig. 460) med frodiga, skulpterade blad och guirlander. Överst har möjligen tronat en Kristus, stående på jordgloben (H. 60 cm.).

Foto A. Roland.

Fig. 461. Tranum. Detalj av altarprydnad. 1702.

Detail des Altaraufsatzes aus d. J. 1702.

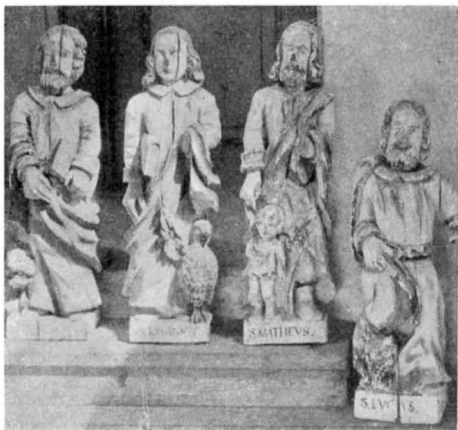

Foto A. Roland.

Fig. 462. Tranum. Träskulpturer från altarprydnaden, skurna 1702.

Figuren aus d. J. 1702 von dem Altaraufsatz.

Denna altarprydnad, vars mästare är okänd, men synes ha stått Läcköskolans mästare nära, är utförd år 1702. Den målades 1726 av den i dessa traktens kyrkor mycket verksamme mästare Peter Wernberg (jfr s. 6, not 1).

En å trä målade korsfästelsescen skall enl. beskrivningen 1873 hava varit altartavla före 1702, (fig. 459). Inskrift: »Jesu Christi Guds Sons Blodh Rinar och ränsar oss från

alla synder.» Hängde 1873 »å södra kyrkoväggen». H. 200 cm. B. 130 cm.

PREDIKSTOL. »Predikstolen med enkla pelare och vackra, i träd skurna bladornamenter deremellan, samt trönhimmel med palmer, blomverk och förgylld dufva, hade öfver dörren följande läsning: »Guds heliga namn till ähra kyrkan till prydnad är denna predikstol med kyrkans egen bekostnad uppsatt och förfärdigad år 1728. Tå varande kyrkoherde Johan Otter¹» (beskr. 1873). Den förfärdigades år 1717 av bildhuggaren mästare Olof Tholin (jfr s. 433) och målades av den ovannämnde Peter Wernberg 1726 samt torde haft liknande utseende med den av samme mästare förfärdigade predikstolen i N. Kedum. (se s. 497).

En äldre predikstol fanns före denna, men den försålades år 1721 för 12 öre smt. (prot. 1721). Utseende okänt.

BÄNKAR. Av bänkarna voro några 1873 »simpла, omålade» och en hade årtalet 1693 inskuret. Detta år gjordes ny bänkinredning. Då fanns »Bookestolen, Prestehustruns stohl, Herregårds stollerner: Storeberg, Ekholmen, Major Hommerhielm² (på Orre-

¹ Johan Otter, kyrkoherde i Tådene, jfr s. 431, not 1.

² Alexander Hummer f. 1643, adlad Hummerhielm 1676, major vid Adelsfanan 1692, generalmajor, friherre 1705, † 1723 och begravnen i Vårdinge kyrka i Södermanland. G. 1. m. Anna Barbara von Siegroth. 2. 1695 m. Catharina Margareta Hägerflycht, f. 1674 † 1736.

valla)». 1697 heter det, att om »dhen Wälb. H. Öfuerstel. (Lilliehöök, s. 430, not 1) ähr nögd medh den bänken som står i choret för dess fruentimber uplättes den gierna och Prestehustrun står hos Capellans hustrun mitt för Predikjestolen elliest wet Sochnen ingen uthwäg till någott anatt Rum.» — 1724 gjordes nya slutna bänkar, likaså år 1740 av mästern Elfver (räk).

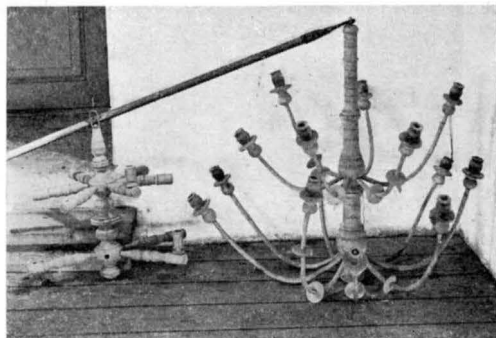

Foto A. Roland.
Fig. 463. Tranum. Ljuskronor av trä.
Kronleuchter aus Holz. 18 Jahrh.

I väster var en läktare uppförd. Den nämnes första gången LÄKTARE. i kyrkans handlingar 1699. På barriären voro sex fält med målningar, framställande ett hjärtas olika tillstånd. Av dessa finnes det fjärde fältet bevarat. Målningarna äro utförda år 1741 av mästern Lars Hasselbom från Lidköping (se s. 63, not 4). — »Inunder läktaren suto bland de öfriga bräderna, som utgjorde taket, 4 bräder med målning som synes vara mycket gammal. Ingen grundfärg är anbragt utan på blotta brädet måladt i grått hvitt svart och något rödt en person i Riddardrägt med krona på hufvudet, framför denne synes bakkdelen af en likadan häst och efter honom hufvudet af en annan.» Tiden för denna målning utförande är okänd.

Tranums nya kyrka.

Kyrkobyggnaden.

Tranums nya kyrka ligger på en höjd å mark, som skänktes KYRKOÅRD. av Anders Jansson i Damsgården. — Den närmast kyrkan omgivande platsen kringgärdas av en mur (kallmur) av gråsten med portar i väster och söder. — Stolpar av sten med järngrindar. I muren finnas insatta rester av en till gamla kyrkan hörande fönsteromfattning av sandsten (se s. 471 o. fig. 456). — Kyrkogården ligger strax söder om kyrkan, omgiven av en gråstensmur och en häck.

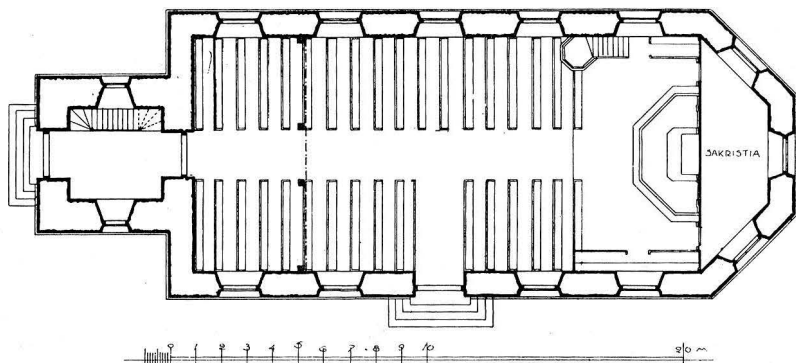

Fig. 464. Tranum. Plan. Skala 1:300. Uppmätt av A. Roland.
Grundriss.

I nordväst ligger kyrkans bod, uppförd av timmer samt brädfodrad och rödmålad.

Begravningsplatsen ligger söder om landsvägen och kringgärdas av en granitmur, uppförd i kallmur.

PLAN OCH EXTERIÖR. Kyrkan, vars plan framgår av fig. 464, uppfördes 1873 efter ritningar av byggmästare G. Andersson från Warola, stadf. d. 14/2 1871. — Murarna äro uppförda av gråsten, utvändigt spritputsade med slätputsade och vitkalkade fönster- och portalomfattningar. Under taklisten löper en rundbågsfris. Yttertaket täckt med grå skiffer. Tornets taktäckning utgöres av svartmålad järnplåt. Fönstren stora rundbågiga. Portalen i söder och väster av liknande utseende. Över södra portalen står en inskrift huggen i kalksten: BYGGD 1873. Se i övrigt fig. 465.

INTERIÖR. Golv av trä. — Invändigt äro kyrkans murar slätputsade, ljus grönmålade och sakna dekorer. — Innertaket brutet, av pärlspåntade bräder, indelat i fält. — I tornets översta våning hänga klockorna (se s. 482).

SAKRISTIA. Sakristian inrymmes i kyrkans östligaste parti, som avbalkats med en låg trävägg.

UPPVÄRMNING. Kyrkan uppvärms av en i avbalkningen bakom altaret i öster stående järnkamin.

Inredning.

ALTARE. Altaret ett enkelt träbord. — Altarring av trä, enkelt snickeriarbete. — Östligaste delen av kyrkan är avdelad medelst en skärm med fyllningar. Å dess mitt ett kors med svatteduk,

snickeriarbete i trä, tjänande som altarprydnad. Hela altarpuppställningen vitmålad. Korset i svart och guld. Se fig. 467.

Predikstol, enkelt arbete av trä, vitmålad.

Bänkar, enkla, öppna, soffartade, gråbrunnmålade.

I kyrkans västligaste parti är en läktare uppförd med enkel fyllningsbarriär. Se fig. 466.

Å läktaren står kyrkans orgel med enkel fasad, målad i vitt och guld. Den krönes av en kartusch om-

PREDIKSTOL.

BÄNKAR.

LÄKTARE.

Foto A. Roland. ORGEL.

Fig. 465. Tranums nya kyrka. Exteriör från sydväst.

Äusseres der neuen Kirche von Südwesten.

given av akantusblad, vidare av tvänne längor välskurna akantusslingor. Dessa delar hava sannolikt tagits från den gamla kyrkans inventarier, kartuschen kanske från predikstols-taket, det övriga från altarpuppställningen.

Kyrkans hela inredning har tillkommit i samband med byggnaden och samtidigt med denna.

Lösa inventarier.

(Från båda kyrkorna.)

Dopfundt av cement (synlig å fig. 466). Tillverkad efter modell av predikstolen i Örslösa, där även en dylik mindre lyckad funt finnes (se s. 342) H. 96 cm. DOPPFUNT.

Dopskål av tenn, enkel. Stämplar: Smålands vapen — Jönköpings vapen — otydlig stämpel — X (= årsbokstav) — Användes nu till såpbunke (!). Diam. 19 cm.

Dopskål av nysilver, enkel. Tillverkad av C. G. Hall-

NATTVARDSS-
KÄRL.

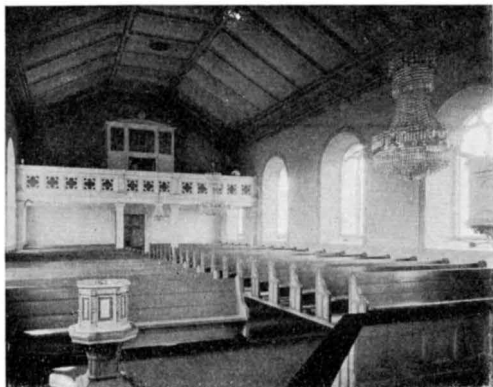

Foto A. Roland.

Fig. 466. Tranums nya kyrka. Interiör mot väster.
Innere der neuen Kirche gegen Westen.

berg i Stockholm och skänkt av kyrkovärden W. F. Johansson från Damsgården 1910. Diam. 30 cm.

Kalk av silver, rund fot, tillplattat kulformig nod, förgylld; stor skål, invändigt förgylld. Å foten ett krucifix med korsändarna klöverbladsformade. Stämplar, å foten: se fig. vid margin. å denna sida; å skålen: JL — tre

kronor — L (= Lidköping) — årsbokstav utplånad. — Kalken är ursprungligen tillverkad under 1600-talets förra hälft. Av denna återstår oss numera endast noden och krucifixet å foten. 1697 omgjordes den »så när som siellfwa knappen» av guldsmeden Erik Wästman, vars kvitto finnes bland kyrkans handlingar. Från denna reparation förskriver sig foten i dess nuvarande form. Mot slutet av 1800-talet gjordes den nuvarande stora skålen. H. 23 cm.

Paten av silver, enkelt, förgyllt på ovensidan. Stämplar: NYBERG — tre kronor — Lidköpings vapen — W2 (= 1803). Diam. 13,5 cm.

Oblatask (H. 11 cm.) och kanna (H. 32 cm.) av silver. Stämplar: B. SVENSSON — L (= Lidköping) — tre kronor — K7 (= 1912). Skänkta av kyrkoherde Ivar Blomberg 1912.

LJUSKRONOR. Ljuskröna av trä (fig. 463), blåmålad; profilerad mittstång, sex+åtta ljusarmar. 1700-talet. H. 84 cm. Diam. 95 cm.

Ljuskröna av trä (fig. 463), blåmålad; profilerad mittstång, tvenne rader med sex ljusarmar i varje. 1700-talet. H. 49 cm. Diam. 56 cm.

Tre ljuskronor med ställning av mässing, behängd med glaslänkar och prismor. 1800-talets förra hälft. H. 128, 104, 91 cm. Diam. 74, 93, 79 cm.

LJUSSTAKAR. Två ljusstakar av mässing. 1800-talet. H. 27 cm.

Två ljusstakar av mässing, tvåarmade. Stämplar: SB

— kunglig krona —
N:o 43. Tillverkad på
Skultuna bruk, 1800-
talet. H. 41 cm.

Två ljusstakar av
mässing, femarmade.
Skänkta av J. Johans-
son, Rättaregården
1910. H. 57 cm.

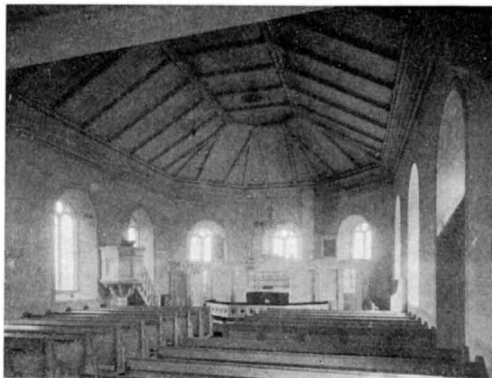
Antependium av
rött kläde med silkes-
broderi och applika-
tion. I mitten ett stå-
ende Gudslamm med
IHS på korsfanan, om-

givet av en ram med inskription: Kommen till mig i alle som
arbeten och ären betungade. 1900-talet. H. 103 cm. L. 176 cm.

Kalkkläde av rött siden med guldspetsar. Skänkt år
1766 av handelsmannen Petter Festing från Stockholm. L. 92
cm. B. 50 cm.

Håv av svart sammet med guldbroderier. 1800-talet.
Diam. 15 cm.

Bland nu förkomna textilier må nämnas: »messhake af
blåt samet», som i ett annat inv. säges vara av »Blått och gult
blomerat samet med kors af tyg», en dito av rött sammet, som
1708 var »alldeles försleten» och därför såldes för 20 öre smt.
»Altarekläde af blåt tafft med een blommerat kapp och
Guldspets på.» Å detta funnos även ätterna Bondes och Ugglas
vapen, initialerna CPHB-MEW och årtalet 1662 broderade
(fig. 457), vilket tyder på att Carl Philip Bonde och hans maka
Maria Elisabeth Ugglas (jfr s. 455 o. s. 430, not 1) äro donatorer.
Samtliga dessa nämnas i inv. 1689. År 1697 skänker Olof Trana
ett kalkkläde »med guld och silke stickat»; mot slutet av 1700-
talet tillkommer ett svart antependium med silvergaloner,
skänkt av prostinnan Hagström (jfr s. 461, not 1). Dessutom »ett
ljusblått altarekläde skänkt af Inspektor Berglin och dess
Fru Lena Hasselroth på Tohaga år 1819, tillika med en utsydd
Bokdyna.» I beskrivningen av år 1873 nämnes: »ett antepen-
dium af svart siden med kors af silfvergaloner, jemte hyende
skänkt af Herr Joakim Festing på Tohaga. En gammal be-

TEXTILIER.

Foto A. Roland.

Fig. 467. Tranums nya kyrka. Interiör mot öster.
Inneres der neuen Kirche gegen Osten.

täckning till altardisken af urblekt lärft med påsydda blommor af siden.»

GRAVSTENAR. Utom de å s. 470 nämnda, på gamla kyrkogården ännu kvarstående gravvårdarna har i gamla kyrkan funnits flera stenar. Härom berättar beskrivningen 1873: »Flera stengrafvar med vackra hällar¹ hafva förr funnits men nu borttagits och träffas här och der vid gårdarne en och annan bit deraf med delar af bibelspråk, Cherubinhufvuden och initialer till almogenamn från 1600-talet. Dessa grafvar hafva varit rymliga och gemensamma för en hel gård eller familj; hvarför också i den gamla kyrkoboken anmärkes att den eller den »jordades i dess ättehög». — En intressant begrafningssed må förtjäna att anföras: »Ända ini senare tid har varit sed att till minne af aflidna barn på kyrkoväggen öfver gårdens stol uppsätta kransar pryddes med måladt papper och »skraflegull» samt prentadt namn, årtal och versar.»²

DIVERSE. Timsten (= solvisare) av kalksten, inköpt 1695. H. 30 cm. B. 26 cm.

En skampall gjordes år 1771 (räk.); denna fanns ännu kvar 1873. Nu förkommen.

En pötttestör (= stöt)³ nämnes i inv. 1689 och fanns kvar 1873. Nu förkommen.

KLOCKOR. Klocka med inskrift å ena sidan: Då Gustaf III war konung i Swerie / Grefwe A. O. Lagerberg landshöfdinge här i länet / Doctör A Forssenius Biskop öfwer Skara Stift / Magnus Hagström Kyrkoherde / A. Viding Comminister i Tådene församling / och Olof Larsson i A samt Anders Erichsson Kyrkiowärdar / Blef denna klocka efter underfången spricka / när Konung Adolph Friedrichs dödsfall för- / kunnades på Tranums sochens omkostnad omgjuten / i Skara af N. Billsten år 1775.» Å den andra:

»När du hörer klockans ljud
»Glöm ei lofwa Herran Gud

¹ I prot. 1704 heter det: »inga lijkhaller hwar på Christi Crucifix eller skriftens språk äro uthuggne skola läggass på till folk och hundars fotaträd.»

² För flickebarn voro de i form av brudkronor, för gossebarn en krans. Flera dylika från kyrkor i Västergötland förvaras nu i Skara museum.

³ Jfr prot. 1724 § 12: »Påmintes att ingen må knorra öfwer den som går med stöten, om han med stötande uupväcker någon.»

»Klockan manar dig dertill

»Du kan görat om du will.

»Psalm. 130 v. 56.»

H. 67 cm. Diam. 68 cm.

Klocka skänkt av A. Larsson och enl. inskrift gjuten 1873 av C. A. Norling i Jönköping. H. 84 cm. Diam. 95 cm.

En äldre klocka fanns ännu 1873 och beskrives så: »Å den mindre klockan läses i munkstil kring öfra kanten: est eternus semper pura mente colendus ten 24 september (Den evige bör alltid dyrkas med ren själ) samt kring nedra kanten: Lasse Nikilson i Skoedue tenna klocka reformera pastor ecclesia todenus Anundus Laurensia. d. 1574. På midten är afbildad, enl. Ljungström, Maria med Barnet, men vid närmare påseende tyckes det vara en karl i sittande ställning med ett lejon äfven sittande framför sig, i hvars käftar han tyckes hålla fast, der åfvan synes flere människohufvuden. Kring öfversta kanten är en krans af ornamenten bestående af pelare och hvalf och deremellan figurer, liknande dylika bilder å dopfuntar, men i gjutningen hafva de tyvärr blifvit så otydliga att de föga kunna urskiljas. Här finnes afbildad mellan hvalf och pelare Kristus på korset och vid sidan derom 2:e människofigurer. Den förut omnämnda bilden har sin plats under denna. På klockans motsatta sida är äfven ett krucifix och omedelbart derunder ett par små människofigurer under hvalf med en pelare emellan sig. Klockan är 13 dec. t. hög och $17\frac{3}{4}$ tum från brädd till brädd. I sjelfva slagpunkten är endast en å 2 liniers fördjupning efter kläppens nötning. — — — Åfvan omtalta klocka öfverlämnades till Alfred Larsson i Damsgården, då han skänkte den nya stora klockan, hvarefter den lilla såldes att begagnas vid Catrine kapell i trakten af Gefle.»

Sammanfattning av Tranums kyrkors konsthistoria.

I. Under förra hälften av 1200-talet uppfördes Tranums äldsta kända kyrka av gråsten samt utgjordes av rektangulärt långhus med lägre och smalare, rakslutet kor i öster (fig. 468, A.). Murarna voro sannolikt putsade. Sockel saknas. Portal i söder.

II. Till denna byggnad fogas sannolikt under medeltiden ett vapenhus av gråsten, möjligen även sakristia (fig. 468, B, fig. 457).

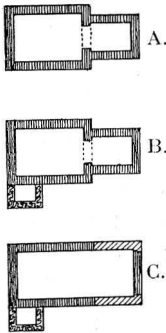

Fig. 468. Tranums gamla kyrka. Planutveckling. Grundrissentwicklung der älteren, abgebrochenen Kirche.

III. År 1693 raseras det ursprungliga korpartiet och kyrkan tillbygges i öster (fig. 468, C., fig. 455). Ny inredning tillkommer även: altarprydnad år 1702, predikstol år 1717, bänkar år 1693. Även flera lösa inventarier såsom kalk (omgjord 1697).

IV. År 1741 dekoreras läktarbarriären och 1768 taket med målningar av mästern Lars Hasselbom. Bland inventarier må nämnas textilier samt en klocka, gjuten av Nils Billsten år 1775.

V. Under 1800-talet tillkomma tvenne ljuskronor av trä, paten, ljusstakar m. m.

VI. År 1873 raseras den gamla kyrkan samt uppföres å ny plats den nya efter d. $14\frac{1}{2}$ 1871 stadf. ritning av byggm. G. Andersson. Även all inredning nygöres.

Zusammenfassung.

Die jetzige Kirche in Tranum wurde im Jahre 1873 nach den Plänen des Baumeisters G. Andersson aufgeführt. Ohne künstlerisches Interesse.

Von der älteren, in demselben Jahre abgerissenen Kirche sind jetzt keine Spuren auf dem älteren Friedhof mehr vorhanden. Auf Grund älterer archivalischer Aufzeichnungen und einer Handzeichnung aus dem Jahre 1671 (Fig. 457) lassen sich jedoch die Grundzüge ihrer Entwicklung wiederherstellen. Die Kirche wurde im Beginn des 13. Jahrhunderts aus Granit aufgeführt und bestand aus einem rechtwinkligen Langhause mit einem schmäleren, gerade abgeschlossenen Chore. Eine südliche Vorhalle und wahrscheinlich auch eine Sakristei werden später im Mittelalter angebaut. Im Jahre 1693 macht die Kirche eine grosse Veränderung durch. Der alte Chor wurde abgerissen, um einer östlichen Verlängerung Platz zu machen (Fig. 468 C u. 455).

Im Jahre 1873 wurde die Kirche abgerissen.

Von den Inventarien der älteren Kirche sind jetzt nur noch wenige vorhanden. Der Altaraufsatz aus dem Jahre 1702, eine gute Arbeit von einem Meister aus der Läckö-Schule (vgl. S. 32), ist nicht in der jetzigen Kirche aufgestellt, aber doch im Turme bewahrt (Fig. 458—62).

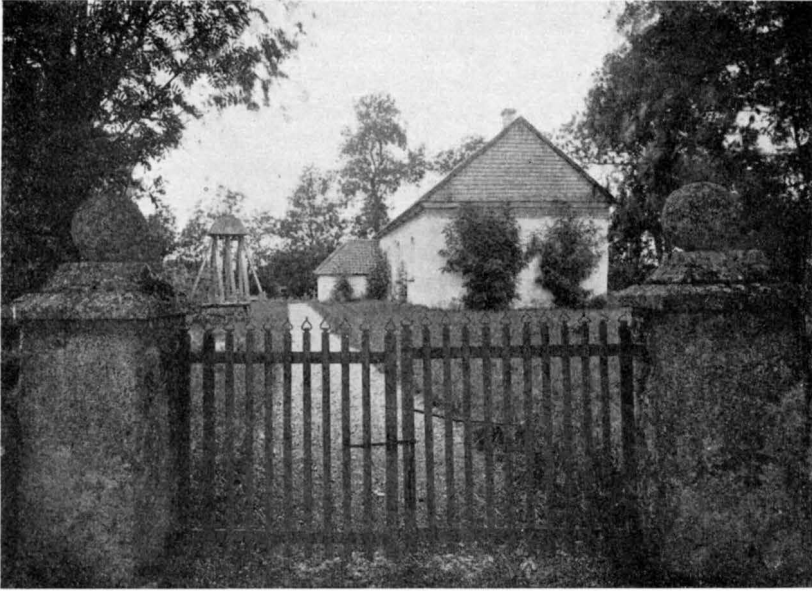

Fig. 469. Norra Kedum. Östra kyrkogårdsporten.
Östlicher Friedhofeingang.

Foto A. Roland.

NORRA KEDUM.

VÄSTERGÖTLAND, SKARABORGS LÄN, KÅLLANDS HÄRAD.

SKARA STIFT, KÅLLANDS KONTRAKT.

ANNEX TILL TÄDENE.

Tryckta källor: HADORPH i V. F. T. II, 1, s. 74. — LINDSKOG III, s. 189. — LJUNGSTRÖM, s. 108—109. — WENNERBLAD, s. 41, pl. 157. — LAMPA: INV. 1583, s. 31 i V. F. T. III; 3—4. — P. A. SÄVES BERÄTT. 1863 i ANT. TIDSKR. III, s. 145.

Handskrivna källor och avbildningssamlingar: PERINGSKIÖLD, MONUMENTA IX, Nr 3, fol. 92 o. 104, (ext. från S.), Nr 4 (Hadorphs reseanteckningar). — P. A. SÄVES BERÄTT. 1863, s. 93, 123. — A. T. A.: 6 foto. (ext., int., klockstapeln, kalk, oblatask), 1 teckn. av gravkors av kalksten; kopia efter Peringskiöld; avskrift ur Peringskiöld, och ur Berättelse om adeliga gravar 1755, inv. 1829. — B. ST.: 16 foto. 1905—1912 (ext., int., klockstapel, inventarier). — SKARA DOMK. A.: Skara Stifts bok. Wester-Goth. eccl. — SKARA ST. OCH GYM. BIBL.: Topogr. saml.: Tädene, s. 20, 23.

Kyrkans arkivalier: I LANDSARKIVET, GÖTEBORG: Uppgifter om kyrkans byggnadshistoria och inventarier finnas i följande volymer: I. 1, innehållande inv. från 1600-talets slut. K. I. 1, innehållande sockenstämmoprotokoll 1695—1834, räkenskaper 1695—1713. L. I. 1, innehållande räkenskaper 1762—1831. L. I. 2, innehållande räkenskaper 1762—1831. M. 3, innehållande protokoll vid visitationer 1745, 1799, 1867, inv. 1745, 1774, 1799, 1820, 1836, 1839, 1865, 1876, minneskrift 1876. N. I, innehållande protokoll vid visitation 1705. I MODERKYRKAN TÄDENES ARKIV förvaras handlingar från nyare tid.

Kyrkogården.

KYRKOGRÅRD. Norra Kedums kyrka omgives av en tämligen vidsträckt kyrkogård, bevuxen med lummiga träd. Kyrkogården kringgärdas av en i kallmur uppförd omkring 90 cm. hög gråstensmur med port i öster. Denna (fig. 469) utgöres av tvenne stenpelare med däremellan hängande enkla, smidda järngrindar. Porten uppsattes år 1799 (räk.). 1699 föreslogs å en sockenstämma, att »efter handh kundhe giöras en behållen Stenmur omkring kyrkogården, men blef slutet att man skall hålla förswarsgodh träbalk.» 1745 beslöts att »stättor må giöras bredewid kyrkioportarna, på det de som hafwa wäg öfwer kyrkiogården eij mågo öppna portarna.»

GRAV- VÅRDAR. På kyrkogården stå i rader 14 gravkors av kalksten av typer från 1600- och 1700-talen (jfr fig 471) sannolikt på sina ursprungliga platser, avskiljande de olika hemmanens grifteplatser. (Jfr s. 405 o. 505). Tvenne gravvårdar av kalksten med dubbelgavel (H. 108 och 111 cm. fig. 471) samt en dylik av liknande typ (H. 82 cm.) men med avrundade gavlar (fig. 471). Till sist en enkel vård av kalksten (H. 108 cm.) från år 1743. Även

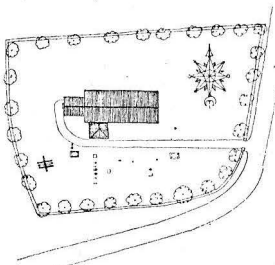

Fig. 470. N. Kedum. Plan av kyrkogården. Uppmätning av A. Roland. Grundriss des Kirchhofes.

KLOCK- STAPELN.

två gravvårdar i tumbaform (den ena H. 50 cm. L. 217 cm. B. 163 cm., den andra H. 74 cm. L. 240 cm. B. 177 cm.) med svårtydda eller utplånade inskrifter finnas å kyrkogården, som gör intryck av att till sin karaktär fått stå tämligen orörd under det eljest omdanande 1800-talet. Norr om kyrkan finnas ännu i dag inga gravar.

Å kyrkogården, söder om kyrkan, står den öppna klockstapeln (fig. 472), uppförd år 1765 av mästare Olof

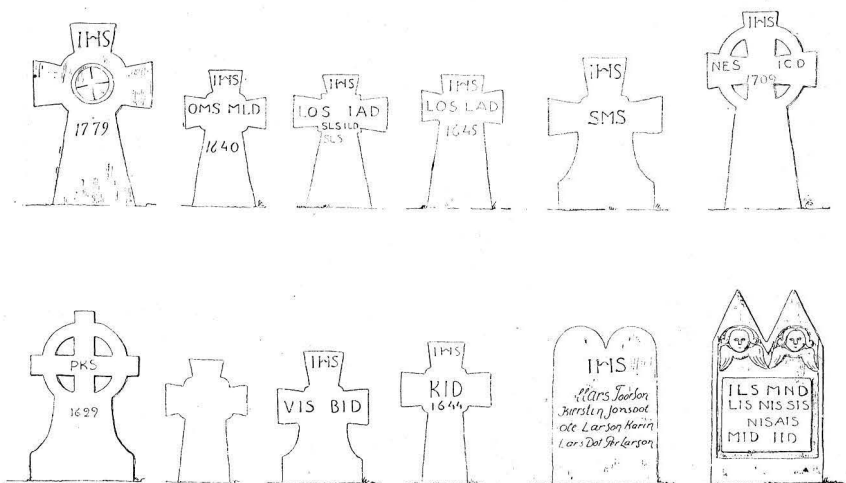

Fig. 471. N. Kedum. Gravvårdar.
Grabsteine.

A. Roland del.

Bergman (räk.). Stockarna brädbeklädda, rödmålade; huven karnissväng, spåntäckt.

I klockstapeln hänga tvenne klockor:

KLOCKOR.

I. Med följande inskrift å ena sidan: MED KIEDUMS SOCHNAMÄNS TILHIELP / OCH PÅ ÄGARENS TIL GRÖNEBERG HERR / CAPIT OCH RIDDARENS H. I. FOCKS OM-KOSTNAD OM GUTEN I SKARA ÅR 1764 / DÅ MAGNUS HAGSTRÖM¹ WAR PASTOR / OCH OLAUS THELNING² KOMINISTER / AF NILS BILLSTEN.

På den andra sidan:

KYRKIOWÄRDAR G:G:S: och C:L:S:

H. 57 cm. Diam. 59 cm.

II. Enligt inskrift å ena sidan: Gjuten 1764 av mäster Nils Billsten i Skara.

På den andra sidan:

KOMMER KIEDUMS BOER ALLE
NÄR I HÖREN KLOCKORS LJUD
ATT FÖR NÅDATHRON NEDFALLA
TALA MED EN NÄDIG GUD

¹ Magnus Hagström ligger begravnen på Tädene kyrkogård, där hans gravsten ännu finnes (se s. 461).

² Olof Thelning ligger begravnen på Tädene kyrkogård, där hans gravsten ännu finnes (se s. 425).

Fig. 472. N. Kedum. Klockstapel.
Glockenturm.

Foto A Roland.

MALMENS KLANG HÄR NEDER HÖRS
TRONES BÖN TIL HIMLEN FÖRS
STUNDOM DET TIL BÖNEN LIUDER
STUNDOM DÖDEN TÄNKÅ PÅ
STUNDOM ER I KYRKAN BJUDER
DÄR GUDS ORD I HÖRA FÅ
BEDIEN TÄNKEN HÖREN SÅ
ATT I IEWIGT LEFWA MÅ

H. 72 cm. Diam. 72 cm.

Båda klockorna, som utgått ur den flitige klockgjutaren Nils Billstens i Skara verkstad, äro av samma typ, som en dylik, avbildad å fig. 86.

Hadorph nämner en äldre klocka »medh några mindre bookstäfver å stående som i giutningen äro sammanbundne och maculerade att af dem ingen sensus finnas kan. Någon boömärke finnes dher på såsom mynt fordom i rundh medh små bookstäfver på, kan intet skiönias mer än på ett ⚓ såsom ett ankar.» (troligen klockgjutarmärke). Nu förkommen.

Fig. 473. N. Kedum. Exteriör från sydväst.
Äusseres von Südwesten.

Foto A. Roland.

Kyrkobyggnaden.

Norra Kedums kyrka, vars plan framgår av fig. 474, är PLAN OCH MATERIAL. uppförd av gråsten med gavlar av spånklädda bräder. Sockel saknas. Murverkets regelbundenhet har icke kunnat undersökas, emedan murarna äro ut- och invändigt putsade. På ytterväggarna med en slags stänkpuds, som varit mycket lös. Under denna puts en äldre slätputs, vilken framträder å den genom tillbyggnaden av det västra vapenhuset skyddade muren. Långhusets och västra vapenhusets yttertak äro täckta med grå skiffer, vilande på bräder och ett lager av näver. Takstolar (fig. 474) av nyare dato sitta tätare i väster än i öster. Taket synes ursprungligen ha varit avvalmat i öster, av märken i hammarbandet att döma. Bodens (södra vapenhuset) tak är täckt med enkupigt tegel. Fönstren äro stora, i senare tid utvidgade. 1825 års räkenskaper tala om fönsterreparationer (»ungefär med så stora rutor som i Tådene, om Fensterlufferne kunna det medgifva»). Huvudingången ligger nu i väster och utgöres av en enkel, rektangulär, ej ursprunglig port. I söder nära sydvästra hörnet fanns den ursprungliga portalen,

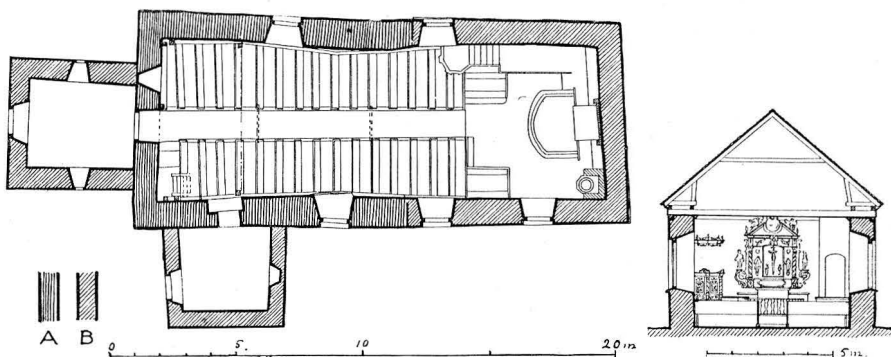

Fig. 474. N. Kedum. Plan och tvärsektion mot öster.

Skala 1:300. Uppmätning av A. Roland.

Grundriss und Querschnitt gegen Osten.

nu igenmurad, men synlig i boden. Portalen är enkel, rektangulär, med rak överliggare av granit. Golvet är belagt med kalkstenshällar. Äldre golv av trä nämnes första gången i kyrkans arkiv 1695. Följande år belades mittgången »med wäll 4:drat huggen Steen.» Stengolv inlades i koret 1762. — Innerväggarna äro slätputsade och vitkalkade. Under putsen framträder spår av en äldre, målad dekorering av murarna, sannolikt förskrivande sig från den omfattande ombyggnaden vid slutet av 1600-talet. Kring altaret gulockra, rödbrunt och gråblått, möjligen draperier, sannolikt en omfattningsmålning för altarprydnaden. Dessa senare dock utförda 1743, »då det målades fram i choret». I varje fall efter Hadorphs besök 1671, ty han säger kyrkan vara »illa påseendes innantill». — Innertaket platt trätak, sannolikt från ombyggnaden år 1687. Även dessförinnan, vid Hadorphs besök, täcktes kyrkan invändigt av ett platt trätak och synes aldrig hava varit välvd.

TAKMÅLNING. Taket är dekorerat med målning (fig. 476—478): tre åttkantiga fält och däremellan tvenne cirkelrunda, fyllda med inskriptioner. Ytorna utfyllas i övrigt med frodiga akantusslingor i grått mot blå grund. Utmed kanterna en bård i rött och vitt. Inom de åttkantiga fälten figurscener. I det östliga: i mitten gudsnamnet i hebreiska bokstäver, omgivet av strålar; utmed kanterna moln; i hörnen små änglar med språkband med inskrifter: »Amen, Lof, ock Ähra och vijsheet, och tack och prijs / och kraft, och starckhet ware wårom Gud från / ewighet til ewighet: Amen. uppenb. 7 — — —» samt »Ähra ware Gud i högden. Luce 2: v. 14.»

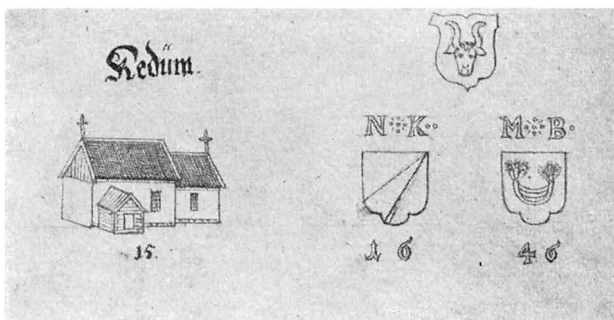

Fig. 475. N. Kedums kyrka 1671 enligt en handteckning i Peringskiölds Monumenta.

Die Kirche im J. 1671 nach einer Handzeichnung.

I det mellersta fältet (fig. 478) en knäfallande man iklädd röd dräkt med blå mantel, ur molnen sänker sig en i de fyra hörnen uppehållen duk, vari allehanda odjur. Ur himlen: »Statt upp, Petre; slachta, och ät.» Ur mannens mun: »Ingalunda Herre, ty jag hafwer aldrig ätit något meenligit, eller orent. Ap. G. 10: v. 13. 14.» Nederst följande: »Nu förnimer jag i sanning at när Gudi är intet anseende til personen; uthan i allehanda folck then som fructar honom och gör rättferdigheten han är honom täck. Ap. G: v. 34.»

I det västliga fältet inom moln: »Ehwad tu gör så tänk uppå ändan så gör tu aldrig illa. Syr. 7: v. 40».

I de runda fälten följande inskriptioner:

»Så hör nu tino tienares och tino folcks böön, som the bedjande warda i thetta rum: och hör thertill ifrå thet rum ther tu boor i Himmelen: och när tu hörer, at tu wille ock nådelig wara. 2 Chrön. 6: v. 21. — Så skola nu min ögon öpne wara, och min öron gifwa acht på bönera i thesso rum. Cap. 6: v. 5.»

Samt »Till then stora Gudens Ähra, och hans Tempel til någon Prydnad är detta Herrans huus för thes egna Medel: och sockne meñens tilhjelp, wordet med målning uthzirat. A:o 1744. Icke oss Herre, icke oss, uthan tino namne gif ährona. Psal. 115: v. 37.»

Dekoreringen är troligen utförd av någon av Lidköpingsmästarna, kanske Lars Hasselbom (se s. 63 not 4).

Norra Kedums kyrkas ursprungliga utseende kan man Kyrkans ur- med hjälp av en teckning från 1671 i Peringskiölds Monumenta SPRUNGLIGA (fig. 475) och av rester i kyrkan rekonstruera. Den bestod av UTSEENDE.

Fig. 476. N. Kedum. Interiör mot öster.
Inneres gegen Osten.

Foto A. Roland.

ett rektangulärt långhus med lägre och smalare, rakslutet kor i öster. Den var uppförd av gråsten (Hadorph) utan sockel samt var endast av 15 alnars längd. Interiörens utseende känna vi ej.

Kyrkan är sannolikt uppförd på 1200-talet. Den är av gråsten och saknar sockel. Alltså yngre än sandstenskyrkorna, men är av små dimensioner och har en med dessa kyrkor överensstämmande plan. Alltså nära dessa i tiden d. v. s. 1200-talets förra del.

SENARE TILL-
BYGGNADER
OCH FÖRÄN-
DNINGAR.

Till denna lilla sockenkyrka fogas, ovisst när, ett vapenhus av trä framför sydportalen. Möjligen även en sakristia i norr.

Församlingen tillväxte emellertid, och kyrkan blev för liten, varför man planerade en om- och tillbyggnad vid 1600-talets slut. Medlen synas dock hava varit tämligen begränsade, varför den alltid frikostige Magnus Gabriel De la Gardie anropades om hjälp.¹ Kyrkan synes vid denna tid även hava varit

¹ Skriften lyder:

Högvälborne Grefwe, nådige Herre och gunstige öfverheth.

Ederss Grefl. Excell: utj ödmiuk underdånighet låtom Wij förnimma at Vår Sochnekyrka Kiedhum ähr mycket förfallen och muuren på gaffarna säärskreden /: Wil Gudh : / til stunnande Währ hafwom wij satt oss i sinnet henne nedertaga

Fig. 477. N. Kedum. Interiör mot väster.
Inneres gegen Westen.

Foto A. Roland.

Fig. 478. N. Kedum. Detalj av takmålning.
Detail der 1744 gemalten Decke.

Foto A. Roland.

ganska förfallen. Hadorph säger, att »vestra gafflen ståår nu renpnat ifrån stammen och faller snart omkull, dher han icke boot fåår.»

Tillbyggnaden ägde rum år 1687 samt bekostades sannolikt, åtminstone delvis, av Jöran Rutenskiöld (se s. 305 not 1), vars initialer I. R. jämte årtalet 1687 äro i smidda järnbokstäver anbragta å östra gaveln. — Vid detta tillfälle raserades korpartiet och långhuset tillbyggdes i öster. Materialet är gråsten. Nytt tak på den tillbyggda delen blev först år 1704 färdigt (jfr prot. 1703: — — — »willia himbla den delen af kyrckian som resterar och behöfwer himbling.») År 1744 dekoreras taket (se s. 490).

Nytt vapenhus uppföres i söder 1710. Ytterligare ett vapenhus uppföres i väster i sen tid. Vid detta tillfälle uppbygtes en ny dörröppning i väster och igenmuras den södra portalen, varigenom det södra vapenhuset blir apterat till bod.

I senaste tid har kyrkan stått orörd, men en restaurering förberedes. Planer att övergiva det gamla vackra templet äro även å bane, men det är att hoppas, att församlingen kommer till insikt om, att en ny kyrka aldrig kan fullt ersätta en gammal med alla dess minnen av gångna släkten och dess vörnadsvärda traditioner — allra minst i denna församling, som äger ett kyrkorum, som redan i sitt nuvarande skick har så många moment av en oersättlig skönhet i såväl helhet som detaljer.

VAPENHUS. I söder framför den ursprungliga portalen är ett vapenhus uppfört. Material gråsten i kalkbruk. Murarna putsade, taket avvalmat och täckt med enkupigt tegel. I väster en rektangulär port, stängd av en enkel dörr av bräder. Öppen takkonstruktion. — Vapenhuset uppfördes år 1710. När sydportalen igenmurades, kom det att användas till materialbod.

Å samma plats fanns före detta ett äldre vapenhus av trä, synligt å fig. 475. Det var uppfört av liggande, knuttimrat tim-

och af nyyo uprätta och förfärd(ig)a, men lejenheeten ähr ganska ringa hoss oss, ty wij ähre fåå och fattige Sochnemänn. Hwarföre länder wår ödmiuka och underdåniga böön och begäran till Ederss Grefwl.: Excell: om hielp och biståndh til thet nödiga Wäcket och thess fortkommande, wij, twiflom inthe med mindre gudh Ederss Grefl. Excell: belönades warder som alla welgärningar rikeligen belönas, dhet wij oss att i våra bööner dageligen för eder bedia skolom. Utj ödmiuk underdånighet af Kiedhem dhen 30 octob. A:o 1669.

Ederss Grefvel. Excell / troopliktige undersättare / i Kiedhum boendes / ödmukeligen

mer under sadeltak. I söder en rektangulär port. Dess ålder okänd.

I väster ligger nuvarande vapenhuset, uppfört av gråsten med putsade murar. Sadeltak täckt med grå skiffer. I norr och söder små rektangulära fönstergluggar. I väster en rektangulär port, stängd av en dörr av plankor, beslagen med järnlameller. Portring av smitt järn.

Sakristia är inredd i avbalkning i koret (se s. 496) — ÅR SAKRISTIA. 1704 planeras uppförandet av en sakristia av sten, sannolikt i norr, men »sochnemännerna föregåfwö dess ogörligheet hälst nu för desse swåra infalne krigztider och beswär.» Följande år framköres dock sten, men därmed synes arbetet ha avstannat.

Kyrkan uppvärmes av en i dess sydöstra hörn stående järnkamin. UPPVÄRMNING.

Inredning och inventarier.

Altare murat av sten, täckt med en polerad kalkstensskiva med skråkant. — Altarring av kantfasonerade bräder. Knäfallet målat i svarta och vita fält. 1800-talet. Altarprydning (fig. 479) av trä, skulpterad och målad. I mitten Kristus på korset med Maria och Johannes sörjande. På sidorna de fyra evangelisterna. Överst inom en oval ram en ecce homo framställning samt tvenne änglar med pinoredskap. Målning delvis ursprunglig i blått, rött, grönt, skärt och guld. — Nederst ätterna Rutenskiölds och Silfverswärds vapen, angivande som donatorer Jöran Rutenskiöld och hans maka (jfr s. 305 not 1). Härom berättar ett sockenstämmoprotokoll av år 1698: »Samptel. sochnemännerna äre wäll nögdä medh den alltare taflan som Öfwerstel. Rutenskiöld låtit å nyo förferdigha medh Bilthuggeriwerk, doch för kyrkans penningar, förmodandhes dhe att Hr. Öfwerstel, efter dess före giordhe lofwen, låter på dess omkostnadh samma tafla omstryka efter uthi kyrkan inga flere medell finnas ähn som redan Bilthuggaren för bemte. tafla bekommett, serdeles som Hr. Öfwerstel. dher est låtit sina wapn på sättia elr. uthugga.» Följande år »gjorde Wällb. Öfwerste Leut. påminnelse om Sochnen intet wille gifwa åth målaren, som altaretaflan anstrukit hafwer, något till drikespänningar, men det war ingen som der till wille samtycka.»

Predikstol av trä, målad i kraftiga färger och förgylld PREDIKSTOL.

Foto A. Roland.

Fig. 479. N. Kedum. Altaruppställning.
Altaraufsatz aus geschnitztem und gemaltem Holz.

(fig. 480). Korgen utgörande fyra sidor av en åttkant med vridna kolonnetter i hörnen, fälten mellan dessa fyllda med i trä skurna akantusblad, förgyllda mot blåmålad botten. Ljudtak med skulpterade ornament samt en nedhängande duva. Å predikstolstrappans barriär fyllningar med i trä skurna akantusrankor. Rummet öster om predikstolen är i förening med trappan avdelat och tjänar nu till sakristia.

Fig. 480. N. Kedum. Predikstol. *Foto A. Roland.*
Kanzel aus geschnitztem und gemaltem Holz.

År 1699 beslöt en sockenstämma låta förfärdiga en ny predikstol, »som kunde Accordera emot altaretaflan.» Den synes emellertid först år 1709 hava blivit utförd, ty detta år erhåller bildhuggaren Tholin betalning för predikstolen.

Bänkarna äro enkla, öppna, vitmålade (1800-talet?). — BÄNKINREDNING.
De första bänkarna å kvinnosidan rikare med skulpterad tand-

LÄKTARE.

Foto A. Roland.

list och äggstav. 1700-tal. — I koret tvenne slutna herrskapsbänkar.

Övergången tvenne bågar med ljuspipor.

I väster är läktaren anbragt med en enkel, slät, vitmålad barriär av stående bräder. Nedtill en kantfasonerad list. Barriären har förr varit dekorerad med målningar, som »föreställa åtskilliga dygder i sinnebilder, såsom: samdrägtigheten, snällheten m. fl.» (inv. 1829). Denna de-

koration, som nu sannolikt döljer sig under målningen från senare tid, utfördes år 1743 (räk.), troligen av någon av de i Lidköping verkande målarmästarna.

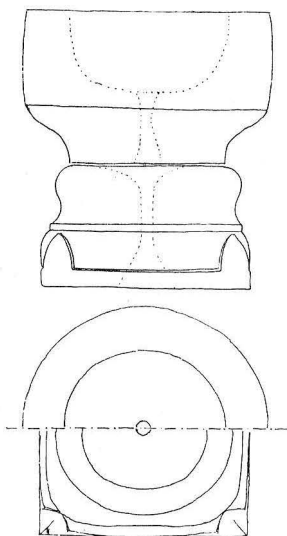
Å läktaren står ett orgelharmonium.

Dopfundt av sandsten med uttömningshål (fig. 481). Skålen sönderslagen. Tillhör samma grupp av i Västergötland tillverkade dopfundar, som de i S. Marie kapell (fig. 38) och i Järpås (fig. 281). 1200-talets förra hälft. H. 73.5 cm. Diam. 64 cm.

Dopskål av tenn med tvenne genombrutna handtag. Stämplar: W (= års-

ORGEL.

DOPFUNT.

DOPSKÅL.

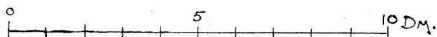

Fig. 481. N. Kedum. Dopfundt av sandsten.
Uppmätt av A. Roland.

Taufstein aus Sandstein. 13. Jahrh.

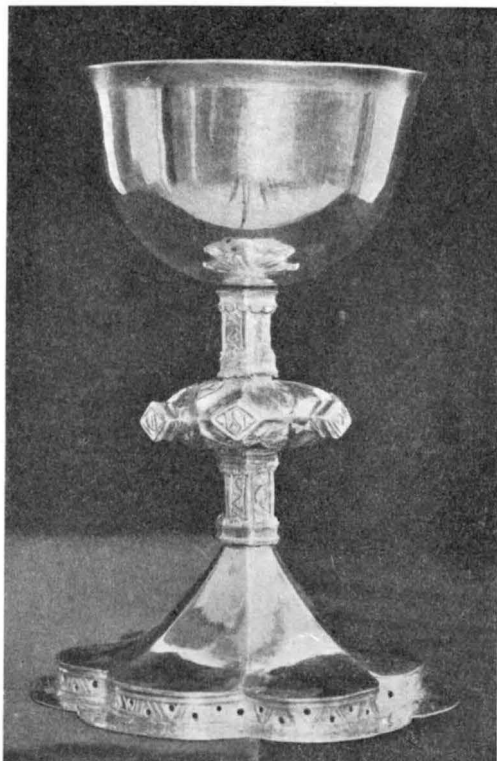
bokstav) — GB (= GöteBorg) — sköld med tenngjutarens initialer, av vilka den senare är S — sköld med otydliga tecken. H. 6.5 cm. Diam. 31 cm.

Kalk av silver (fig. 482, utst. av kyrkligt silver i Skara 1913 nr 4). Fot i sexpass, nedtill med gallerlist, sexsidigt skaft med graverade sicksackband, platt nod med sex rombiska utsprång, å varje en graverad minuskel, bildande ordet: ihcvs. Stor skål från senare tid. Fot och nod från 1400-talet. H. 19 centimeter.

Tillhörande paten av silver, förgylld på ovansidan. Diam. 12.5 centimeter.

Oblatask av silver (fig. 483, utst. av kyrkl. silver i Skara nr 167). Oval, vilande på fyra fötter, kupigt lock med gångjärn. Rikt driven ornering. Stämplor: Norrköpings vapen — tre kronor — X (= 1780) — IPB (= Johan Pettersson Berg¹). Under botten denna graverade inskrift: »Souvenir d'une amie» samt L. C. R(etzius²):M. E. S(karin²). H. 9 cm. L. 13 cm. B. 9 cm.

Sockenbudskalk av silver, delvis förgylld; rund fot,

NATTVARDS-
KÄRL.

Foto. Silverutst. i Skara 1913.

Fig. 482. N. Kedum. Kalk av silver.
Silberner Kelch aus d. 15. Jahrh.

¹ Johan Pettersson Berg, guldsmed i Norrköping, var verksam redan på 1730-talet, älderman 1750, † 1762 (enl. bevarad bouppteckning). En guldsmedsänka Berg dog först 1792. Detta var förmodligen hans änka, som fortsatt med mannens arbete och använt hans stämplor. Meddel. av dr Gustaf Upmark.

² Lorentz Christ. Retzius f. 1745, prästvigd 1773, huspredikant hos riksrådet greve Snoilsky 1776, kyrkoherde i Tådene 1799, prost 1801, † 1818. G. 1786 m. Margareta Eleonora Skarin.

Foto Silverutställningen i Skara 1913.

Fig. 483. N. Kedum. Oblatask av drivet silver.
Silberner Hostienkapsel.

platt rund nod; utmed skålens överkant en liten rundbågsfris. Stämplor: Lidköpings vapen — NL (= okänd guldsmedssignatur) — åldermansranka — G med skrivstil (= årsbokstav). H. 10 cm. Tillhörande paten av silver, förgylld på ovansidan. Stämplor: NL. Diam. 8 cm.

Oblatask av koppar nämnes i kyrkans räkenskaper för år 1696. 1745 anskaffas en ny av trä, emedan kopparasken »gör oblaterna osmakelige».

LJUSKRONOR. Två ljuskronor av trä, profilerad svarvad mittstång med mittdekoration, blåmålade med röda ringar, två rader ljusarmar med sex i den övre och åtta i den nedre. Tillverkade år 1701 (räk.). H. 85 cm. Diam. 62 cm.

LJUSSTAKAR. Två ljusstakar av svarvad trä (björk). 1800-talet. H. 23 cm.

Två ljusstakar av mässing, trearmade. Stämplade: SB (= SKULTUNA BRUK) — kungl. krona. N:o 43. 1800-talet. H. 43 cm.

Antependium av rödbrun sammet med guldfrens samt TEXTILIER. årtalet 1724 i guldband. I trasor. Har enligt inv. 1774 varit försedd med »Silfwer spetsar omkring.» L. 190 cm. H. 92 cm.

Antependium av tunt, grönt tyg, slitet. På mitten ett kors. Sannolikt det, som i inv. 1820 säges vara av »Ostindiskt tyg, grönt med invävda gulddramar, som Vålby. Herr Justus König¹ skänkt år 1805.» H. 102 cm. L. 158 cm.

Kalkkläde av samma slags tyg, fodrat med ljusgrönt siden. Utmed kanten en vävd bård i guld, blått och grönt. Skänkt år 1805 av samme donator. Storl. 70×70 cm.

Håv av svart sammet med en bred guldspets överst samt en tofs nedtill. Skinnfoder. Ram och skaft av mässing. Klockan nu borta, men kroken finnes ännu kvar. Nämnas i inv. 1774 såsom skänkt av kapten Fock på Gröneberg². Diam. 17 cm. Skaftets L. 257 cm.

Bland nu förkomna, men i inventarierna beskrivna textilier må nämnas:

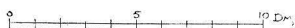
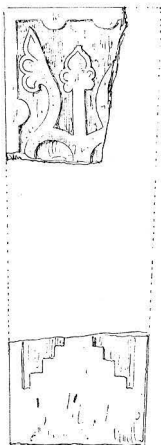
Vid 1600-talets slut funnos i kyrkans ägo: »1 Altarkläde af brandgult taffet och samma slag till kappan med swarta spetsar omkring. 1 rödt kläde uppå altaret.» Möjligen var det något av dessa antependier, som nämnas i 1696 års räkenskaper: »giörs ferdigt det gamla altare klädhet, brukas om fredagar och apostladagar.» Vidare »1 glt. kalkkläde trykt lerff. 1 do behållet sydt med rödt silke. 1 pung af swart samet, guldsnören kring och Biella uti.» I 1774 års inv. har tillkommit, förutom ovan beskrivna och ännu i kyrkans ägo befintliga textilier, en mässhake av »rött Blommerat tyg, förärad af herr Cammarherren Nils Kagg på Kielstorp och dess Fru Märta Bonde» (se bil. III).

Gravsten av sandsten (fig. 484), rest av en liljesten av GRAVSTENAR. degenererad typ. 1300-talet? Ligger i västra vapenhusgolvet.

Gravsten av kalksten, i korets golv, delvis dold av altarringen, med i relief tvenne kolonnetter uppbärande en arkad; inom denna ett basunbläsande änglahuvud med vingar och en kartusch. Nederst en inskriptionsplatta. Inskrifter oläsliga. Endast årtalet 169 — har kunnat tydas. L. 246 cm. B. 183 cm.

¹ Justus Wilhelm Henrik König, f. 1763 i Hamburg, levde utan tjänst, † ogift.

² Henrik Johan Fock, f. 1702, kapten vid Västgöta-Dals regemente, R. S. O. 1755, † 1765, g. 1751 m. Magdalena Sophia Belfrage, f. 1733 † 1810.

A. Roland delin.

Fig. 484. N. Kedum. Romansk gravsten.

Romanischer Grabstein.

Gravsten av kalksten med spetsig gavel. Inskrift: CHRISTUS ÄR MITT LIF OCH DÖDEN ÄR MIN VINNING 1694. H. 72 cm.

Två gravstenar av kalksten den ena med initialerna L. O. R., den andra med årtalet 1799 ligga ramponerade i vapenhusets golv.

En Ruthenskiöldska ätten tillhörig grav har fordom funnits vid kyrkan enl. en anteckning av kyrkoherde Werner den 20 jan. 1755 i »Berättelse om adelige grafvar»: »Wid Kiedums kyrkia in till södra muren är en graf Ruther-schiölder tillhörig, hwilken nu för tiden hålles wid mackt af wälborne Herr Ryttemästaren Lars Gyllenhahl på Herlingstorp.»

Bondeepitafium av plåt från år 1854, hänger i kyrkan. Jfr s. 214 fig. 223. H. 22 cm. B. 29 cm.

Sammanfattning av N. Kedums kyrkas konsthistoria.

I. Norra Kedums kyrka utgjordes i sitt ursprungliga skick av ett rektangulärt långhus med lägre och smalare, rakslutet kor i öster (fig. 485, A). Den var uppförd av gråsten och saknade sockel samt räknade endast 15 alnar i längd. I söder nära västra gaveln var huvudingången. Om kyrkans yttre eller inre utseende i övrigt under denna period veta vi intet. Kyrkan torde ha uppförts under 1200-talets förra del. Av inventarier från denna period är en dopfunt bevarad.

II. Till denna kyrka fogas under medeltiden — ovisst när — framför sydportalerna ett vapenhus av trä, och kanske en sakristia i norr vid koret (fig. 485, B). Av inventarier från denna period må nämnas en kalk av silver och en liljesten av sandsten.

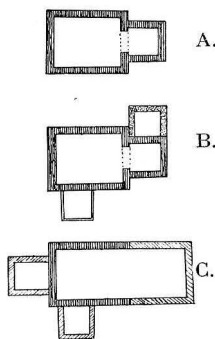

Fig. 485. N. Kedum. Planutveckling.

Grundrissentwicklung.

III. År 1687 raseras korpartiet, och långhuset tillbygges i öster (fig. 485, C). Material gråsten. Platt trätak inlades i den tillbyggda delen först 1704. Vapenhus av sten uppföres 1710 på det äldres plats framför sydportalen. Altarprydnaden tillkommer 1698 och en predikstol från mästare Olof Tholins verkstad 1709. Bland inventarier från denna period må nämnas två ljuskronor av trä (1701), antependium (1724) samt tvenne gravstenar.

IV. År 1743 dekoreras läktarbarriären och följande år taket med målningar. Bland inventarier från denna period må nämnas oblatask av silver (1780), håv (1774).

V. Under 1800-talet igensättes sydportalen och upptages en ny i väster, framför vilken ett nytt vapenhus av sten uppföres.

Zusammenfassung.

Mit Hilfe einer Handzeichnung aus dem Jahre 1671 (Fig. 475) lässt sich die ursprüngliche Gestalt der Kirche feststellen. Sie bestand aus einem rektangulären, noch erhaltenen Langhause mit einem schmäleren, gerade abgeschlossenen Chore (Fig. 485, A). Sie war aus Granit ohne Sockel im Beginn des 13. Jahrhunderts gebaut. Portal auf der Südseite. Eine südliche Vorhalle aus Holz und wahrscheinlich auch eine Sakristei werden später im Mittelalter angebaut (Fig. 485, B). Im Jahr 1687 wurde die Kirche gegen Osten erweitert, wobei der ursprüngliche Chor abgerissen wurde. Eine hölzerne Decke wird 1704 eingelegt und 1710 die alte Vorhalle aus Holz mit einer anderen aus Granit ersetzt. Im Jahr 1744 wurde die Decke mit dekorativen Malereien versehen, figürlichen Darstellungen von Grisailleornamenten auf blauem Grunde umgeben.

Von besonderem kunstgeschichtlichem Interesse ist der Taufstein aus dem 13. Jahrhundert und ein romanischer Grabstein aus Sandstein. Bemerkenswert sind auch ein Kelch aus d. 16. und eine Hostienkapsel aus der Mitte des 18. Jahrhunderts.

Der Altaraufsatz wurde im Jahre 1698 und die Kanzel im Jahre 1709 vom Meister Olof Tholin aus Lidköping geschnitzt.

Fig. 486. Lava. Exteriör från sydväst.
Äusseres von Südwesten.

Foto S. Curman.

LAVA KYRKA.

VÄSTERGÖTLAND, SKARABORGS LÄN, KÅLLANDS HÄRAD.

SKARA STIFT, KÅLLANDS KONTRAKT.

ANNEX TILL TÅDENE.

Tryckta källor: LINDSKOG, III, s. 190. — LJUNGSTRÖM, s. 110. — WENNERBLAD, s. 41, pl. 156. — LAMPA, Inv. 1583, s. 31 i V. F. T. III, 3—4. — P. A. SÄVES BERÄTT. 1863 i ANT. TIDSKR. III, s. 145. — FRIEDR. WILH. VON SCHUBERT: Reise durch Schweden, Norwegen, Lappland, Finnland und Ingermanland in den Jahren 1817, 1818 und 1820. Leipzig 1824, s. 261.

Handskrivna källor och avbildningssamlingar: PERINGSKIÖLDS MONUMENTA IX, Nr 3, s. 104 och s. p. (ext. från S.). — P. A. SÄVES BERÄTT. 1863, s. 133, 134. — A. T. A.: 3 foto. (ext., int.); kopia efter Peringskiöld; avskrift ur Berättelse om adeliga gravar 1755; inv. 1829; skrivelser ang. restaurering 1913—1914. — B. ST.: 1 bl. uppm. ritn. av Fr. Falkenberg 1910 (plan och längdsektion), 1 bl. ritn. till nya bänkar och ny altarpuppställning av Fr. Falkenberg, stadf. ^{26/4} 1912; 18 foto. 1905, 1909, 1912 (ext., int., klockstapel, inredningsföremål och inventarier). — SKARA DOMK. A.: Wester-Goth. eccl. — Skara Stifts Bok. — SKARA ST. OCH GYMN. BIBL.: Topogr. saml.: Tådene, s. 20, 23.

Kyrkans arkivalier: I LANDSARKIVET I GÖTEBORG: Uppgifter rörande byggnad och inventarier träffas i följande volymer: I. 1: 1, innehållande inv. från 1600-talets slut. — K. I: 1, innehållande bänkdelen 1691, sockenstämmoprotokoll 1695—1830, räkenskaper 1695—1718. L. I: 1, innehållande räkenskaper 1714—1769. — L. I: 2, innehållande räkenskaper 1762—1831. — L. I: 3, innehållande 1762—1831. — L. I: 4, innehållande räkenskaper 1741—1759 (kladd). — M. 3, innehållande inv. 1715, 1745, 1774, 1799, 1820, 1836, 1839, 1865, 1876, protokoll vid visitationer 1799, 1867. I MODERKYRKAN TÅDENES ARKIV förvaras dessutom handlingar från nyare tid.

Kyrkogård, klockstapel och klockor.

Lava kyrka omgives av en tämligen vidsträckt kyrkogård, KYRKOGRD. planterad med lummiga träd. — År 1769 delades gravplatserna mellan de olika hemmanen »då $6\frac{1}{2}$ aln något mer och mindre efter platsernas beskaffenhet tildeltes hvar gård och proportionaliter de mindre och det i följande ordning nr 1 Orrevalla behåller sin wanliga grifteplats emellan västra kyrkebalken och kyrkans västra gafwel så bred som sielfva kyrkans västra gafwel är Nr 2 Ekholms Säterie söder om Orrevalla grifteplats till västra och södra kyrkebalkarna och öster intil Almetorps graf Nr 3 Almetorps Säteri med underliggande torp närmast til Ekholmens och ifrån linien med södra kyrkomuren til Kyrkobalken söder ut. Nr 4 de dernäst i öster Backg(ården) Nr 5 Kolmesio Nr 6 Stora Bottorp Nr $7\frac{1}{2}$ hemman Nr 8 Huhlan $\frac{1}{2}$ hemman Nr 9 Stora Humlebäck Nr 10 lilla Humlebäck eller Kampetorp $\frac{1}{2}$ glatt Nr 11 sidst Stommen och på dess plats öster om kyrkan in til diket Frimanstorp $\frac{1}{4}$, närmast kyrkan på 1 aln när hafwer sielfwa gården sine griftestaller, dernäst Soldate Boställen och torpare och närmast kyrkebalken inhysesfolket och det påhwar plats, skulle någon främmande dö och begrafwas, så sker det på den gårdens plats der han dör, ehwar någon af sochnemännen på de odelte platserna wil göra sig graf efterlåtes det.»

Kyrkogården kringgärdas av en ej fullt meterhög, i kallmur uppförd mur av gråsten med portar i nordost och söder, den senare bestående av enkla grindstolpar av sten med smidda järngrindar, sannolikt från 1800-talet, möjligen dock den, som uppsattes år 1759. År 1708 gjordes norra porten »medh tak». Denna raseras emellertid år 1789, »emedan hwalfwet är söndrigt och af den stenen muras ett par stenpelare wid Backgårdsporten.»

GRAVVÅRDAR. På kyrkogården stå tvenne gravkors av kalksten; vanliga typer från 1600- och 1700-talen. Dessutom gravstenar från samma århundraden (se s. 519).

KLOCK-STAPEL. Nordost om kyrkan står klockstapel (fig. 487), uppförd av trä, öppen, brädbeklädda stolpar, sadeltak, gavlar och tak klädda med stickspån, vid nocken kantfasonerade bräder. — Denna klockstapel är uppförd år 1780. — En äldre stapel byggdes 1698 av OLUF SNICKARE (räk.). En ännu äldre synes å en teckning från 1671 i Peringskiölds Monumenta (fig. 491). Även denna var av öppen konstruktion under sadeltak.

KLOCKOR. I stapeln hänga tvenne klockor:

I. På den ena Rutensköldska vapnet och initialerna BRS (= B. RUTENSKÖLD¹). Överst: Soli Deo Gloria In Execlis. Nederst: Gud till ähra Lava sochen til tjenst ähr tenna klocka omguten i Götheborg af Petter Böök Anno 1705.

På den andra sidan:

HER MAGNUS / KÖCK PASTOR.

H. 68 cm. Diam. 73 cm.

II. Med inskrift på ena sidan:

»Den döde kallar till nytt lif
De som af Adam lefva
Vid brand och likfärd aktning gif
På det du ärft af Eva.

Kyrkovårdar voro nu i Lafva / Lars Månsson i Huhlan och / Olof Månsson i Humlebäck.»

På den andra sidan:

GUSTAF D. III UPHIELPTE RIKET
GREF A. O. LAGERBERG INNEHADE LÄNET
DOCTOR A. H. FORSSENIUS VÅRDADE STIFTET
MAGN. HAGSTRÖM VAR KYRKOHERDE I TÅDENE
OCH BEN. VIDING DER COMMINISTER
DÅ M. BILLSTEN GÖR MIG I SKARA
ÅR 1775 OCH N. TENGBERG VAR KLOCKARE.

H. 92 cm. Diam. 92 cm.

¹ Bengt Rutensköld, ryttmästare vid Västgöta kavalleri. G. m. Anna Stake f. 1664, † 1737. — Son till Göran Rutensköld, se s. 305, not I.

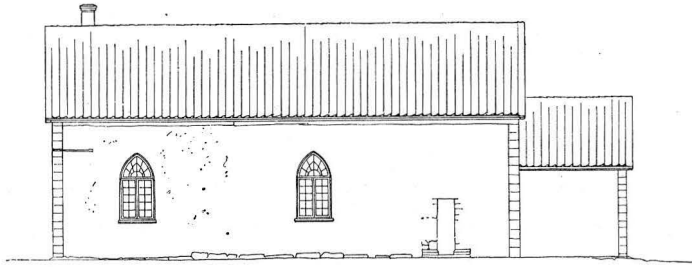

Gilletnd.
Fig. 487. Lava. Klockstapel.
Glockenturm.
Lava, se fig. 491.

Foto A. Roland.

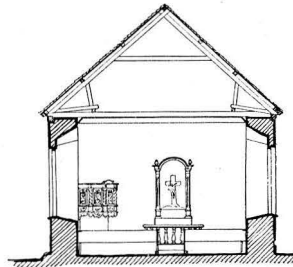
Kyrkobyggnaden.

Lava kyrka, vars plan framgår av fig. 490, är uppförd av gråsten med finhuggna sandstenskvadrar i hörnen av 20—54 cm. höjd. Sockel saknas, utom å norra sidan, kring portalen. Dess profil är av den bredare typen, som vi förut påträffat i Gösslunda (fig. 122), Rackeby (fig. 149), Råda (fig. 192), Järpås (fig. 276), Örslösa (fig. 340) och Söne (fig. 366). Yttermurarna äro spritputsade med slätputsade och vitkalkade portal- och fönsteromfattningar. Östra gaveln av bräder, klädd med handkluken ekspån. Fönstren äro stora, spetsbågiga samt förstordes år 1809 (räk.). Vid 1600-talets slut voro de små smala, LÅNGHUS OCH KOR. MATERIAL.

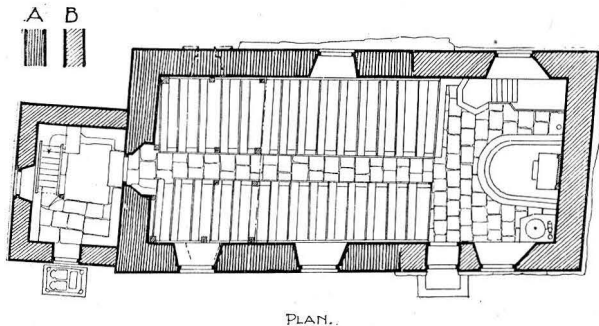
NORRA FASADEN.

Fig. 488. Lava. Norra fasaden.
Uppmätt av A. Roland.
Die nördliche Fassade.

SKÄRNING SEDD MOT KORET.

Fig. 489. Lava. Tvärsnitt mot öster.
Querschnitt gegen Osten.

PLAN.

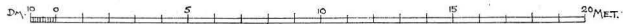

Fig. 490. Lava. Plan. Skala 1:300.
Uppmätt av A. Roland.
Grundriss.

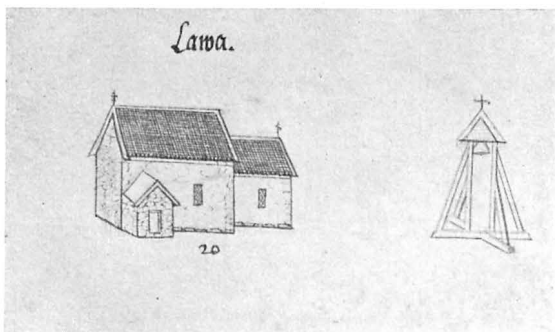

Fig. 491. Lava kyrka 1671 efter teckning i Peringskiölds Monumenta.

Die Kirche im J. 1671 nach einer Handzeichnung.

rektangulära (fig. 491). Huvudingången ligger nu i väster och är en enkel, rektangulär port med trädörr. Ursprungligen låg den på under medeltiden vanlig plats, nära sydvästra hörnet, men igenmurades, ovisst när. Förslag om dess igensättande framkom redan år 1691 vid den då företagna bänkdeleningen, för att få en bekväm likformighet på båda bänkraderna. Möjligen fattades beslut i denna riktning. Under den nuvarande putsen kan man emellertid se spår av den. Dess läge är 145 cm. från sydvästra inre hörnet och inre bredden 130 cm. Även i norr fanns en ursprunglig portal (fig. 492) som emellertid redan 1691 var igenmurad. Omfattningen är finhuggen sandsten (H. 212 cm., övre B. 68 cm., nedre B. 70 cm.). I söder vid koret en i senare tid uppbruten mindre port med tresidig övertäckning. Golvet är belagt med kalksten, inlagd 1813 (räk.). Äldre golvbeläggning av trä nämnes 1702. Innerväggarna äro slätputsade. Platt trätak, möjligen med målad dekorering under nuvarande vitmålning. Säve omtalar, att i taket funnos målningar, framställande änglahuvud och de åtta saligheterna samt Kristi förklaring. I kyrkans räkenskaper för år 1758 nämnas också utgifter för kyrkans målning, 150 dlr. Kyrkæn synes ha varit välvd, ty 1731 heter det »hwalfwet nedertages.» Om därmed menas valv över kyrkorummet, triumfbågen eller något annat, framgår ej av ordalydelsen. Yttertaket är täckt med enkupigt tegel. Äldre taktäckningsmaterial ekspån, vilket nämnes första gången i kyrkans handlingar år 1695 och sista gången år 1802.

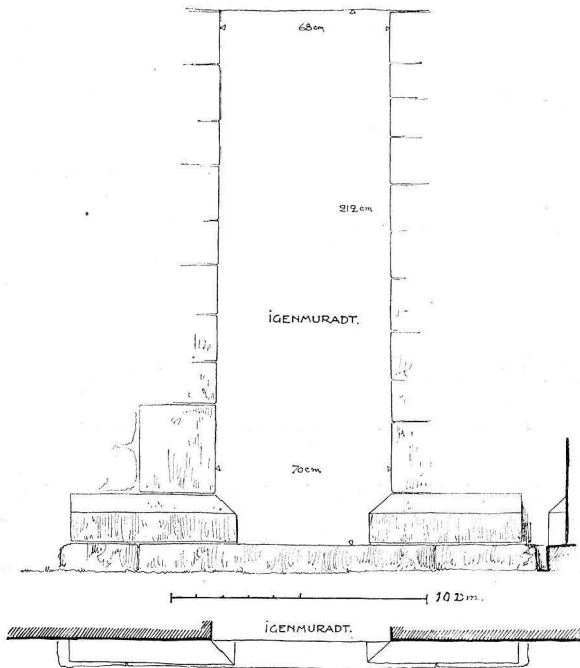

Fig. 492. Lava. Nordportal.
Uppmätt av A. Roland.
Nördlicher Portal.

KYRKANS UR-
SPRUNGLIGA
UTSEENDE. Kyrkans ursprungliga utseende kan man med hjälp av en teckning i Peringskiölds Monumenta (fig. 491) rekonstruera. Den utgjordes av ett rektangulärt långhus med lägre och smalare, rakslutet kor i öster. Var uppförd av gråsten med murhorn av finhuggen sandsten. Ytterväggarna voro sannolikt putsade med undantag av murhornen. Portaler i norr och söder, den förra med rak överliggare, den senares utseende obekant. Vad interiören beträffar veta vi intet om dess utseende.

DATERING. Denna lilla kyrka uppfördes sannolikt vid tiden för sandstenens utbytande mot den lättare tillgängliga gråstenen som byggnadsmaterial i dessa trakter. Man fann det för tidsödande och dyrbart att hämta sin sten från Kinnekulle och hugga den i jämna kvadrer. Men ännu kunde man icke helt frigöra sig från det ädlare materialet, utan använde det som dekoration på mera framträdande platser såsom portalomfattningar och murhorn. Dessutom är sockel anbragt kring norra portalen. Allt detta tyder på, att kyrkan uppförts under en tid, då ännu icke grå-

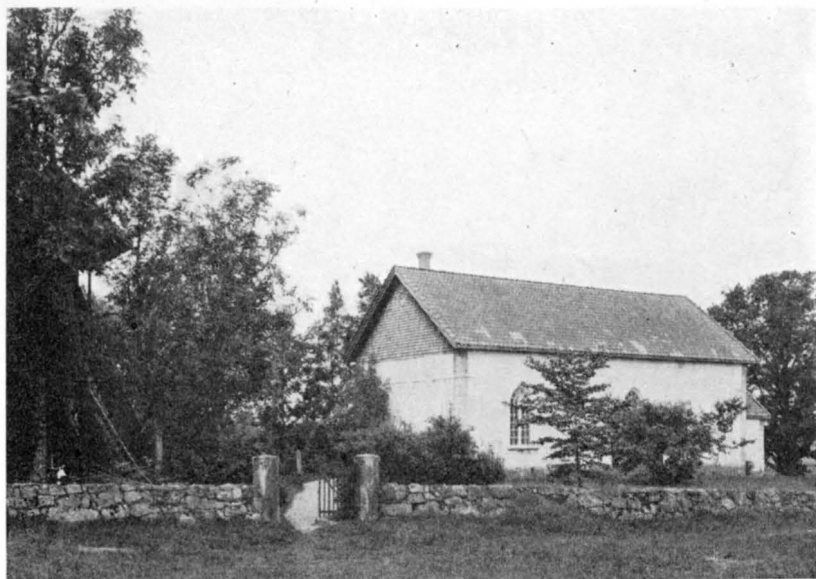

Fig. 493. Lava. Exteriör från sydväst.
Äusseres von Südwesten.

Foto A. Roland.

stenen kunnat helt uttränga sandstenen. Detta skedde i dessa trakter omkring år 1200. Lava kyrka bör alltså vara uppförd vid denna tid.

Under medeltiden tillbyggdes i söder framför portalen ett vapenhus av sten, synligt å fig. 491. Möjligen även en sakristia, ehuru vi icke ha några uppgifter därom bevarade. Får man tyda en anteckning i kyrkans arkiv (se ovan) i denna riktning, skulle kyrkorummet en tid täckts med valv. Dessa torde då ha slagits någon gång under medeltidens senare del.

Efter 1671, men före 1695 skedde den största förändringen med Lava kyrka, i det att koret raserades och långhuset tillbyggdes i öster. Därigenom erhöll kyrkan sin nuvarande plan. Att detta måste hava skett efter 1671 visas därav att kyrkan ännu på den detta år utförda teckningen (fig. 491) har kvar sitt medeltida utseende. Tillbyggnaden bör emellertid ha varit färdig före år 1695, ty från detta år finnas kyrkans räkenskaper och protokoll bevarade, och i dessa förekomma inga uppgifter om något så omfattande bygge som det ifrågavarande. Dessutom visar en plan av kyrkan från 1691 vid bänkdelen (K.I,1), att koret då var utbyggt i bredd med långhuset. Denna

SENARE FÖR-
ÄNDRINGAR.

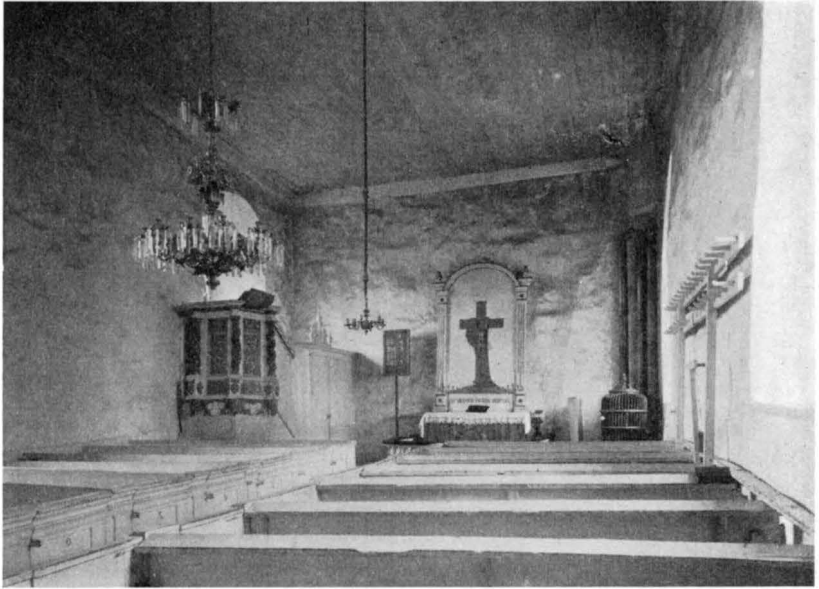

Fig. 494. Lava. Interiör mot öster.
Inneres gegen Osten.

Foto A. Roland.

bänkelning skedde sannolikt, sedan kyrkan nyss blivit färdig, vilket alltså borde ha skett omkring år 1690.

Vad som åtgjordes vid interiören är omöjligt att säga. Sannolikt täcktes den tillbyggda delen med ett platt trätak, och möjligen utvidgades fönstren. Golvet belades med bräder.

De följande århundradenas förändringar ha varit mindre genomgripande. 1758 målas kyrkan. 1763 beviljades bräder till uppförandet av »en liten qvist eller förstuga för den öfre dörren, at afhålla wädret och drag igenom densamma». 1770 uppföres det nuvarande vapenhuset i väster. År 1810 inlades stengolv i kyrkan.

VAPENHUS. I väster är ett vapenhus tillbyggt framför den nuvarande, uppbrutna portalen. Material gråsten. Väggarna utvändigt spritputsade med slätputsade och vitkalkade fönsteromfattningar, murhörnen av finhuggna sandstenskvadrar. Två rektangulära fönster i väster, port i söder. Detta vapenhus uppfördes sannolikt år 1770, ty detta år beslöt en sockenstämman, att ett nytt vapenhus skulle byggas »med påbyggnad af torn at hänga klockorna uti». 1790 nämnes »wappenhuset med den

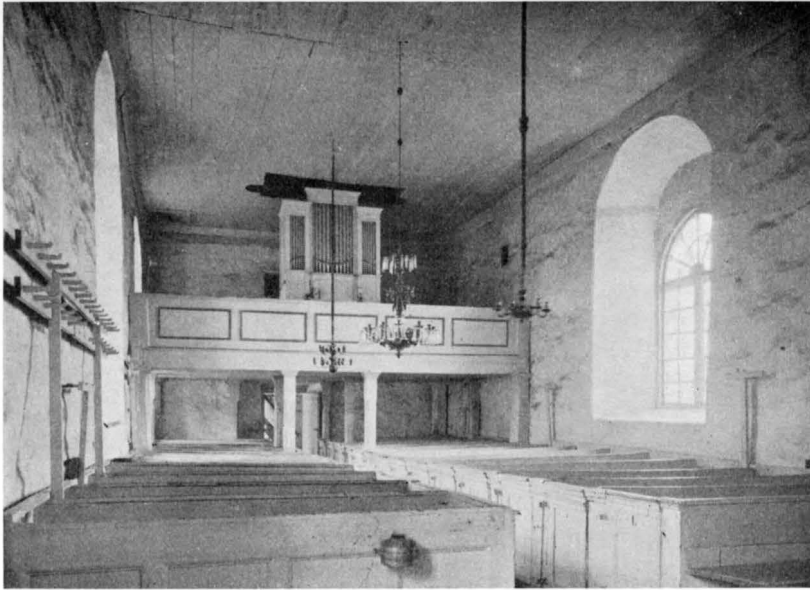

Fig. 495. Lava. Interiör mot väster.
Inneses gegen Westen.

Foto A. Roland.

på bygda Sädes Boden eller Magazinet.» Möjligen är det vinden till vapenhuset som menas med detta magasin.

Före detta vapenhus fanns vid västra porten ett äldre dylikt — sannolikt provisoriskt — vilket uppfördes 1763 (se s. 512).

Det södra vapenhuset, som sannolikt uppfördes redan på medeltiden, stod ännu kvar år 1739, då dess tak belades med spån.

Till sakristia tjänar en avbalkning i långhusets nordöstra SAKRISTIA. hörn, vilket står i förbindelse med predikstolstrappan. År 1734 »giöres plankwerk för Prästebänken med dörr före» en slags sakristia.

Kyrkan uppvärms av en i kyrkans sydöstra hörn stående UPPVÄRM-
NING. järnkamin.

Inredning och lösa inventarier.

Altaret utgöres av ett enkelt träbord. — Altarringen ALTARE. med enkla, svarvade trädockor från 1800-talet. — Altarprydnaden en enkel uppställning med en gjuten och förgylld Kristusbild (H. 49 cm.), upphängd å ett målat kors,

Foto A. Roland.

Fig. 496. Lava. Predikstol. 1715.

Kanzel aus geschnitztem und gemaltem Holz.

samt omramat av en rundbågig arkad av trä, målad i vitt och guld. Krucifixet, som torde vara från 1700-talet, har troligen tillhört något annat föremål. Möjligen har det legat på ett kistlock. Nederst ett bibelcitat. — Nuvarande uppställning från 1800-talet, möjligen från 1869 företagen reparation.

En äldre altarprydnad förfärdigades år 1740 av mästern Olof Brühl, dess utseende obekant. Den enda bevarade uppgift, som kan giva oss någon upplysning om upp-

ställningen, finnes i ett sockensstämmoprotokoll av år 1823: » — — — på Altar Taflan borttages öfversta kransen, af fruktan att den lossnat och torde falla ner likt redan skett med örnen, som stod öfver denna. »

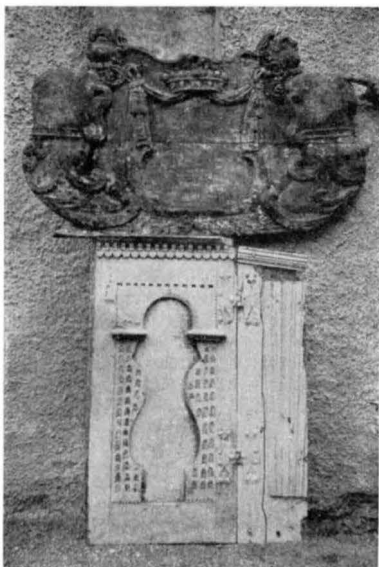
PREDIKSTOL. Predikstol av trä (fig. 496). Korgen fyra sidor av en åttkant med vridna kolonetter i hörnen, i fälten mellan dessa i trä skulpterade akantusblad nedtill frukter och blommor i frodig formgivning. Målning (ej ursprunglig): kolonetterna bruna med ljusgula rankor, i fälten förgyllda blad mot blå botten. — Trappa med enkel, slät barriär, över dörren ett i trä skulpterat ornament, som synes en gång ha varit placerat å det nu förkomna ljudtaket. — Predikstolen är tillverkad av bildhuggaren mästern Olof Tholin (jfr s. 433 o. 476) år 1715.

BÄNKINREDNING. Bänkarna äro enkla, slutna, med pilastrar på mellanstyckena, från 1800-talets mitt (?). — Vid bänkdelen 1691, efter kyrkans utvidgning heter det: »att intill dhe, som obygdde stohlar undfå, kunna dheras stohlar byggia, så efterlåtes dhem stå i

stohlar med sine grannar, men om någon skulle understå sikh sedan alt är perfectionerat gå i andras stohlar ähn dheras Numer — — — så sattes dhem til wijte två Rdr.» — I koret funnos då till höger om altaret en »Prästestohl» och till vänster en »Dieknestohl», dessutom tvenne herrskapsbänkar, tillhörande ägaren till Almetorps egendom inom socknen. Av denna bänkinredning ha vi bevarad en dörr med sniderier (fig. 497).

I väster är en läktare uppförd med enkel fyllningsbarriär. Målning vitt och gult. 1800-talets senare hälft. — En äldre läktare uppfördes 1724 (räk.). — Som ingen »Herrestol» år 1749 fanns för Orrevalla boställe

inom socknen, lät dåvarande innehavaren greve Fredrik Spens¹ »bygga för sig och fru Grefwinnan en läkt bakom främsta dörren.» 1764 var den emellertid redan nedtagen. — 1731 beslöts, att »med första en lächt på södra sidan (skulle) göras». — 1863 var läktarbarriären dekorerad med målning framställande 1. Människohjärtat i en ugn. 2. Ett brinnande hjärta och en vattenkanna. 3. Ett hjärta och en hammare. 4. Ett hjärta och ett solglas. 5. Ett hjärta, ögon och en vattenkanna. 6. Ett hjärta, kors och tvenne duvor. 7. Ett hjärta på en bok, vari en hand skriver. 8. Ett hjärta omslingrat av en orm och hackat av en gam. Å varje fält en inskrift: 1. Probor (= jag prövas); 2. Refrigorque (= och jag förstelnas åter); 3. Mollesco (= jag blir mjuk); 4. per verbum (= genom ordet); 5. — — — debor (= ?); 6. pacis amans (= älskande freden); 7. per destinor (= jag bestämmes för); 8. Infernum timeo (= jag fruktar helvetet). Målningen sannolikt utförd 1758 (se ovan).

LÄKTARE.

Foto A. Roland.

Fig. 497. Lava. Bänkdörr och epitafium från 1600-talets slut.

¹ Fredrik Spens, f. 1721, major vid Adelsfanan, R. S. O., landshövding i Skaraborgs län, † 1795. G. 1747 m. Ulrika Eleonora Falkenberg, f. 1723, † 1789.

DOPFUNT.

DOPSKÅL.

Foto A. Roland.

NATTVARDSKÄRL.

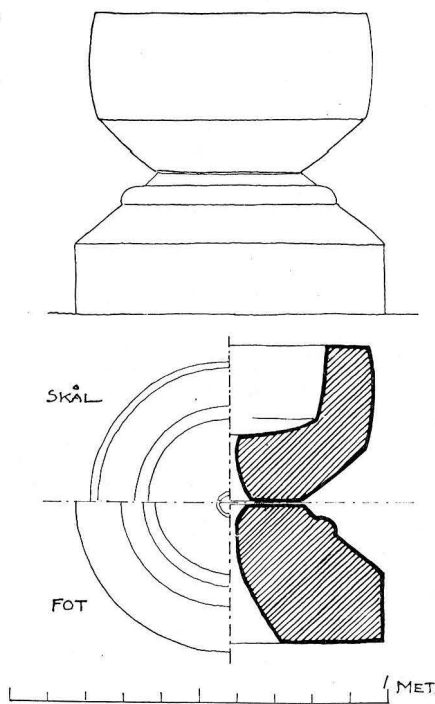

Fig. 498. Lava. Dopfund av sandsten.
Uppmätt av A. Roland.
Taufstein aus Sandstein.

Dopfund av sandsten, oorn-
nerad (fig. 498), med uttöm-
ningshål, låg ännu 1912 å kyrko-
gården i två delar, övervuxen
och bortglömd. Sannolikt Väst-
götaarbete från omkr. 1200. H.
74 cm. Diam. 74 cm.

Dopställ av svartpolerad
björk (H. 98 cm.) med dopskål
av nysilver (H. 12 cm. Diam.
23 cm.). Skänkt 1914.

Dopskål av mässing (fig.
499), drivet arbete: bucklor,
frukter och blad; utmed kan-
terna en repstav. 1600-talet.
Diam. 28 cm.

Kalk av silver, förgylld;
enkelt arbete. Stämpel: SV.
1700-talet. H. 20 cm. — Till-
hörande paten av silver, för-
gylld på översidan, i botten gra-
verat ett stående Guds lam.
1700-talet. Diam. 12,5 cm.

Oblatask av bleckplåt, ått-
kantig med lock på gångjärn.
1600-talets senare del. H. 5 cm.
Diam. 8,5 cm.

Två kannor av plåter,
ovanligt torftigt arbete från
1890-talet. Stämplade: »WAR-
RENTED BEST ELECTRO-
PLATE 1252 T.» H. 24 cm.

Bland nu förkomna natt-
vardskärl må nämnas »den skiöna
Pocalen af fint Sillfwer och med
god förgyllning till några och
tiugo lodh af Edelh och Man-
haftig Hr Fendricken Sidhelius¹

¹ Anders Sidelius, son till kyrkoherde
Laur. Andr. Sidelius i Levene, sökte bli

till Ekholmen Nyligen förähratt, hvilken ey för dess diuphet skull beqwäml. kan brukas wed Altaret.» I stället beslöt församlingen låta förfärdiga en ny kalk »efter den Form och Modell som är på Lefwennes kallk¹.» Detta beslut fattades år 1695. Kalken var då nyss skänkt. 1697 beslöts dess försäljning, och samma år gjorde guldsmeden Anders Starin (jfr. s. 256, not 2) en »förgylt Credens», paten och oblatask (guldsmedens kvittens finnes bland kyrkans handlingar). Till detta gjorde »bokbindaren på Nygatan» ett fodral. Även dennes kvittens finnes bevarad, och av denna framgår, att hans förnamn var Bengt — efternamnet tyvärr otydligt, då papperet multnat².

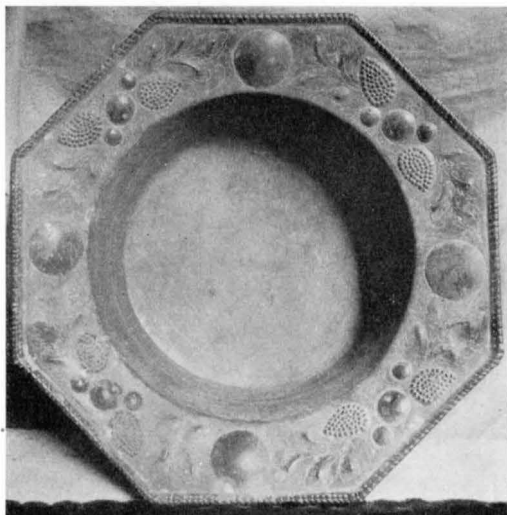

Foto S. Curman.

Fig. 499. Lava. Dopfat.

Ljuskrona av trä, målad; profilerad mittstång samt sex LJUSKRONOR. Ljusarmar. Tillverkad 1810 (räk.). H. 36 cm. Diam. 40 cm.

Ljuskrona av trä, målad; profilerad mittstång samt tvenne rader med sex ljusarmar i vardera. H. 52 cm. Diam. 50 cm.

— På en sockenstämma 1698 beslöts att anskaffa »en liusecrona af träd wäll målat med 10 eller 12 pipor, sådan som fins i Tängz kyrka»³. Det är dock mindre troligt att ovanstående ljuskrona är den i protokollet omnämnda. Sannolikt är denna förfärdigad på 1800-talet.

präst, men misslyckades; fänrik vid Västgöta-Dals regemente. G. m. Magdalena Giöther. Båda begravna i Ekholmens gräv i koret i Lava, där även hans dotter Anna Catharina och hennes man Anders Sandelin, löjtnant Trautzig och fyra barn ligga.

¹ Levene kyrkas kalk utfördes år 1667 av mästare Albrecht Weddinghusen, i Göteborg. Guldsmedens teckning till densamma är ännu bevarad. Jfr FISCHER, En teckning av Albrecht Weddinghusen, i Nord. Guldsmedstidn. 1918, nr 1.

² Bengt Hasselgren, som var mästare i Stockholms bokbindareämbete, hade vid denna tid verkstad på Stora Nygatan. Meddel. av hr Arvid Hedberg, Stockholm.

³ Täng, nu raserad kyrka i Åse hd., Västergötland.

LJUSSTAKAR.

Foto A. Roland.

Fig. 500. Lava. Mässhake.
Seidener Messgewand.

TEXTILIER.

av röd »bast» (enl. inv. 1774) med applikation av gult siden, av italiensk tillverkning från 1500-talet. Initialerna FGS och UEF samt Anno 1749. Antependiet är skänkt 1749 av greve FR. GUSTAF SPENS och hans maka ULRIKA ELEONORA FALKENBERG på Orrevalla (jfr s. 515, not 1). H. 94 cm. L. 162 cm.

Antependium av svart sammet med i guld- och silvergalon IHS, Kungliga vapnet, initialerna HK samt A:o 1820. Skänkt detta år av H. KÖNIG, ägare av Storeberg (se s. 501, not 1). H. 91 cm. L. 130 cm.

Antependium av rött kläde, IHS med påsydda svarta band. 1800-talet. H. 84 cm. L. 142 cm.

Mässhake av brokatell (fig. 500), stoffet möjligen italiensk tillverkning från 1600-talets senare hälft, botten grönt siden, mönster i ljusa färger. Å ryggen ett kors av röd sammet, kan-

Tvenne moderna ljuskronor av profant utseende med ställning av mässing samt behängd med glasprismor. 1800-talets senare del. H. 116 cm. Diam. 82 cm. och 40 cm.

Ljusstake av mässing, drivet arbete. Nämnas i inv. 1715, då funnos dock tvenne. 1600-talet. H. 17 cm.

Tvenne ljusstakar av mässing, stämplade: AKTIEBOL. GRILLBY METALLFABRIK GRILLBY. N:o 25. 1800-talets senare del. H. 47 cm.

I inv. 1715 nämnas ett par ljusstakar av tenn, skänkta av baron Natt och dag. Nu förkomna.

A n t e p e n d i u m

tat med silverspetsar. Grönt yllefoder. Nämnas i inv. 1715. H. 91 cm. och 115 cm. B. 82 cm.

Kalkkläde av rött siden, kantat med silverspets, i mitten D och C i monogram. — Möjligen det kalkkläde, som i inv. 1774 nämnes såsom skänkt av löjtnant Dahlfeldt. L. och B. 41 cm.

Kalkkläde av linne med knypplad spets i kanten. L. 45 cm. B. 45 cm.

Brudpäll av mörkt cremefärgat siden med blå, rektangulära fält av sidendamast (?) i rikt mönster. Nämnas i inv. 1715. L. 155 cm. B. 138 cm.

Håv av vitt siden med guld- och silverbroderier. 1700-talet.

Bland nu förkomna textilier må nämnas: från slutet av 1600-talet »1 Altarekläde gjort af twänne gamla Mässhakar af grönt och rött tafft med samete kappa omkring, — — — 1 silkestickt handkläde, 1 silkestickt kläde öfr. bekenet ther Barnen Christnas.» Håv¹ av sammet »med een liten klocka».

I inv. 1829 nämnes en »fana, som ej kunde finnas vid FANA. förra eftersökningen, har årtalet 1676 och K. Dav. Ps. 22: 5. Våra fäder hoppades på Gud och tå the hoppades halp tu them.» Denna fana var tydligen en av dem, som Magnus Gabriel De la Gardie år 1676 skänkte till sitt grevskaps socknar (jfr s. 278). Fanan nu förkommen.

Epitafium över en okänd person (fig. 497), skuret i trä, EPITAFIUM. krederat och målat, målningen dock numera bortfallen. Hängde år 1829 i koret och av inskriptionen kunde då endast läsas: »Död på Ekholmen 1684.» H. 64 cm. L. 102 cm.

Gravsten av kalksten med i relief rosetter i hörnen, GRAVSTENAR. i mitten två kartuscher med i den ena ett bomärke och initialer E. I. och i den andra ×× och I. F. Fyra inskriptionstavlor med inskrifter:

1. Den övre vänstra: HER UNDER VI / LAR ERLIGH OC / FÖRSTÄNDIG M(AN) ERIK IONSSON / HVILKEN BLEF / SLAGEN AF THE / DANSKE OC AF / SOMNADE I HERRAN / 1611 THEN 03 (= 30) IANUARI /²

¹ År 1810 beslöts bortläggandet av all hävgång; i stället skall varje nattvardsgäst betala $\frac{1}{2}$ skilling. 1826 uppkom förslag om återupptagande av hävgången, vilket även beslöts på vissa helg- och högtidsdagar.

² Under fälttåget med Danmark 1611 härjade danska truppen norra Västergötland, varvid bl. a. flera kyrkor brändes och plundrades (jfr s. 56).

2. Den nedre vänstra: GUD. GIFWE.HON / OM EN SALIG / UPSTÅNDELSE.

3. Den övre högra: HER UNDER / VILAR ERLIG / OC FÖRSTÅND / MAN IAHAN FAL / HVILKEN BLEF / SLAGEN AF THE / DANSKE OC AF SO / MNAD I HERRANOM 1611 THEN / 03 (= 30) IANUARI.

4. Den nedre högra: GUD.GIFWE.HONOM. / EN.SALIG. UP / STÅNDELSE.

L. 210 cm. B. 140 cm.

Gravsten av kalksten med i relief i mitten ett krucifix under en av kolonner uppburen fronton. Inskrift utplånad. 1600-talet. L. 224 cm. B. 157 cm.

Båda ligga på kyrkogårdsmuren i sydväst.

Gravsten av kalksten från 1686 med i relief tvenne arkader, inom dessa sköldar omgivna av arkader. Inskrift initialer. L. 205 cm. B. 147 cm.

Gravsten av kalksten med utplånad inskrift; sprucken, hörnen avslagna. L. 210 cm. B. 149 cm.

Den förra ligger i vapenhusets golv, den senare vid dess dörr.

DIVERSE. Två snibbaskålar av björk, gulmålade. Diam. 22 och 15 cm.

Vid 1600-talets slut hade kyrkan ännu kvar sin primklocka, vilken då hängde »på hemlingen», d. v. s. taket.

Sammanfattning av Lava kyrkas konsthistoria.

I. C:a 1200 uppföres Lava kyrka av gråsten i kalkbruk med finhuggen grå sandsten i hörn och portalomfattningar och sockel kring dessa. Den utgjordes av rektangulärt långhus med lägre och smalare, rakslutet kor i öster (fig. 501, A.). Ytterväggarna voro sannolikt, med undantag av de detaljer, där sandsten använts, putsade. Portaler i norr och söder, den förra med rak överliggare (fig. 492). Interiörens utseende okänt. — Av inventarier från denna period är bevarad en dopfunt (fig. 498).

II. Till denna kyrka fogas under medeltiden — ovisst när — ett vapenhus av sten i söder framför portalen samt möjligen en sakristia i norr, ehuru vi icke ha några uppgifter härom (fig. 501, B.). Samtidigt torde kyrkan ha blivit välvd (?).

III. Omkr. 1690 raseras korpartiet, och långhuset utvidgas mot öster med rak alturvägg (fig. 501, C.). År 1715 tillkom en av mästern Olof Tholin utförd predikstol och 1691 torde ny bänkinredning gjorts för kyrkan. Av bevarade inventarier från denna tid må nämnas kalk med paten av silver, oblatask av bleckplåt, ljusredskap, dopskål, mässhake, brudpäll samt flera gravstenar.

IV. År 1758 målas kyrkan, 1763 uppföres »en liten qvist eller förstuga för den öfra dörren» samt 1770 vapenhuset i väster. 1780 bygges klockstapeln. En av mästern Olof Brühl utförd altarpriodnad uppställs 1740. Bland bevarade inventarier må nämnas ett antependium, skänkt 1749 av greve Spens på Orrevalla.

V. Under 1800-talet vidtagas inga större förändringar på kyrkogården. Södra vapenhuset raseras och sydportalen igenmuras. Stengolv inlägges i kyrkan. Bland under denna period tillkomna inventarier må nämnas en ljuskrona av trä (1810), antependium, skänkt 1820 av H. König.

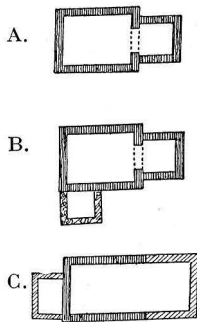

Fig. 501. Lava.
Planutveckling.
Grundrissentwick-
lung.

Zusammenfassung.

Die Kirche Lava ist c:a 1200 aus Granit mit Sandstein in den Ecken und Portalumfassungen aufgeführt. Die ursprüngliche Gestalt lässt sich durch eine Handzeichnung vom Jahre 1671 (Fig. 491) rekonstruieren. Sie bestand aus rektangulärem Langhause mit schmalerem, gerade abgeschlossenem Chore. Südliche und nördliche Portale (Fig. 492). Später im Mittelalter wurden eine südliche Vorhalle und wahrscheinlich auch eine Sakristei angebaut. Vielleicht wurde die Kirche auch im Mittelalter überwölbt. Um 1690 wurde der alte Chor abgerissen und das Langhaus gegen Osten erweitert.

Von der inneren Ausstattung ist die geschnitzte und gemalte Kanzel zu erwähnen, welche im Jahre 1715 von dem Meister Olof Tholin aus Lidköping verfertigt wurde.

Es mangelt der Kirche an künstlerischen Inventarien. Kunstgeschichtliches Interesse hat nur der Taufstein aus dem 13. Jahrhundert.

Der Glockenturm auf dem Friedhofe ist im Jahre 1780 gebaut.

RÄTTELSE OCH TILLÄGG

TILL

SVERIGES KYRKOR

VÄSTERGÖTLAND, BAND I.

Tillägg till Strö kyrka s. 82—107.

Kyrkan blev genom en den 1 april 1919 inträffad eldsvåda å vinden i rätt betydlig grad skadad med avseende på taken. Vid en därav föranledd restaurering, som under ledning av arkitekten Axel Forssén utfördes under år 1921, gjordes vissa för kyrkans historia viktiga rön.

Kalkmålningar i koret. Under senare överkalkning upptäcktes dekorativa målningar å korets valv och väggar (fig. 502). Dessa, som äro utförda i kalkfärg, blevo framtagna och konserverade av artisten C. L. Lundin från Söderala.

Valvets målningar äro väl bevarade, under det att väggmålningarna endast delvis (huvudsakligen på östväggen) äro behållna.

Sköldbågarna markeras kraftigt genom bärdmönster med ett sicksackviket band med halva rosetter i trianglarna. Valvets mittparti (fig. 503) omgives av en cirkelformigt lagd, starkt markerad bård av eklövsartade blad, innanför vilken löper ett inskriftsband. Inskriften, som är utförd med minuskler, är mycket fragmentarisk. I själva valvhjässan en cirkelrund medaljong, omgiven av samma slags bård. I denna mittmedaljong en egendomlig framställning av treenigheten i form av en bröstbild med trenne sammansatta ansikten (se fig. 503).

Mittmedaljongen omgives av åtta stycken andra medaljonger, vilkas enkla omfattningar parvis äro sammanflätade (se fig. 503). Medaljongparet i östra valvkappan framställer Marie kröning. De övriga medaljongerna innehålla var och en tvenne apostlafigurer. Dessa äro;

I norra valvkappan räknade från öster till väster; Petrus med nyckel, Paulus med svärd, Johannes med kalk, Mattias med bila.

I västra valvkappan räknade från norr till söder; Bartolomeus med kniv, Tomas med lans, Judas Tadderus med klubba, Jakob d. y. med tygvalkareträ.

I södra valvkappan, räknade från väster till öster; Filippus med korsstav, Matteus med svärd, Jakob d. ä. med pilgrimsstav, Andreas med kors.

Valvsvecklarna uppfyllas med blad- och blomslingor.

I valvanfangens höjd löper runt väggarna en bård med eklövsartade blad och under densamma ett hängande draperi. Väggfälten över denna bård hava varit uppfyllda av figurframställningar, varav dock numera endast den östra väggen bevarar några mera betydande rester.

Å östra väggen (fig. 504) synes norr om det lilla fönstret en framställning av Jesu födelse. Framställningen söder om fönstret är mera förstörd. En krönt man i knäböjande ställning och bakom denne ett par hopknäppta

Foto G. S. Ander 1921.

Fig. 502. Strö kyrka. Interiör av koret efter restaurering 1921.

Inneres des Chores nach der Wiederherstellung 1921.

händer synas göra det sannolikt, att de vise människans tillbedjan varit framställd. — De tvänne övre medaljongernas innehåll har icke kunnat tydas.

Färgerna äro de vanliga vid medeltida kalkmålningar använda: röd-

Foto C. L. Lundin 1921.

Fig. 503. Strö kyrka. Medeltida kalkmålning i korvalvet, blottad 1921.

Mittelalterliche Kalkmalereien im Chorgewölbe, 1921 abgedeckt.

brunt, gult, grönt, blått, svart och grått. Den rödbruna färgen är den förhärskande.

Målningarna torde vara utförda under medeltidens senaste del.

Relikgömma i altaret. I det av grovt huggen sten uppförda medel-

Fig. 504. Strö kyrka. Kalkmålningar å östra korväggen.
Kalkmalereien der östlichen Chorwand.

tida altaret upptäcktes ungefär mitt på altaret och omedelbart under den huggna altarskivan ett med en mindre sten tillmurat, fyrkantigt hål, som befanns innehålla en mindre, cylindrisk ask av svarvad lönn (H. 6 cm. Diam. 4.8 cm.). Denna ask visade sig innehålla två små oregelbundna flisor av rödaktig lind, den ena triangelformad med omkr. 3 mm. sida, den andra ca 7 mm. bred och 7 mm. lång samt 1 mm. tjock. Flisorna voro inlindade i en bit gulnad linneduk, som i sin tur var omvirad med en remsa av tunn blyplåt utan inskrift.

De små träbitarna hava säkerligen varit relik. Måhända ansågos de vara bitar av Kristi kors. Desamma hava vid någon medeltida invigning av kyrkan blivit inlagda i altarets relikgömma, där de vilat ostörda tills nu. Asken med dess innehåll blev, sedan den på Statens Historiska Museum undersökts, åter inlagd i sin gömma i altaret tillika med en »Anteckning om Strö kyrkas restaurering» och några nu gångbara mynt, varefter relikgömman tillmurades den 19 okt. 1921.

Vid 1921 års restaurering befriades kyrkans yttre från puts, utom det Oxenstiernska gravkoret. Därvid blottades även den yttre, svagt spetsbågiga formen av det å fig. 99 avbildade ursprungliga fönstret på kyrkans södra fasad. Vidare borttogs läktaren i kyrkans västra parti. Inredning och inventarier hava blivit på ett pietetsfullt sätt iståndsatta och vackert uppsatta.

Om restaureringen se vidare P. W. TÖRNER, Strö medeltidskyrka, restaurerad 1921. Lidköping 1921,

Foto A. Roland 1913.

Fig. 505. Gösslunda kyrka. Tornbåge och tornrum sedda från långhuset under restaureringsarbetet 1913.

Erdgeschoss des Turmes während der Wiederherstellung 1913.

YVIRKIR:RINDI:YJIT

ÞAT:YTTU:NIYITI:BNIT

A. Roland, delin.

Fig. 506. Gösslunda. Inskrift å
runsten.

Runeninschrift.

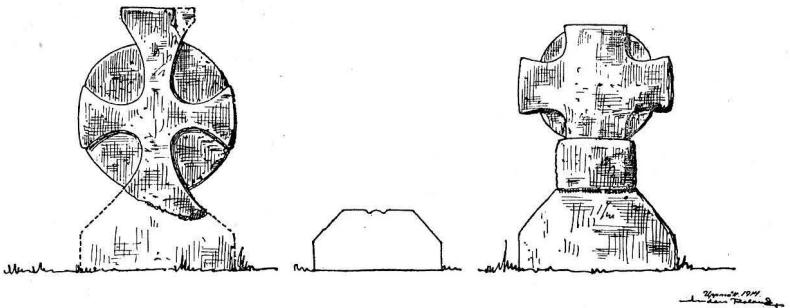
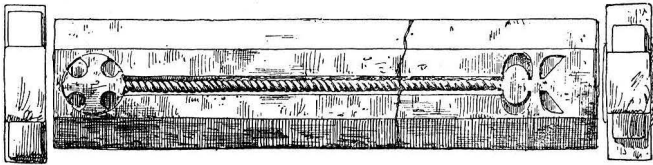
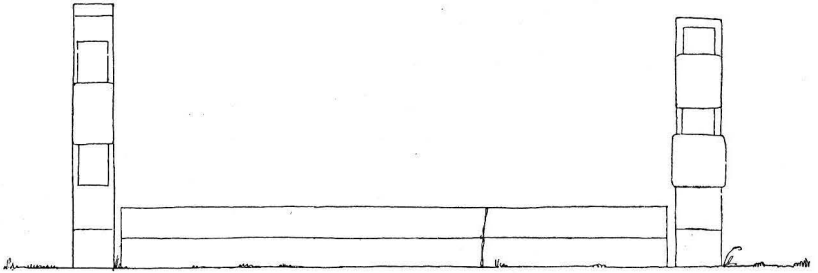

Fig. 507. Gösslunda. Romanskt gravmonument av sandsten (jfr fig. 136).
Uppmätt av A. Roland 1914.

Romanisches Grabmal aus Sandstein (vergl. Fig. 136).

Tillägg till Gösö kyrka, s. 108—131.

Vid en år 1913 utförd restaurering gjordes följande för kyrkans historia betydelsefulla fynd och iakttagelser:

Tornet. Fig. 505, efter en under restaureringsarbetet tagen fotografi, visar tornbågen och tornets bottenvåning befriade från läktaren. Till höger om bågöppningen synes den ursprungliga dörröppningen till torntrappan.

Gravvalv. Under vapenhusets golv konstateras ett gravvalv.

Altaret. Å altarets murverk konstaterades i bruksfogarna ett större antal urborrade gropar. Då någon praktisk anledning till dessa knappast kan tänkas, synes det icke omöjligt, att groparna uppstått i samband med försök att vinna erforderliga ingredienser till någon vidskeplig folkmedicin (jfr s. 384, not 1).

Runsten. I norra innerväggens nedre del fanns inmurad en runsten av rödaktig gnejs med triangulär genomskärning. På den ena plana sidan finnas runor inhuggna i två rader, skilda genom en linje. Inskriften återgives å fig. 506. Stenen har varit avsedd att stå rest, men saknar nu den understa delen. Inskriptionen tycks vara oskadad. I den ena raden äro flera runor vända upp och ned, några dessutom bak och fram, under det att den andra radens runor samtliga äro rättvända. Stenens mått: L. 208 cm. B. 47 cm.

Med riksantikvariens tillstånd blev runstenen uttagen och står nu uppställd på kyrkogårdens norra del.

Romanskt gravmonument. Det å s. 127 omtalade å fig. 136 skisserade monumentet har vid restaureringsarbetet kunnat fullständigt återställas. Utom det redan förut avbildade korset (vilket dock av en okunnig stenhuggare under arbete med kyrkogårdsmuren blivit sönderslaget) har ett fragment av ett liknande ändkors blivit funnet, varjämte ur vapenhusportalen uttagits den kistformiga stenen, som befanns ornerad av en korsstav med fot (fig. 507). Monumentet är nu uppställt å kyrkogården bredvid den ovan omtalade runstenen.

Målade bräder. Vid korgolvets uppbrytande fann man smärre brädbitar med spår av målade dekorer, troligen från 1700-talet. Dessas ursprungliga plats och användning har ej kunnat fastställas.

Tillägg till Järpås kyrka, s. 263—288.

Den gamla rivna kyrkans portlås av smitt järn inköptes på auktion efter nuvarande kyrkans restaurering 1910 av ark. A. Roland, i vars ägo det nu befinner sig.

Tillägg till Höra kyrka, s. 291—295.

Å s. 293 omnämnes, att virket från den rivna Höra kyrka blivit använt vid uppförande av manbyggnaden vid Fagervälle gård i Gillstads sn. Denna byggnad blev 1921 nedriven, varvid man påträffade kyrkans botten-syllar av ek med märken efter södra kyrkodörren (fig. 508). Märk de stora måtten på virket samt de förekommande hophuggningarna för knutar och skarvar.

Vidare anträffades en oljemålade bräda från innertaket, utvisande blågråa moln och delar av änglafilurer.

En liljesten (fig. 509) av sandsten, delvis sönderslagen, låg såsom

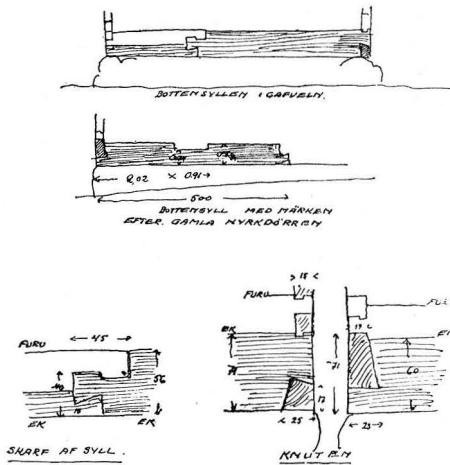

Fig. 508. Höra kyrka. Kyrkans bottensyllar, använda vid Fagervälle gård. Uppmätt av A. Roland 1921. Die eichenenen Schwellen der abgerissenen Kirche Höra.

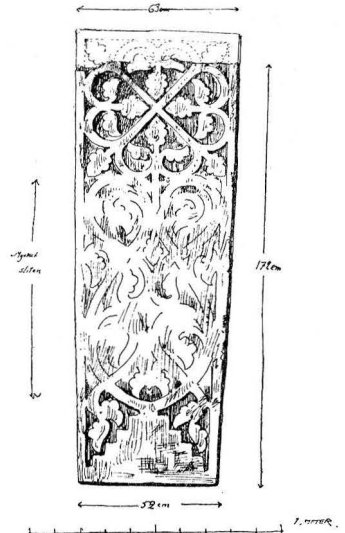

Fig. 509. Höra kyrka. Liljesten av sandsten. Uppmätt av A. Roland 1921. Mittelalterlicher Grabstein aus Sandstein.

trappsten vid byggnaden ifråga. Den äges numera av godsägaren Magnus Roland å Björklunda, Järpås sn.

Klocka. Den å s. 292 nämnda ringklockan blev 1804 försäld till Långjums kyrka (Laske hd, Skaraborgs län). Den saknade inskription.¹

Tillägg till Häggesleds gamla kyrka, s. 297—304.

Dopfunten, s. 307. Dopfunten såldes 1825 till Hellekis herregård på Kinnekulle, från vilken plats den finnes avbildad i Säfves reseberättelse 1862 i V. H. A. Akad:s arkiv.

De verkstycken från den rivna kyrkan, vilka omtalas s. 300, not I, finnas numera i Statens Historiska museum, dit de skänkts av ark. A. Roland. Fig. 510 visar en del av västportalens tympanonfält med en enkel rundstavsornering runt bågen och utmed underkanten.

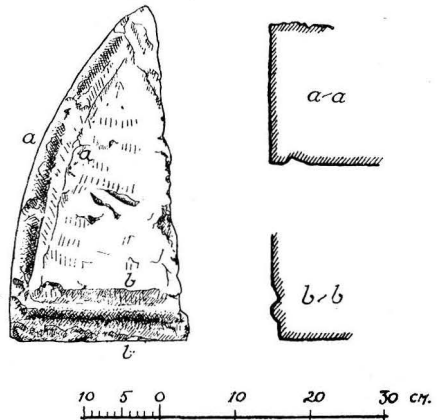

Fig. 510. Häggesleds gamla kyrka. Del av västportalens tympanonfält. Nu i Stat. Hist. museum. Uppmätt av G. Rollin 1922. Teil des romanischen Tympanons des Westportales der abgerissenen Kirche.

¹ Enligt R. HJORTH, Beskr. över Laske härad, Vänersborg 1903, s. 73—74.

REGISTER TILL VÄSTERGÖTLAND, BAND I.

Källands härad.

Siffra med * betecknar avbildning.

Ortsregister.

- Amnehärads-Råda ka, Värml., datering 293.
- Aranäs gård, Vgd, upplåtes till kloster 159.
- Backgården, Lava sn, Vgd, port 505.
- Böja ka, Vgd, dopfunt 123.
- Catrinæ kapell, Gästr., klocka 483.
- Dalby ka, Skåne, dopfunt 28.
- Dalum ka, Vgd, portal 183.
- Djupedal, Ufvered sn, Vgd, gravvårdar 326.
- Edåsa ka, Vgd, inv. 310.
- Eriksberg ka, Vgd, absid 22.
- Ermeland, Västpreussen, kalk 308.
- Fagervälle gård, Gillstad sn, Vgd, virke från kyrkbyggnad 293, 529, *530.
- Forsby ka, Vgd, absid 22.
- Forshems ka, Vgd, kalkmålning 138, reliefer 379.
- Ö. Gerums ka, Vgd, dopfunt 412.
- Gillstads ka, Vgd, 403—420; datering 473.
- Grillby Metallfabrik, tillverkning 311, 518.
- Gränna ka, Smål., dopfunt 446.
- Gudhems kloster, Vgd, 159.
- Gökhems ka, Vgd, portal 183.
- Gösslunda ka, Vgd, 108—131, *527—*529; altarpriodnad 26, 144; fönster 55; stenhuggare 87, dopfunt 198; torn 372; sockel 372, 507; tillbyggning 409.
- Göteneds ka, Vgd, dopfunt 123.
- Hellekis herrgård, Vgd, dopfunt 530.
- Huggenäs ka, Värml., begravningsvåpen 129.
- Häggesleds ka, Vgd, 296—316, portal 113; datering 116, 167; dopfunt 173, 530; klocka 219.
- Höra ka, Vgd, 291—295, 530; kgl. brev 264, 268.
- Järfälla ka, Uppl., dopfunt 28.
- Järpås k:or, Vgd, 263—288, 529; kyrkogård 291; nattvardskärl 294; kalk 309; klocka 326; sockel 333, 507; torn 337; läktare 342; dopfunt 498.
- Kareby ka, Bohusl., dopfunt 114.
- S. Katarinæ kap., Vgd, 48—51.
- Kestads ka, Vgd, dopfunt 172.
- Kinneulle, kalksten 292, 510.
- Källands-Åsaka ka, Vgd, 223—241; dopfunt 173, 307; datering 473.
- Köln, Tyskland, mynt 181.
- Lava ka, Vgd, 504—521.
- Levene ka, Vgd, kalk 517.
- Lojsta ka, Gottl., dopfunt 28.
- Lund, domka, stenornamentik 28, 88, 114.
- Läckö slots kapell, nattvardskärl *12, *13; ljuskrona 14.
- Långjum ka, Vgd, klocka 530.
- S. Mariæ kap., Vgd, 33—51; altartavla 8; datering 185; sockel 333; dopfunt 498.
- Marums ka, Vgd, portal 164, 166.
- Medelplana ka, Vgd, epitafium 369.
- Mellby k:or, Vgd, 242—262; målning 188; sockenbudstyg 236; vapenhus 266.
- Moster ka, Norge, datering 167.
- N. Härene ka, Vgd, klockstapel 4.
- N. Kedums ka, Vgd, 484—503; kalkmålning 138; altarpriodnad 305; gravtumba 425; predikstol 476.
- Norums ka, Bohusl., dopfunt 114.
- Otterstads gla ka, Vgd, 3—8, 18, 19, 36; datering 408, 473.
- Otterstads nya ka, Vgd, 9—19; dopfunt *26—*28.
- Ova ka, Vgd, dopfunt 123.
- Rackeby ka, Vgd, 132—158; altarpriodnad 26, 122, 170; klocka 175; datering 185; målning 188, 246; altare 304; sockel 333, 507; yttertak 371.

- Rackeby kloster, Vgd, 159—160.
- Råda ka, Vgd, 179—222; altarprydnad 26, 433; dopställ 26; dopfunt 123; kalkmålningar 138; portal 251; vapenhus 266; sockel 333, 507; plan 335.
- Senäte ka, 20—32; dopfunt 10; kalk 12; ljusredskap 14—16; textilier 15; klocka 17; oblatask 41; altarprydnad 122, 144.
- Skalunda ka, Vgd, 161—178; datering 36, 116; dopfunt 87, 234, 307; portal 113, 301; valvmålning 118; altarprydnad 144; sockel 300.
- Skara:
- Domkyrka, korbygge 56, 335; torn 192, 337; likkista 297; reliefer 379.
- Hospital 49, 50.
- Västergötlands fornminnesförenings museum, (Skara museum) inv. 28, *29, *41, 198, *199, 206, 217, 482.
- Skeby ka, Vgd, dopfunt 114.
- Skultuna bruk, Västmanl., tillverkning 123, 150, 257, 395, 500.
- Skålvums ka, Vgd, dopfunt 114.
- Stockholm:
- Livrustkammaren, inv. 208, 459.
- Nordiska museet, inv. 238, 258.
- Skansen, Nordiska Museet, gravkors från Rackeby ka, 153.
- Statens historiska museum, inv. 181, 239, 311, 530.
- Stommen, Gösslunda sn, Vgd, romansk gravsten 128.
- Storebergs herrgård, Tådene sn, Vgd, kyrkoinv. 443.
- Storegården, säteri under Traneberg, Vgd, hospital 48.
- Strö ka, Vgd, 82—107, 523—526; inner-tak 55, 227; valv 137.
- Stånga ka, Gottl., dopfunt 28.
- Sunnersbergs ka, Vgd, 52—81; material fr. S. Katarinæ kap. 50; antependium 125; torn 337; gravkor 338; klocka 417.
- Synnerby kap., Vgd, 48—51; torn 337.
- Särestads ka, Vgd, torn 337.
- Söne ka, Vgd, 362—385; sockel 507.
- Thoresrid, Torssö, medeltida namn på S. Mariæ kap., Vgd, 33.
- Torssö, se Thoresrid.
- Traneberg, herrgård i Senäte sn, Vgd, gravkor 21; uppbyggande av kapell 34.
- Tranums ka, Vgd, dopfunt 342; läktare 397.
- Tådene k:or, 421—468; datering 473.
- Tängs ka, Vgd, ljuskrona 517.
- Ufvereds k:or 316—328.
- Urnes ka, Norge, datering 168.
- Varberg (Ny V.), kalk 65.
- Warmia, se Ermeland.
- Varnhems ka, Vgd, altartavla 369.
- Vedums ka, Vgd, 289—290.
- Vrigstads ka, Smål., hammarband 168.
- Våla ka, Vgd, 386—402.
- Vänersborgs museum, inv. 239.
- Västerplana ka, Vgd, dopfunt 114.
- Vättilösa ka, Vgd, dopfunt 172.
- Ysby ka, Hall., klockinskrift 17.
- Ågården, Råda sn, Vgd, tegelslagning 136.
- Örslösa k:or, Vgd, 329—361; ritn. 264, 268; sockel 507; predikstol 479; dopfunt 479.
- Österplana sn, Vgd, golvsten 320.
- Övraby ka, Skåne, kalkmålning 172.

Personregister.

- Alenius, Andr., kyrkoherde, skrivelse 331.
 Alvar, klockgjutare, arbete 219.
 Andersdotter, Elin, gravsten 102.
 Andersdotter, Gunnilda, g. m. Laur. Henrici, gravsten 355.
 Andersdotter, Karin, g. m. Peder Petri, gravsten 211.
 Andersdotter, Kerstin, gravsten 152.
 Andersson i Gategården, Anders, gåva 257.
 Andersson, Börje, murmästare, arbete 427.
 Andersson, Erik, anvapen 104.
 Andersson från Warola, G., byggmästare, ritn. 469, 478.
 Andersson i Lilla Skatteg., Lars, inskrift 392.
 Anrep, vapen 392, *396.
 Anrep, Elisabeth, g. m. Johan Löfving, gåva 392.
 Arvid murmästare, arbete 36.
 Asmund murmästare, arbete 23.
 Aureller, Johan d. y., porträttmålare, arbete *71, 72, 369.
 Axelsson, Lars, anvapen 104.
- Backman, Nils, guldsmed, arbete 41.
 Bagge, W. F., Roo, gåva 257.
 Bagge, S., Roo, gåva 346,
 Banér, Anna, g. m. riksrådet Gabr. Oxenstierna, gåva 96.
 Banér, Cecilia Haraldsdotter, anvapen *101, 103.
 Baselaque, Georg, bildhuggare, arbete 195, 252, 392, 411.
 Becker, Joh. von, överstelöjtnant, porträtt *42, 43.
 Becker, Michaël von, löjtnant, gåva 41.
 Beckman, Johan, klockgjutare, Stockholm, arbete 286, 326, 465.
 Bengt bildhuggare, arbete 338.
 Bengt, biskop, gåva 22.
 Bengtsson, Olof, kyrkoherde, inskrift 219.
 Berg, Ingierd, gåva 258.
 Berg, Johan Pettersson, guldsmed, arbete 499.
- Bergholtz, F. M., klockgjutare, Stockholm, arbete 219.
 Berglin, inspektör, gåva 481.
 Bergman, Margareta, g. m. befallningsman Jonas Hök, epitafium 71.
 Bergman, Olof, byggmästare, arbete 486.
 Bergström, Einar, ingenjör, ägare av kyrkoinv. 245.
 Beronius, Helena, se Thunberg.
 Bielke, vapen *24, 29.
 Bielke, Hogenskild, friherre, riksråd, gåva 29, gravsten 30.
 Bille, Anna, g. m. Jens Brahe, gåva 65.
 Billsten, Nils, klockgjutare, Skara, arbete 18, 78, *79, 105, 218, 224, 260, 326, 360, 399, 417, 482, 487, 506.
 Björck, Elias, prost, minnestavla 356; gåva 358; inskrift 376, 399, 418.
 Blanckenfjäll, Jonas, gåva 175.
 Blomberg, Ivar, kyrkoherde, gåva 480.
 Blå, Cyrstinn Knutsdotter, anvapen *101, 103, 104.
 Bonde, vapen 123, 144, *145, 146, *150, 198, *199, 207, 345, 347, 396, 429, 430, 434, 448, *454, 455, *458.
 Bonde, Anna Beata, g. m. överstelöjtnant Gustaf Sperling, gåva 148.
 Bonde, Brigitta Christina, g. m. Gabriel Lilliehöök, gåva 428, 433, 446, 447, 452, 455, 456; arvsqifteshandl. 423; likkista 429.
 Bonde, Brita Tordsdotter, anvapen *101, 103.
 Bonde, Carl, kammarherre, gåva 423, 431, 463.
 Bonde, Carl Gustaf, ryttmästare, gåva 144.
 Bonde, Carl Philip, major, gåva 455, 481.
 Bonde, Christina Karlsdotter, anvapen *101, 103.
 Bonde, Jöns, begravningsfana *155.
 Bonde, Margareta, g. m. Nils Kagg, gåva 344, 345, 501; likkista 350.
 Bonde, Märta Cecilia, g. m. överstelöjtnant Henrik Reuter, gåva 123.

- Bonde, Tord, riksråd, egendömsbyte 34.
 Bonde, Tord, slottsloven, gåva 151; begravningsvapen *155.
 Bonde, Tord, assessor, gravkor 143.
 Boursell, Carl B., mönsterskrivare, gåva 406.
 Brahe, Jens, dansk adelsman, gåva 65.
 Bratt, Gustaf Persson, begravningsvapen 155.
 Bratt, Ulrica, g. m. O. Chr. Roos af Hjelmsäter, gåva 15.
 Bratt af Höglunda, vapen 24.
 Bratt af Höglunda, Abr., kornett, gravkor *20, 21, 24, *25.
 Brisman, Jonas, kyrkoherde, grav 183; gravsten 212; gåva 239.
 Broman, Adolf Johan, prost, gåva 15.
 Broman, Anna Bernh. Const., Nolleroth, g. m. prosten Adolf Johan Broman, gåva 13.
 Broun, Olof, räntmästare, gåva 73.
 Brühl, Olof, bildhuggare, arbete 514.
 Bryngelsson på Tomten, Anders, inskrift 392.
 Burman, Michael, guldsmed, arbete 148, 394, 413.
 Byrgeson, Måns, befallningsman, gravsten 210.
 Bååt, vapen *201, 207.
 Bååt, Erland Björnsson, riksråd, gåva 207.
 Bökk, Petter, klockgjutare, arbete 156, 358, 506.
 Carlström, C. R., guldsmedsfirma, arbete 200.
 Cederbom, B. O., kyrkobeskrivn. 245, 246, 421, 423, 469.
 Christiernsson, Bengt, rusthållare, gravvård 326.
 Cleverus, Laurentius, kyrkoherde, inskrift 354, 393; gåva 413.
 Collin, Bengt, guldsmed, arbete *67.
 Creutz, Elsa, g. m. Harald Oxe, gåva 273, 277.
 Cronstedt, S., arkitekt, ritn. 323.
 Dahlfeldt, löjtnant, gåva 519.
 De la Gardie, vapen 38, 63.
 De la Gardie, Jakob, riksråd, gåva 195.
 De la Gardie, Magnus Gabriel, greve, rikskansler, riksdrots, bekostat kyrkbygge 5, 249, uppfört S. Mariæ kap. 34, 36, uppfört S. Katarinæ kap. 48; gåva 6, 7, 8, 26, 38, 63, 252, 365, 492, 519.
 De Wit, Fredrik, kopparstickare, Amsterdam, arbete 206.
 Dimberg, Anders, inspektor, gåva 204.
 Dimberg, Maria, g. m. Petrus Rydberg, gravsten 354.
 Dimberg, Sven, kyrkoherde, gåva 346; gravsten 351.
 Duckvitz, guldsmed, arbete *64, 65.
 Dyck, Anton van, målare, arbete *61, 62.
 Ekeblad, vapen 61, 64, *96, 97, 105, 146, *150.
 Ekeblad, Anders Classon, kammarjunkare, vapen *74, 76.
 Ekeblad, Anders Hansson, regementsråd, vapen 75.
 Ekeblad, Anders Johansson, hovjunkare, gravsten 100; begravningsvapen 104.
 Ekeblad, Brita, g. m. överste Måns Silverhielm, gravkor 60; gravsten *76, 77.
 Ekeblad, Christoffer Johansson, överste, gravsten 100; begravningsvapen *102, 104.
 Ekeblad, Clas, riksråd, gåva 69, 73, 125; porträtt *70; epitafium *72, 73.
 Ekeblad, Clas Andersson, slottsloven, gravsten *75; anvapen 77.
 Ekeblad, Clas Julius, landshövding, gåva 62, 64, 65, 68, 69.
 Ekeblad, Ebba, g. m. landshövd. Hierta, likkista 350.
 Ekeblad, Eva Magdalena, kammarfröken, gåva 69.
 Ekeblad, Johan Andersson, gåva 97, 105; gravsten 100, 101; begravningsvapen 104.
 Ekeblad, Johan Christoffersson, envoyé, konstförvärv 63; gåva 66; gravsten 101; begravningsvapen *103, 104.
 Ekeblad, Jöran Clason, kammarjunkare, gravsten *75; begravningsvapen 77, *78.

- Ekeblad, Jöran Johansson, överste, gravsten 100; begravningsvapen 105.
- Ekeblad, Märta, g. m. assessor Tord Bonde, gravkor 143; gåva 146.
- Ekeblad, Ulrica, likkista 350.
- Elfver, byggmästare (?), arbete 477.
- Eliassen, G., arkitekt, ritn. 109.
- Elin, g. m. Catullus Olavi, gravsten 459.
- Emstech, se Loos.
- Enebom, målare, arbete 229.
- Erick, guldsmed, arbete 344.
- Eriksson, Anders, kyrkovård, inskrift 482.
- Erikson, Oskar, ritn. 242, 253.
- Eriksson, Pehr, byggmästare, Sandhult, Bredared sn, kontrakt 330.
- Erlandsson, Lars, kyrkovård, inskrift 400.
- Everhardt, orgelbyggare, arbete 64.
- Fal, Johan, gravsten 520.
- Falck, Nils, bildhuggare, arbete 252.
- Falkenberg, Fr. arkitekt, ritn. 504.
- Falkenberg, Ulrika Eleonora, g. m. Fredrik Spens, gåva 518.
- Fegræa, Catharina, g. m. prosten N. Lechander, porträtt 70, *71; epitafium 70.
- Festing, Joakim, gåva 481.
- Festing, Petter, handelsman, Sthlm., gåva 481.
- Fleming, Herman, kornett, bänk 252, gåva 256, 257, 258, 344.
- Fleming, Per, guvernör, gåva 258.
- Flodijn, Olof, målare, arbete 247.
- Fock, Henrik Johan, kapten, gåva 487, 501.
- Fogelberg, orgelbyggare, Lidköping, arbete 64.
- Forssén, Axel, arkitekt, restaurering 523.
- Forstenaätten, vapen *96, 97, 105, 205, 351.
- Forstenaätten, Anna Cristoffersdotter, g. m. Johan Andersson Ekeblad, gåva 97, 105; gravsten 100, 101.
- Forstenaätten, Anna Pedersdotter, g. m. Erik Ribbing, gåva 205.
- Forstenaätten, Elin Lindormsdotter, vapen 75.
- Forstenaätten, Gustaf Olofsson, begravningsvapen *154, 155.
- Forstenaätten, Olof Christoffersson till Degeberg, hövitsman, grav 140; gåva 150; begravningsvapen *154, 155.
- Frese, Fr. de, överjägmästare, gåva 14.
- Frid, Ludvig, målare, arbete 10.
- Gabriel, gelbgjutare(?), Råda sn, Vgd, arbete 275, 276, 346.
- Gabriel i Bryckegården, gåva 394.
- Gerss, Christian, guldsmed, Lidköping, arbete *200, 236, *256, 257, 345.
- Gerss, Jakob Wilhelm, arkitekt, ritn. 321.
- Giöthberg, C. A. T., ritn. 469.
- Gothilander, Andreas Catulli, kyrkoherde, gravsten 353.
- Gothilander, Margareta, g. m. Sven Dimberg, gravsten 351.
- Granander, I. F., guldsmed, Lidköping, arbete 199, 273.
- Granqvist, Johan, prost, kyrkobeskrivn. 132; porträtt 156.
- Gudhemius, Andreas, kyrkoherde, gravsten 354.
- Guldsmedsaktiebolaget, arbete 324.
- Gyllenhahl, Lars, ryttmästare, grav 502.
- Gyllenstråle, Gunilla, g. m. Laurentius Petri, epitafium 462, *463.
- Hagström, Adolf Magnus, gravsten 462.
- Hagström, Magnus, prost, gravsten 461; inskrift 482, 487, 506.
- Hagström, se Suhr.
- Halenius, E., biskop, inskrift 399, 417.
- Halfmåne, Agneta, g. m. And. Hansson Ekeblad, vapen 75.
- Hallberg, C. G., guldsmedsfirma, arbete 479.
- Hallberg, Lars, korpral, gravvård 326.
- Hansson (Johannis), Anders, kyrkoherde, gravsten 153.
- Haqvinius, Johan, kyrkoherde, epitafium 154; gåva 174.
- Harald (Haraldus Magister), medeltida stenmästare, arbete 173, 234.
- Haraldi, Magnus, biskop, egendomsbyte 34.

- Hasselbom, Helena, g. m. komminister
Sven Dahlbeck, gåva 325.
- Hasselbom, Lars, målaremästare, arbete 63, 252, 379, 392, 393, 434, 472, 477, 491.
- Hasselgren, Bengt, bokbindare, arbete 517.
- Hasselroth, Lena, g. m. inspektör Berglin, gåva 481.
- Hawerman, L., arkitekt, ritn. 64.
- Hedelin, Anders, E., kommissarie, grav 193; gåva 238, 239.
- Hedner, A., folkskollärare, Ufvered, kyrkoinv. 320.
- Henning, målare, arbete (medeltida kalkmålning) 118.
- Henrici, Laurentius, kyrkoherde, gravsten 354.
- Henriksson, se Henrici.
- Hierta, Clas Philip, hovjunkare, likkista 350.
- Hierta, Elin, gåva 347, 348, 383.
- Hierta, Eva Juliana, gåva 342, 347, 348, 383.
- Hierta, Johan Adam, landshövding, gåva 394, 396.
- Hierta, Ulrica, gåva 347, 348, 383.
- Hinsebergaätten, vapen 396.
- Hjorth, Ragnar, arkitekt, ritn. 403, 410.
- Horn, vapen 61, 64.
- Horn, Brigita Marg., g. m. landshövd. Clas J. Ekeblad, gåva 65, 69.
- Hultman, Sven, byggmästare, förslag till kyrkbyggnad 267; arbete 336.
- Hummerhielm, Alexander, major, bankplats 476.
- Håkansdotter, Karin, g. m. Erik Larsson från Månslona, gravsten 353.
- Håkansson, Nils, målare, arbete (medeltida kalkmålning) 168.
- Hålsonn, Sven, gåva 151.
- Hård, vapen 260, 351, 358.
- Hård, Anna Klasdotter, gravsten *280, 282.
- Hård, Brita, g. m. kammarjunkare Nils Kagg, gåva 347, 358.
- Hård, Carolina Fredrika, g. m. löjtnant Mellbin, begravningsplåt 214.
- Hägerstierna, Christina, g. m. envoyéen Johan Ekeblad, gravsten 101.
- Hägge, kung, gravsten 297—*299.
- Häringren, C. A., orgelbyggare, arbete 172.
- Högh, Maria Jönsdotter, g. m. köpman Lars Hansson Liedgren, gåva 123.
- Hök, Jonas, befallningsman, porträtt 70; epitafium 71; gåva 73.
- Ingelli, Päder, kyrkoherde, gravsten 210.
- Isacsson, Eskil, begravningsvapen 103.
- Jacobi, Sven, biskop, stadfästelse av egendomsbyte 34.
- Jansson i Damsgården, Anders, gåva 477.
- Joan diurwächtare, gåva 13.
- Joen tornbyggare, arbete 192.
- Johansson, Caspar, gravsten 280.
- Johansson, J., Rättaregården, gåva 481.
- Johansson, J. L., ritn. 108.
- Johansson från Damsgården, W. F., gåva 480.
- Jonsdotter, Meretta, fru, dotter av Jon Schlake, anvapen 103.
- Jonsson, Christopher, arrendator, gåva 294.
- Jonsson, Erik, gravsten 519.
- Jonsson, Erik, tornbyggare, Mariedal, arbete 337.
- Jönsdotter, Maria, gåva 151.
- Kafle, vapen 253.
- Kafle, Christina, g. m. Johan Kagg, gåva 205.
- Kafle, Erland, vice president, gåva 200.
- Kafle, Erland, kornett, gåva 268, 292, 294; bank 268; begravningsvapen *283, 284.
- Kagg, vapen 252, 344, 345, 351, 358.
- Kagg, Brita, g. m. Clas Ekeblad, gravsten *74.
- Kagg, Brita, g. m. Herman Fleming, gåva 251, 338, 344, 345, 395; bank 252;
- Kagg, Johan, kapten, gåva 197, 205.
- Kagg, Lars, överstelöjtnant, gåva 338, 345, 346.
- Kagg, Margareta, likkista 349.

- Kagg, Mattias Nilson, slottsloven, vapen 75.
- Kagg, Märta, g. m. Christoffer Ugglä, gåva 258.
- Kagg, Nils, kammarjunkare, gåva 347; gravsten 351.
- Kagg, Nils, öfverste, gåva 344, 345, 358; likkista 349; begravningsvapen *356, 357.
- Kagg, Nils, kammarherre, byggnadsverksamhet 330; gåva 347, 359, 395, 501; begravningsvapen 357.
- Karl XI, porträtt *43, 44.
- Karl XII, porträtt *43, 44.
- Karlsdotter, Anna, fru, dotter av Carl Bengtsson, anvapen 104.
- Kellberg, Maria, gåva 454.
- Kindqvist, Kristina Maria, g. m. Anders Dimberg, gåva 204.
- Kjernäs, C. A., guldsmedsfirma, arbete 272, 308, 323.
- Koskull, Otto Johan, friherre, gåva 149.
- Krabbe, Barbro, g. m. Anders Classon Ekeblad, vapen *74, 76.
- Kunkell, målare, arbete 271, 341, 388, 392.
- Kyle, Elin, reparation av Torssö ka 36.
- Kylin, Peter, kaplan, inskrift 400.
- Köck, Magnus, kyrkoherde, inskrift 506.
- König, vapen 518.
- König, Justus Vilhelm Henrik, gåva 501, 518.
- König, Peter Theodor, direktör, gåva 456, 459.
- Lange, assessor, gåva 201, 206.
- Langell, Eva Kristina, g. m. Andreas Gudhemius, gravsten 354.
- Larsdotter, Elin, g. m. Laur. Henrici, gravsten 355.
- Larsdotter, Gunnela, g. m. Ingellus Petri, gravsten *209.
- Larsson, A., gåva 483.
- Larsson i Damsgården, Alfred, kyrko- inv. 483.
- Larsson från Damsgården, B. M., ritn. 421, 469, 472.
- Larsson från Månslona, Erik, murmästare, gravsten 353.
- Larsson, Jöns, gravsten *280, 281.
- Larsson, Olof, kyrkovärd, inskrift 482.
- Larsson, Pehr, kyrkovärd, inskrift 400.
- Larsson, Samuel, jordbrukare, begravningsplåt 214.
- Laurensia, Anundus, kyrkoherde, inskrift 483.
- Lechander, Nicolaus, prost, porträtt 70, *71, epitafium 70; minnessten 73.
- Lechandra, Johanna, g. m. kyrkoherde Magnus H. Tunborg, epitafium 127.
- Leijonbielke, Johan, häradshövding, gravsten 211; huvudbanér 215, *217.
- Liedgren, Lars Hansson, köpman, gåva 123.
- Lillie, vapen 94.
- Lillie, Axel, greve, landshövding, gåva 94.
- Lillie, Margareta, g. m. Erik Oxe, gåva 277.
- Lilliehöök, vapen 429, 448, *457; grav 423.
- Lilliehöök, Carol, likkista 429.
- Lilliehöök, Gabriel, öfverste, byggnadsverksamhet 427; gåva 428, 433, 434, 446, 447, 455, 456, 457, likkista 429.
- Lilliehöök, Virginia Christina, g. m. Fredrik Henrik Sparre, likkista 430.
- Lilljegren, Axel, kamrer, gåva 346.
- Lind, Hindrik, klockgjutare, arbete 17, 21.
- Lind, Olof, guldsmed, arbete 66, *124.
- Lindegren, Axel, arkitekt, ritn. 3, 10, 263, 270, 271, 329, 341, 342, 363, 379.
- Linderöth, Sven, målare, arbete 156, 323.
- Lindström, Sven, rådman, gåva 294.
- Ljunglöf, Per Adolf, guldsmed, arbete 68.
- Loos, Catharina Margareta (Emstech), g. 1 m. Lorentz Stobée, 2 m. Axel Magn. Stiernsparre, gravsk 189; gåva 206; gravsten 213; epitafium 213.
- Lund, Jöns, guldsmed, arbete 13.
- Lundén, Per Herman, tenngjutare, arbete 14, *16, 40, 68, 95, 173, 415.
- Lundin, C. L., artist, konservator, arbete 523.
- Luth, Petrus, kyrkoherde, inskrift 6; gåva 10.

- Luthman, Joh., trumpetare, gåva 149.
Luthman, Kristina Persdotter, g. m. G. O. Unge, gravsten 351.
- Magnus Eriksson, konung, donation till Rackeby kloster 159.
Magnusson, Johan, epitafium 398.
Malmström, Axel, målare, arbete 323.
Marderfelt, Christoffer, gravsten 101.
Marderfelt, Conrad Johan, gravsten 101; begravningsvapen 105.
Marling, Anders Carlsson, arbete 392.
Marling, Lars Carlsson, målare, arbete 252, 340, 342, 392.
Mathison (Mathiæ), Bengt, kyrkoherde, gravsten, 152.
Mellberg, Maria, g. m. sergeanten Winberg, votivgåva 406.
Michelangelo, målare, bildhuggare, arbete 62.
Monsson i Backgården, Nils, byggnadsarbete 318, 319.
Montrose, Fanny, gåva 67.
Månesköld, vapen 41, 198, 207, 217.
Månesköld, Carl Christ., president, gåva 207, 217.
Maanesköld, Peder Knutssen, överstelöjtnant, porträtt 41, *42.
Måns klockare, Lidköping, arbete 373.
Månssonsdotter, Catharina, gåva 255.
Månsson, Anders, handelsman, gåva 255, 256.
Månsson, Berndt, Jönköping, sålt klocka 21.
Månsson i Huhlan, Lars, kyrkovärd, inskrift 506.
Månsson i Humlebäck, Olof, kyrkovärd, inskrift 506.
Mörner, Hedvig, g. m. riksrådet Clas Ekeblad, gåva 69.
- Natt och Dag, vapen 17, 23, *24, 29, *201.
Natt och Dag, baron, gåva 518.
Natt och Dag, Axel Turesson, gåva 17.
Natt och Dag, Kerstin Månsson, g. m. riksrådet Sigge Larsson Sparre, gåva 202.
Natt och Dag, Ture Axelsson, assessor, gravkor 23.
- Natt och Dag, Ture Turesson, gåva 17, 29; huvudbanér 30; huvudfana 30.
Neidendorf, Peter Andreas, guldsmed, Lidköping, arbete 379.
Neuendorff, se Neidendorf.
Neuman, I. A., komminister, inskrift 392.
Nikilson i Skoedue, Lasse, klockgjutare(?), arbete 483.
Nilsson, Ingebor, g. m. Håkan Nilsson i Erstorp, gravsten 128.
Nilsson, Margareta, g. m. Sven Otter, gåva 428; gravsten 460, *461.
Nilsson i Erstorp, Håkan, gravsten 128.
Nilsson, Magnus, riksdagsm., gravsten 406.
Nilsson i Fogelberg, Sigge, kyrkovärd, inskrift 369.
Nissen, Sofia Dorothea, g. m. Peter Theodor König, gåva 456.
Nolleroth, Anna, Bernh. Const., g. m. prosten A. J. Broman, gåva 13.
Nordgren, C. V., målare, arbete 11.
Nordiska Kompaniet, varuhus, Stockholm, arbete 276.
Norling, C. A., klockgjutare, arbete 483.
Nyberg, S., guldsmed, Lidköping, arbete 273, 480.
Nylander, Jonas, guldsmed, arbete 343, 380, 394.
- Olavi, Catullus, kyrkoherde, gravsten 459.
Oliveholm, Hedvig, Sofia g. m. Elias Björck, minnestavla 356.
Ollenberg, Elisabeth, g. m. Johan Leijonbielke, gravsten 211.
Ollenberg, Olof Jakob, v. häradshövding, huvudbanér 215, *216.
Ollenberg, Thore Olufsson, häradshövding, huvudbanér 214, *216; gåva 257.
Olofsdotter, Elsa, g. m. Bengt Haraldsson Svenske, gravsten 396, *397.
Olsdotter, Elisabet, gåva 151.
Oluf Snickare, arbete 506.
Oluth (?), de Cobelow, prost, gåva 308.
Othelric, stenmästare, skola 379.
Otter, Johan, kyrkoherde, gåva 431; inskrift 476.
Otter, Margareta, säljebrev å grav 423.

- Otter, Sven, kyrkoherde, gravsten 460, *461.
- Otterström, Petter, glasmästare, kon-trakt 330.
- Otzen, målare, arbete 464; gåva 465.
- Oxe, Anders Jonsson, gravsten *279, 281.
- Oxe, Erik Andersson, landshövding, be-kostar kyrkbyggn. 267; gåva 277; begravningsvapen 285.
- Oxe, Harald, landshövding, gåva 273; begravningsvapen *281, 283.
- Oxenstierna, vapen *98, *99, 376, 382.
- Oxenstierna, Bengt, greve, kanslipre-sident, gåva 97.
- Oxenstierna, Bengt Gabrielsson, furst-ligt råd, gravkor 91, 104, 526; grav-tumba *98, *99; gåva 94, 105.
- Oxenstierna, Birgitta Gabrielsdotter, g. m. Bengt Ribbing, gåva 376, 382.
- Oxenstierna, Gabriel, greve, riksråd, gåva 96.
- Oxenstierna, Christian Bengtsson, an-vapen *101, 104.
- Palm, Gustaf Adolf, borgmästare, gåva 14, 73.
- Palm, Magnus Gabriel, landskamrerare, gåva 73.
- Pantzarhielm, Charlotta, g. m. överjäg-mästare Fr. de Frese, gåva 14.
- Papegoja, Bernt, hauptman, gåva 277; gravsten 279; begravningsvapen *282, 284.
- Passelaque, se Baselaque.
- Pedersdotter, Margareta, g. m. Päder Ingelli, gravsten 210.
- Pelikan, C. A., löjtnant, begravningsplåt 214.
- Persson, Anders, målare, arbete 268.
- Peterson, Adrian, ritn. 421, 431, 444, 445.
- Petri, Andreas, kyrkoherde, gravsten 282.
- Petri, Ingellus, kyrkoherde, gravsten *209.
- Petri, Laurentius, kyrkoherde, epitafium 462, *463.
- Petri, Peder, kyrkoherde, gravsten 211.
- Petri, Petrus, kyrkoherde, inskrift 186.
- Pettersson i Karlsgården, A., gåva 254.
- Pettersson, E. C., ritn. 469.
- Pettersson, F. C., ritn. 469.
- Pettersson, M., Backa, gåva 395.
- Pettersson, P. A., guldsmed, arbete 309.
- Pfalz-Zweibrücken, vapen 38.
- Pfalz-Zweibrücken, Marie Euphrosyne av, g. m. Magnus Gabriel De la Gardie, kapell uppkallat efter 34; gåva 38.
- Piper, vapen 63, 64.
- Piper, Gustaf, överkammarherre, grav-kor 60; bänk 63; gåva 64.
- Posse, vapen 17, 23, *24, 347.
- Posse, Arvid, greve, riksråd, porträtt *43, 44.
- Posse, Brita Knutsdotter, g. m. Bengt Gabrielsson Oxenstierna, gåva 105.
- Posse, Ebba, g. m. Ture Axelsson Natt och Dag, gåva 17, gravkor 24; likkista 24.
- Posse, Märta, g. m. Per Fleming, gåva 257, 258.
- Printz, se Store.
- Rahde, Brita Christina, g. m. Abr. Bratt, gravkor *25.
- Rauwerdt, Maria, gåva 255.
- Retzius, Lorentz Christ., prost, inskrift 499.
- Reuter, Henrik, överstelöjtnant, gåva 123.
- Reuter av Skälboö, vapen 123.
- Rhedin, se Seldener.
- Rhodin, Pehr, kyrkoherde, gravsten *209, 210.
- Rhydeli, Annicka, g. m. Pehr Rhodin, gravsten *209, 210.
- Ribbing, vapen 205, 351, 376, 382.
- Ribbing, Bengt, riksråd, gåva 376, 382.
- Ribbing, Erik, kommissarie, gåva 205.
- Ribbing, Margareta, g. m. kornett Erland Kafle, gåva 268.
- Ribbing, Märta, g. m. kammarherre Nils Kagg, gåva 347, 359, 395.
- Roland, Anders, arkitekt, ritn, 132, 161; restaurering 144, kyrkundersökning 300, 365; ägare av kyrkoinv. 529; gåva 530.

- Roland, Magnus, godsägare, ägare av kyrkoinv. 530.
- Roos, Sven, tenngjutare, arbete 414.
- Roos, hautboist, gravmonument 355.
- Roos af Hjelmsäter, vapen 283.
- Roos af Hjelmsäter, Anna, g. m. Bernt Papegoja, gåva 277; gravsten 279.
- Roos af Hjelmsäter, Axel, kammarherre, återuppsatt begravningsvapen 129.
- Roos af Hjelmsäter, Axel Aug., kammarherre, gåva 124.
- Roos af Hjelmsäter, Erik Gustafsson, gravsten *280, 282; begravningsvapen *284, 285.
- Roos af Hjelmsäter, Gustaf Eriksson, gravsten *280; begravningsvapen 283.
- Roos af Hjelmsäter, Karin Eriksdotter, g. m. Anders Jonsson Oxe, gravsten *279, 281.
- Roos af Hjelmsäter, Leonard, kommandör, begravningsvapen *128, 129.
- Roos af Hjelmsäter, Märta Eriksdotter, g. m. Nils Sting, gravsten *279, 281.
- Rosen, von, vapen 40.
- Rosen, Margareta, g. m. Peder Larsson Örnklo, epitafium 462, *463.
- Roth, Bengt, kronolänsman, gravsten 405; gåva 414.
- Rubens, P. P., flamländsk målare, kopia efter R. 94, 124.
- Rudberus, Jonas, prost, gåva 205.
- Rutenskiöld, vapen 304, 495, 506.
- Rutenskiöld, Bengt, gåva 506.
- Rutenskiöld, Göran, överste, gåva 304, 305, 494, 495.
- Rutenskiöld, Lars, major, gåva 458.
- Rutenskiöld, Sten Påvelsen 305; gravsten 312; begravningsfana 314.
- Rydberg, Anders, kyrkoherde, minnestavla 356.
- Rydberg Petrus, kyrkoherde, gravsten 354.
- Sarell, Johan, gästgivare, gåva 358.
- Scheffel, J. H., porträttmålare, arbete *44.
- Scheffner, se Schiffner.
- Schiffner, Hans Georg, målare, arbete 293.
- Schlake, Jon, se Jonsdotter, Meretta.
- Schwartz, Hans, bildskärare, arbete 7.
- Seldener, Hedvig Catarina, g. m. grossh. Martin Vilh. Rhedin, gåva 39.
- Semner, komminister, gåva 416.
- Sidelius, Anders, fänrik, gåva 516.
- Sigge, klockstapelbyggare fr. Lidköping, arbete 4.
- Siggeson, Måns, gårdsfogde, gravsten 260.
- Silfverhielm, Isac Henriksson, president, vapen *74, 76.
- Silfverhielm, Måns Isaacsson, överste, gravkor 60; gravvård 75, *76, *77.
- Silfwerswård, vapen 304, 495.
- Silfwerswård, Margareta, g. m. överste Göran Rutenskiöld, gåva 304, 305, 311, 495.
- Siljeström, A., tenngjutare, Lidköping, arbete 99, 395.
- Sjöberg, Måns, soldat, gåva 294.
- Skantz, Christina, g. m. Bernt Papegoja, inskrift 284.
- Skarin, Margareta Eleonora, g. m. L. C. Retzius, inskrift 499.
- Skepping, Henrik, borgmästare, gravsten 100.
- Soop, vapen 207.
- Soop, Anna, g. m. Carl Månesköld, gåva 207.
- Sparre, vapen *201, 430.
- Sparre, Fredrik, landshövding, gåva 423, 431, 443, 463.
- Sparre, Fredrika Ulrika, likkista 430.
- Sparre, Ian Jansson, likkista 430.
- Sparre, Sigge Larsson, riksråd, gåva 202.
- Sparre, Ulrica Louise, g. m. C. G. Tessin, gåva 13.
- Sparrskiöld, Margareta, gåva 456.
- Spens, Fredrik, landshövding, bankinredning 515; gåva 518.
- Sperling, vapen 198, *199.
- Sperling, Gustaf, greve, kapten, gåva 199.
- Stake, vapen 344.
- Stake, Elin, g. m. Lars Kagg, gåva 345, 347, 382, 415.
- Stake, Karin, g. m. Ture Turesson Natt o. Dag, gåva 29.
- Stake, Maurits, löjtnant, gåva 311.
- Starin, Anders, guldsmed, arbete 256, 517.

- Starin, Erik Bengtson, guldsmed, arbete 448, *453.
- Starin, Johan Andersson, guldsmed, arbete 41, 344.
- Stenbock, vapen 94.
- Stenbock, Hedvig Christina, g. m. riksrådet Arvid Posse, porträtt *43, 44.
- Stenbock, Maria Elisabeth, g. m. landshövd. Axel Lillie, gåva 94.
- Stenhammar, stenhuggare, arbete 398.
- Stick, se Sting.
- Stiernsparre, Axel Magnus, hovmarskalk, donation 189; gåva 206; epitafium 213.
- Stiernsparre, Eric Petter, överste, gravvård *181.
- Stiernsparre, Gustaf, kammarherre, minnesgåva 200.
- Sting, Margareta Nilsson, gravsten 282.
- Sting, Nils, häradsförordning, gravsten *279, 281.
- Stobée, Lorentz Christoffer von, general, landsförordning, gravkor 189; huvudbanér 216.
- Store, Christina, g. m. Peder Örneklo, gåva 462.
- Strömberg, P. U., målare, tavelrenovering 42.
- Strömfelt, Elsa Maria, g. m. översten, baron G. I. (?) Taube, gåva 28, 30, 40.
- Sture, Anna, g. m. Hogenskild Bielke, gåva 29, gravsten 30.
- Suenonis, Laurentius, pastor, inskrift 17.
- Suhr, Maria, g. m. Magnus Hagström, gåva 481.
- Sunborg, Magnus H., kyrkoherde, epitafium 126.
- Sundblad, J., grosshandlare, porträtt 11; gåva 15.
- Sundholm, Magd., demoiselle, arbete 68, 126.
- Svedberg, Jesper, biskop, hedersgåva 67.
- Svenonis, Bened, kyrkoherde, gravsten 280.
- Svensdotter, Karin, g. m. kyrkoherde Ben. Mathiæ, gravsten 152.
- Svenske, vapen 396.
- Svenske, Bengt Haraldsson, gravsten 396, *397; begravningsvapen 397, *398.
- Svensson, A., gåva 311.
- Svensson i Bosgården, Anders, riksdagsman, gåva 307.
- Swensson i Ulsgården, Anders, gåva 414.
- Svensson, B., guldsmed, arbete 480.
- Söderberg, Carl, köpman, gåva 73.
- Söderborg, Magnus, prost, minnestavla 154.
- Söderman, Olof, guldsmed, Lidköping, arbete 273.
- Taube, vapen 39.
- Taube, Fredrica Dorothea, friherrinna, g. m. Erik Månsson Ulfsparré, gåva 40.
- Taube, Georg Johan, friherre, general, porträtt *42, 44.
- Taube, överste, baron, g. m. Elsa Maria Strömfelt, gåva 28, 30.
- Tengberg, N., klockare, inskrift 506.
- Tenggren, Joh. P., kyrkoherde, grav 193.
- Tengman, Margareta, g. m. kyrkoherde Johan Haqvinius, epitafium 154.
- Tengman, Petter, kyrkoherde, gravsten 211.
- Terserus, Zam., kyrkoherde, inskrift 369.
- Tessin, Carl Gustaf, riksråd, gåva 13.
- Tham, Sebastian, kommerseråd, tavelrenovering 42.
- Thelning, Olof, kyrkoherde, gravsten 425; inskrift 487.
- Tholin, Olof, bildhuggare, arbete 8, 170, 194, *196, *199, 320, *432, 433, 476, 497, 514.
- Thunberg, Helena, f. Beronius, gåva 275, 276.
- Thunberg, Nils, prost, gåva 276.
- du Tillet, Maria Clara, gåva 348.
- Toolsdotter, Brita, g. m. Andreas Petri, gravsten 282.
- Torbiörnsson, Swen, kyrkovård, deputerad 193.
- Trana, Olof, gåva 481.
- Tranander, Brita, g. m. Nils Wenner, gåva 453.
- Tranhem, Christina, g. m. Jonas Brisman, gåva 235.
- Trautzell, Abraham, guldsmed, Stockholm, arbete 452.

- Tre Rosor, vapen 15, *99.
 Tre Rosor, Sigrid Gustafsdotter, g. m. Bengt Gabrielsson Oxenstierna, gravtumba *98, *99; gåva 105.
 Tre Rosor, Ture Jönsson, lagman, gåva 15.
 Trolle, vapen *201, 207.
 Trolle, Beata, g. m. Erland Björnsson Bååt, anvapen *101, 102; gåva 207.
 Törnqvist, Alb., professor, ritn. 3, 9, 180, 305.
 Uggla, vapen 455, *458.
 Uggla, Brita Clasdötter, g. m. Christoffer Johansson Ekeblad, gravsten 100.
 Uggla, Maria Elisabet, g. m. Carl Philip Bonde, gåva 455, 481.
 Uggla, Sven Fredrik, kapten, gåva 205.
 Ulfelt, vapen 144, *145.
 Ulfelt, Christina, g. m. ryttm. Carl Gustaf Bonde, gåva 144.
 Ulfsparré, vapen 39.
 Ulfsparré, Anna Göransdotter, g. m. Isac Henriksson Silfverhielm, vapen *74, 76.
 Ulfsparré, Ebba, g. 1. m. landshöv. Erik Oxenstierna, 2. m. kapten-löjtn. Erik Stake, gåva 66, 69.
 Ulfsparré, Eric Månsson, överste, kyrkbygge 37, 40; porträtt *44.
 Ulfsparré, Göran Eriksson, riksråd, porträtt 41, *42.
 Unge, Göran Olofsson, befällningsman, gravsten 351.
 Unge, Jonas, prost, gåva 67.
 G. E. W., guldsmedssignatur 255.
 Wagner, Katarina, g. m. Sten Påvelsen Rutenskiöld, gåva 312.
 Wallgren, Jac., prost, gåva 346.
 Wallin, Nath., kyrkoherde, inskrift 392.
 Wallman, Britta, g. m. Petter Tengman, gravsten 211.
 Wallman, Sven, guldsmed, Göteborg, arbete 123, *124.
 Vasa, vapen 15, 195.
 Vasa, Anna Johansdotter, g. m. Ture Jönsson Tre rosor, gåva 15.
 Vasa, Johan Christernson, anvapen *101, 103.
 Weddinghusen, Albrecht, guldsmed, Göteborg, arbete 517.
 Welin, S., ritn. 403.
 Wenner, Nils, kyrkoherde, gåva 434, 453; manuskript 502.
 Wenberg, Petter, målarmästare, arbete 6, 8, 57, 139, 170, 319, 476.
 Westman, Gustaf, ritn. 330, 336.
 Westman, Lars, ritn. 330, 336.
 Victorin, fotograf, Järpås, kyrkoinv. 320.
 Viding, A., komminister, inskrift 482.
 Viding, Ben., komminister, inskrift 506.
 Wijk, Mary, f. Dickson, konstnärinna, arbete 272; gåva 271, 276.
 Winberg, Anders, tennngjutare, arbete 413.
 Winberg, Jean, inspektor, votivgåva 406.
 Winge (Wingeflycht), Paul, kamrerare, gåva 151, 206; huvudbanér 215, *217.
 Winstorpaätten, Brita Jönsdotter, anvapen *101, 103.
 Wistrand, P., museintendent, teckning 179, 363.
 Wolffschmidt, Benjamin, fänrik, gåva 205.
 Wästman, Erik, guldsmed, arbete 480.
 Zettersten, Samuel, guldsmed, Lidköping, arbete 413.
 Zimmerman, Johan Martin, guldsmed, Göteborg, arbete 256.
 Ödhger, runsten 151.
 Örn, Carl, målarmästare, Lidköping, arbete 8, 63, 194.
 Örndahl, A., gåva 205.
 Örneko, epitafium, *463.
 Örneko, Anna Catrina, gåva 462.
 Örneko, Carl Gustaf, gåva 462.
 Örneko, Johan Bogislaus, kapten, gåva 462.
 Örneko, Maria Christina, g. m. Johan v. Brandt, och Johan Brehmer, gåva 462.
 Örneko, Maria Elisabeth, g. m. Johan Henning Brehmer, gåva 462.
 Örneko, Peder, landshövding, gåva 462.
 Örneko, Peder Larsson, epitafium 462, *463.

Sakregister.

- Abraham, Isak offras, 293.
 Absid 21, *22, 136, *137.
 Adam, syndafallet 139, 172.
 Adolf Fredriks tal 16.
 Alabaster 383.
 Altare:
 Huvudaltare, altarring 10, 37, 61, 94, 121, *143, 144, 170, 194, 231, 251, 254, 271, 304, 306, 323, 338, 341, *343, 375, 391, *392, 410, *412, 431, 445, 495, *496, 513, *524, 525, 529.
 Kakealtare 8.
 Kvinnoaltare 94, 268, 293, 320.
 Lillaltare 8.
 Ostaltare 195, 207.
 Sakristialtare 189.
 Sidoaltare 26.
 Altarduk, se altarkläde.
 Altarekappa 16.
 Altarkläde 15, 16, 29, 30, 207, 238, 257, 258, 278, 294, 383, 457, 481, 501, 519.
 Altarlist 175, 382.
 Altarprydnad, -tavla, - uppsats 7, 10, 25, *26, 38, *61, 62, 63, 94, 122, 144, *145, 170, 171, 194—*196, *230—232, 251, 252, 254, 268, 271, 293, 304, 306, 320, 323, 338, 341, 376, 391, *392, 410, *412, 431—*434, 445, *474—*476, 495, *496, 513, *524.
 Altarskiva av sten 37, 94, 121, 144, 194, 231, 251, 338, 375, *406, 410, 431, 474, 495.
 Altarskåp, medeltida, 63, 144, 194, 232.
 S. Andreas 252, 342, 523, *525.
 Anfangslist *91, 119, *121, *183, 369, *371.
 Antependium (se även altarkläde) 30, 45, 68, 69, 97, 125, *150, *174, 205, 206, 207, 238, 257, 276, 277, 294, 311, *313, 325, 347, 348, 382, 383, 395, 396, 415, 454—*458, 481, 501, 518.
 Anträd *356, 358.
 Anvapen *77, *101—104, *284, 464, *466.
 Apostlarna (se även namnen) 26, 63, 168, 253, 268, 340, 523, *525.
 Aron *231, 232.
 S. Bartolomeus 342, 523, *525.
 Bast 518.
 Begravningsfana 30, 77, *155, 314, 358.
 Begravningsplåt *214, 260, 350.
 Begravningsvapen 30, *77, *78, *101—*104, *128, 129, 214—*217, 260, *281—*285, 304, *356—358, 397, *398, *464—*466.
 Blindering, se tegelornering.
 Bod 54, 110, 134, 181, 182, 225, 251, 407, 478, 489, 494.
 Bogårdstak 110.
 Bokband 398, *400.
 Bokdyna 481.
 Bokstol 476.
 Bondeepitafium 398, 502.
 Bondefana, se uppbådsfana.
 Bord 129, 217.
 Brokatell 518.
 Brudkrona 13, 29, 149.
 Brudpäll 16, 69, 125, 150, 238, 277, 311, 347, 382, 519.
 Brudstol 63, 146.
 Brunn 318.
 Bröstharnesk 77.
 Buldan 434.
 Burdeln 382.
 Bårhus 110, 134, 250.
 Bårkläde 311, 325.
 Bänkar, bänkinredning 8, 10, 23, 26, 39, 63, *94, 95, 123, 146, 171, 198, 232, 252, 255, 286, 269, 272, 293, 306, 321, 323, 326, 338, 339, 342, 377, 393, 412, *434—443, 445, 476, 479, 497, 513, 514, *515.
 Bänkdelling 180, 222, 232, 242, 264, 509, 512, 514.
 Böcker:
 Bibel 151.
 Handbok 398.
 Kyrkböcker 423.
 Psalmbok 398.
 Bönspall 326.
 Centaur, stensulptur, 113, *114.
 Cheridon 64.

- Dalbodörren 119, 164.
 Damasch 294.
 David 411, *413.
 David och Goliat 137.
 Dekorationsmålning, modärn, 9, 166, 226, 340.
 Diskduk, se diskläde.
 Diskkläde 99, 207, 396.
 Djäknestol 515.
 Dopfunt 10, *26—*28, *40, *95, *122, 123, *146, *171—*173, *198, *233, 234, *255, *272, 307, 324, 342, *344, *378, 379, 393, *394, 412, 416, 446, *449, 479, *498, *516.
 Dopkläde 519.
 Dopskål, -fat, -bäcken 10, 28, 40, 64, 95, 123, 149, 173, 199, 235, 255, 272, 308, 323, 324, 342, 393, 412, 446, 479, 498, 516, *517.
 Dopstall, -bord 10, 28, 64, 95, 198, *199, 272, 308, 323, 342, 346, 516.
 Drottningens stol 8.
 Dörr, medeltida och dörrbeslag, 90, *112, 113, 121, 137, 164, 191, *222, 245—*247 301, *316, 368, *371, 407, 471, 495.
 Ekebladiska gravkoret 337.
 Ekspån 5, 115, 135, 141, 169, 183, 188, 191, 230, 231, 247, 301, 319, 337, 371, 373, 375, 389, 390, 408, 410, 426, 431, 471, 507, 509.
 Eldkar 239, 258.
 Eldsvåda 23, 56, 97, 118, 185, 225, 228, 318, 523.
 Elias 247.
 Emaljarbete 310, 446, 451.
 Epitafium 16, 124, 126, 154, 211—213, 398, 462, *463, 502, *515, 519.
 S. Erasmus 310, *312.
 Evangelisterna 11, 26, 38, 122, 186, *231, 232, 252, 376, 391, 411, *476, 495, *496.
 Fattigbössa 406.
 S. Filippus 523, *525,
 Flöjel 4, 60, 141, 156, 162, 218, *219, *258, 259, 319, 373, 387, 407.
 Fönster 6, 22, 34, 55, 56, 59, 86, 88, *89, *90, 115—*118, 135—137, 141, 143, 164, 169, 182, 185, 188, 192, 193, 225, 226, 229, 245, 248, *249, 250, 265, 267, 269, 292, 301, 303, 304, 306, 320, 322, 331, 333, 335, *336, 337, 340, 367—369, 370, *372, 373, 387, 389, 390, 407, 426, 431, 444, 471, *472, 477, 489, 495, 507, 512, 526.
 Fönster, blyinfattade 407, 471.
 Fönsterluckor 368.
 Försvarstorn 119, *120.
 Försäljning av kyrkobyggnad 293.
 Glasmålning 445.
 Golv 10, 34, 55, 86, 115, 136, 166, 169, 183, 188, 191, 226, 230, 245, 265, 269, 292, 301, 306, 314, 320, 322, 333, 340, 368, 374, 388, 407, 409, 426, 431, 445, 471, 478, 490, 509, 512.
 Grav i ka 337, 338, 397, 529.
 Gravhög 300.
 Gravkor 21, 23—*25, *55, 56, 60, 89, 91, 143, 189, 331, 333, 335, 336, 338, *421, 422, 429, 434, 526.
 Gravminnen 326, 482.
 Gravplatsindelning 405, 424, 470, 486, 505.
 Gravskick 405, 425, 482.
 Gravsten, -häll, -kors, -vård 3, *4, 10, 16, *21, 30, *45, 46, *50, *74—*77, *98, —102, 115, *126—128, 136, 141, 142, *151—*153, *175, *180, *181, 183, *208—211, *224, 230, *239, *243, *259, *260, *279—*283, 297, 300, 306, 312, 314, 318, 326, 331, 338, *350—*354, *364, *381, 383, *387, *405, 406, 409, 416, *419, *422, 424, 425, 459, *460, 470, 482, 486, *487, 501, *502, 506, 519, 520, *528, 529.
 Gravtumba 60, *99, 312, *396, *397, *399, *405, 409, 416, 425, 486.
 Guldprojel 457.
 Gustaf III:s tal 16, 156.
 Gyllenduk 16.
 Gyllentaft 29.
 Gärdzgård, gierdzgård 291, 331.
 S. Göran och draken 187.
 Gördel 69, 383.
 Hammarband, ornerade 166, *167; ornerade 387, 390, 489.

- Hamplärfft 457.
 Handklocka 8.
 Handkläde 69, 347, 519.
 Harnesk, se bröstsharnesk.
 Hedengrans stick, se minnestavla.
 Helgonbild, -skåp (skulptur, se även helgonnamnen) 174, 201—*203, 310, 312.
 Herodes 27, *28.
 Hollandslärfft 99, 151.
 Hospital 48, 99.
 Huslärfft 125.
 Huvudfana 30.
 Huvudkläde 29.
 Hyende 258, 457, 481.
 Håv, pung, 15, 30, 45, 69, 97, 125, 150, 174, 239, 258, 276, 294, 325, 347, 383, 395, 415, 416, 456—458, 481, 501, 519, Härbre 134.
 Hörnkedja av huggen sten 5, 111, 188, 244, 507, 510.
 Inskription ang. kyrkobyggn. el. rep. 40, 269, 306, 322, 340, 470, 478.
 Ixion 439.
 Jakob, d. y. 523, *525.
 Jakob d. ä. 523, *525.
 Johannes döparen 122, 194, *196, 198, *199, *234, 235, 410, *412.
 Johannes evangelisten 25, *26, 144, *145, 194, *196, *231, 232, 235, 252, 304, 523, *525.
 Judas Taddeus 342, 523, *525.
 Julhalm 407.
 Järngrind 9, 53, 83, 109, 133, 162, 180, 224, *242, 243, 253, 264, 318, 321, 330, 387, 470, 477, 486.
 Kaggaska gravkoret 330, 335, 337.
 Kalk, nattvards-, mässe-, *12, *13, 28, *41, *64, *65, 95, *96, 97, 123, *124, *147, *148, 173, 199, *200, *234, *235, 255, 256, 257, 272, 294, 308, *310, 324, 342, 344, *345, 347, 379, *380, 393, 413, 446, *450, *451, 453, 480, *499, 516, 517.
 Kalkkläde 15, 16, 29, 30, 68, 69, 98, 125, 150, 151, 206, 238, 239, 257, 277, 294, 311, 325, 347, 348, 383, 395, 416, 457, 458, 481, 501, 519.
 Kalkmålning, medeltida 117, 137, 168, 266, 523—*526.
 Kalkmålning, nyare tid 183, 185, *192, 245, 246, 368, 490.
 Kanna *13, *64, 66, *124, 148, *149, 173, 201, *256, 257, 274, 309, 310, 314, 324, 345, *348, 394, 448, *452, 516.
 Karl XIII:s tal 156.
 Karta över Skåne, Halland o. Blekinge 206.
 Karta över Sverige 206.
 Kiellstorpagrafwen, se Kaggaska gravkoret.
 Kiersing 294.
 Kista, kyrk-, 217, 294, 383.
 Kloband 69.
 Klocka (se även ur och handklocka) *17, 21, 23, 34, 78, *79, *105, *129, *156, 175, *176, 218, 219, 224, 260, *285, 286, 292, 306, *314, 315, 326, 358—360, *382, 384, 398—400, 416—418, 465, 482, 483, 487, 506, 530.
 Klockarestol 171.
 Klockgjutarmärke 384, 488.
 Klockstapel *4, 21, *33, 34, *37, 54, 110, *162, 181, 224, *225, 243, *292, *296, 300, *301, 387, *388, *405, 407, 425, 470, 486, *488, 506, *507, *509.
 Klockstol 192.
 Klocktorn 512.
 Klosterlärfft 151.
 Knuttimring 293, 303, 320, 374, 390, 431, 494.
 Kollektställ 285.
 Kolonn, kolonnett, medeltida 300, 370.
 Konungsstol 8.
 Korbänk 171.
 Korkåpa 206.
 Korporale 64, 206.
 Korsarm 60, 336.
 Korskrank 8.
 Krigsbyte 309, 339.
 Kristus:
 Födelse 523, *526.
 Herdarna mottaga änglabudskapet 472.
 Konungarnas tillbedjan 170, 524, *526.
 Döpes 472.

- Förklaring 6, 509.
 Som den gode herden 12.
 Uppväcker en död 246.
 Nattvarden 87, *88, 144, *145.
 Getsemane *451.
 Gisslas 246, 451.
 Törnekrönes *451, 464.
 Ecce homo 304, *305, *451, 495, *496.
 Korsbärningen *451.
 Golgata (korsfäst) 122, 139, 194, *196,
 *230, 231, *235, *304, 358, 376, 391,
 410, *412, 436, *451, *474, 483, 495,
 *496.
 Nedtages från korset 124, 258.
 Den döda kroppen bäres av änglar *61,
 62.
 Begraves *432.
 Nedstiger i helvetet 194.
 Uppståndelse 325.
 Uppenbarar sig i Emaus 195.
 Uppenbarar sig i Örtagården 195.
 Himmelsfärd 144, *145, 247.
 Guds lamm 358, 379, 434, 516.
 Pieta *41.
 Som smärtornas man *203.
 Världens frälsare 358.
 Krucifix, skulpterat trä, 38, 95, 144, *201,
 *236, 274, 411, 434, *447, *448, 454.
 Kvaderristning, se murförband.
 Kyrka av trä, medeltida 115, *292, 318,
 320.
 Kyrkbalk 110, 133, 180, 243, 291, 297,
 470, 486.
 Kyrkhärberge 134, 471.
 Kyrkkista, se kista.
 Kyrkogård 9, *20, 21, *33, 34, 53, *54,
 83, *108, 109, *133, *162, 180, 182, 224,
 243, 253, 264, 289, 291, 297, 318, 321,
 330, *363, 387, *404, *405, 423, 470,
 477, *486, 505.
 Kyrkogårdsmur 9, *20, 21, 34, 53, 83,
 109, 110, *132, 133, 162, 180, 224, 243,
 253, 264, 291, 297, 300, 318, 321, 330,
 363, 387, 404, 423, 470, 477, 486, 505,
 Kyrkogårdsport (ingång) 9, 34, 53, 83,
 109, 133, 162, 180, 224, *242, 243, 253,
 264, *265, 292, 297, 318, 321, 330, *331,
 *363, 364, 387, *404, 423, 470, 477.
 *485, 486, 505.
 Kyrkstöt 286, 465, 482.
 Kyrkvaktardräkt 16, 30, 69, 207, 459.
 Lampett, se ljusplåt.
 Landtboräntor 320.
 Landtbruksredskap, modeller till, 465.
 S. Lars (Laurentius) 175, *234, 235.
 Likkista 24, 285, 297, 338, 341, 349, 350,
 429, 430.
 Likport 364.
 Liljesten 3, *4, *45, 46, 55, *74, *127,
 *128, 151, *152, 169, *175, *208, *239,
 *259, *260, 312, 318, 325, *326, 350,
 368, 374, *381, 383, 388, *396, 416, *419
 459, *460, 501, *502, *530.
 Lilliehöökiska gravkoret *421, *422, 429,
 434, 463, 464.
 Limoges-arbete 311.
 Ljusarm *66, 67, 204.
 Ljuskrona 13—*15, 29, 66, *97, *125,
 *149, 174, 203, *204, *237, *238, 257,
 *274—276, 311, *324, 325, 346, *349,
 380, 382, 394, *395, 413, 414, *417, 454,
 *477, 480, 500, 517, 518.
 Ljusplåt 125, 205, *276.
 Ljusstake 14, *16, 29, *67, *68, 95, 97,
 125, 150, 174, 205, 238, 257, 276, 311,
 325, 346, 382, 394, 414, 415, *453, 454,
 480, 481, 500, 518.
 Lukas 144, *145, 186, 194, *196, *231,
 232, *304, 342.
 Lykta 68.
 Läcköskolan 8, 26, 122, 144, 232, 252, 377,
 392, 411, 412, 476.
 Läktare 6, 8, 10, 26, 37, *39, 63, 95, 123,
 146, 172, 198, 232, 253, 255, 268, 272,
 294, 306, 307, 321, 323, 333, 340, 342,
 377, 393, 412, 443, 445, 477, 479, 498,
 515.
 Maria: 25, 38, 434.
 Josef och Maria 106.
 Med barnet (Madonna), medeltida skulp-
 tur 28, *29, 201, *203, *236, 237, 411,
 *413, 442, *447, 453.
 Kröning 523, *525.

- Markus 144, *145, 172, 186, 194, *196, *231, 232, *304, 342.
 Matteus 144, *145, 186, 194, *196, *231, 232, *304, 311, 342, 523, *525.
 S. Matthias 342, 523, *525.
 S. Mikael *87, *113, 114, 172, 369.
 Minnestavla 16, 73, 154, 156, 355, 356, 463.
 Minnesvers 17, 72, 73, 78, 127, 156, 194, 210, 212, 218, 219, 260, 286, 326, 354, 359, 399, 482, 487, 506.
 Moses 106, 122, 194, *196, 198, *199, *231, 232, 247, 410, 411, *412, *432.
 Murankare 23, 471.
 Murförband, gråstens- 54, 121, 169, 374, 387, 408; 425, 471; sandstens-, 54, 83, *110, 111, 115—*117, 134, 163, 167, 182, 191, 248, 300, 331, 333, 365, 370; tegel-, 135.
 Mynt 175, 181.
 Mässhake 15, 16, 29, 30, *68, 69, 98, 106, 125, 126, 150, 151, 174, 206, 207, 238, 239, 257, 258, *277, 294, 311, 325, 347, 395, 415, 455, *456, *457, *458, 481, 501, *518.
 Mässkjorta 29, 207.
 Nattvardsgång, avgift för, 225.
 Nattvardskärl *12, *13, 28, 40, *41, *64, 65, 95, *96, 97, 123, *124, *147—149, 173, 294, 308—*310, 311, 324, 343, 344, 379, 380, 393, 394, 413, *446—*453, 480, 499, 516, 517.
 Nicolaus av Myra 235.
 Noaks ark 472.
 Nummertavla *39, 146, 306, 342, 393, 443, 445.
 Nyckel 191, *219, 239.
 Nyckelskylt 368.
 Näver till tak 471.
 Oblatask 13, 29, 40, *41, *65, 66, 95, *96, 97, 124, *148, *149, 173, 199, *200, 236, 255, 256, *273, 274, 294, 309, 310, 324, 344, 345, *346, 380, 394, 413, 448, *453, 480, 499, *500, 516, 517.
 Oblatjärn 29, 173, 358.
 Offer 94.
 Offerkälla 266.
 Orgel 10, 40, 63, 64, 95, 146, 172, 198, 232, 255, 272, 307, *308, 323, 342, 379, 393, 412, 446, 479, 498.
 Ostindiskt tyg 501.
 Paten *12, 13, 28, *41, *64, *65, 95, *96, 123, *124, *148, 173, 199, *200, 236, 255, 256, 294, 309, *311, 324, 343, 344, *346, 379, *380, 394, 413, 447, 480, 499, 516, 517.
 Patenkläde 415.
 Paulus 195, 252, 342, 376, 523, *525.
 Perlstickarekrona (brudkrona) 13.
 Petrus, aposteln, 172, 195, *196, 342, 376, 491, *493, 523, *525.
 Pinoredskap 304, 495.
 Piscina 144, 369.
 Plan av ka, 5, *7, 21, *25, *35, *53, *58, *83, *109, *135, *163, 182, *226, *244, *254, *268, *306, 318, 321, *322, *334, 335, *366—*367, *388, *406, *424, *444, *478, *490, *508.
 Planterhage 320.
 Plantering 110, 224, 318, 364, 407, 423, 444, 470, 477, 483, 486, 505.
 Planutveckling *18, *31, *46, *80, *106, *130, *157, *176, *220, *240, *261, *286, *315, *327, *360, *385, *401, *418, *467, *484, *502, *521.
 Plattskärning 392.
 Pokal 516.
 Portal, ingång 6, 35, 55, 59, 86, 88, *112, 113, 121, 135, 140, 142, 164—*166, 183, *184, 191, *193, 226, 230, 245, 250, 269, 300, 301, *303, 306, 320, 321, 322, 333, 337, 340, 368, *370, 371, 374, 387, 407, 426, 445, 471, 489, 490, 509, *510.
 Porträtt 11, *42—44*, *70, *71, 156, 207.
 Predikstol 8, 10, 26, *38, *62, 63, 94, 122, 144, 171, 195, *197, *232, 252, 255, 268, 272, 293, 305, 306, 320, 323, 338, 341, 376, 392, *393, 411, *414, *415, 434, 445, 476, 479, 495, *497, *514.
 Primklocka 258, 294, 520.
 Prästestol 253.
 Påve *236, 237.

- Pärlefärg 94, 146.
 Pärlekrona, -krans, 149.
 Pöttestöt, -stör, 465, 482.
- Raserande av ka, helt el. delvis, 289, 291, 297, 300, 304, 319, 320, 331, 336, 337, 338, 373, 390, 425, 470, 474, 494, 511,
 Relik, bitar av Kristi kors, 526.
 Relikgömma 525, 526.
 Renovering av oljemålning, 42, 44, 62, 63, 465.
 Restaurering (konservering) av kalkmål. 137, 523.
 Restaurering av kyrkobyggnad, m. m. 118, 121, 130, 143, 157, 169, 335, 336, 390, 409, 474, 492, 512, 523.
 Riksvapen med vase 195.
 Ringkors 297.
 Ringning vid begravning 219, 260.
 Rivning, se raserande.
 Runsten, runinskrift 83, 113, 134, *151, 162, 175, 224, 268, 298, 300, *528, 529.
 Rökelsekar 175, 216, *218, 239, 258, 294, 349.
 Rökling 382.
- Sakristia 6, 23, 36, 37, 56, 58, 89, 121, 143, 169, 188, 230, *248, 250, 267, 270, 292, 300, 304, 306, 319, 331, 335—337, 372, 374, 392, 427, 431, 445, 473, 492, 495, 496, 511, 513.
 Schirduk 294.
 Siffertavla, se nummertavla.
 S. Sigfrid 174, 175.
 Silverduk 29.
 Silversked *96, 345, *380, 394, 413.
 Sittbänk av sten 365.
 Självspillingar, deras gravplats 470.
 Skampall 482.
 Sked, se silversked.
 Skriftklocka, se handklocka.
 Skrin 156, 175.
 Skåp 294.
 Snibbskål 314, 326, 520.
 Sockel 5, 21, *34, *111, 113, 135—*137, 138, 163, *164, 182, *183, *265, 268, 300, *304, 305, 331, 333, 335, *336, 340, 365, *366, 371, 444, 507, 510.
- Sockenbudstyg 13, 65, 95, *96, *148, 199, *200, 236, 257, 273, 344, 380, 413, 453, 499.
 Sockenfana 519.
 Sockenmagasin 513.
 Solur, timvisare, timsten 77, 102, 141, 259, 398, 482.
 Sorgfana, se begravningsfana.
 Spögubbe 459.
 S. Staffan (Stefan) 27, *28, 379.
 Stegare 180.
 Stensulptur (arkitekturdetaljer) *35, 83, *87, *88, *112—*115.
 Stiglucka 423, 470, 505.
 Stocklås 217, 471.
 Stol 45, 129, 217, 326, 398, 465.
 Straffstock 285, 384, 398.
 Strävpelare 249, 431.
 Ställemästare 4.
 Stätta 486.
 Svepning 415.
 Sveriges vapen, se riksvapen.
 Symboliska bilder:
 Den apokalyptiska kvinnan 172.
 De åtta saligheterna 509.
 Djävul 87.
 Drake 27, *28, 369.
 Helvetet 139.
 Himmelriket 139.
 Hjärta 477, 515.
 Hoppet 122, 144, *145, 194, *196, 306.
 Kärleken 122, 144, *145, 194, *196, 306.
 Lamm 12, *27.
 Lejon 440, 483.
 Läderlapp 436.
 Mammon 440.
 Pelikanen 61, 63, 194, *196, 391, 436.
 Samdrägligheten 498.
 Skapelsen 139.
 Snällheten 498.
 Svan 442.
 Tiden 26.
 Treenigheten 523, *525.
 Tron 122, 144, *145, 194, *196, 306.
 Yttersta domen 172, 247, 465.
 Årstiderna 247.
 Ängel 12, 95, 124, *433, 434.
 Sånghus 143, 168.

- Sägen 318, 372.
- Tak, medeltida innertak, 55, 248, 301, 369, 471, 490.
- Takmålning 57, 319, 335, 340, 369, 370, 388, 407, 426, 471, 490, *493, 494, 509, 530.
- Takryttare 36, *168, 169.
- Takstol 89, 166, 183, 230, 389.
- Tegelornering *22, 23, 137, 225.
- Tegelslagning, se Ågården i ortsregistret.
- Textilier 15, 29, 45, 68, 97, 125, 150, 174, 205, 238, 257, *276—278, 294, 311—*313, 325, 347—348, 382, 395, 415, *454—*459, 481, 501, *518.
- Timglas 8, 26, 146, 258, 294, 314, 358, 377, 398, 412, *433, 434.
- Timsten, -visare se solur.
- S Tomas 523, *525.
- Torn *9, *22, 23, *54, *55, *59, *84, 90, *92—*93, 119, *120, 139—141, 191—193, *266, 270, 300, 306, 319, 323, 331, *334, 335, 337, 372, 373, 445, 527, 529.
- Trappa 91, 120, 140, 191.
- Triumfbåge 35, 86, 183, 226, 369, *371, 372.
- Tubin 294, 325, 458.
- Tumba, se gravtumba.
- Tyghus 54.
- Tympanon 183, 300, 301, 302, 368, 473, *530.
- Uppbådsfana 17, 155, 207, 459.
- Uppvärmning 10, 60, 93, 121, 143, 169, 193, 231, 254, 306, 323, 342, 375, 390, 410, 445, 478, 495, 513.
- Ur 217.
- Valv av tegel el. natursten 22, 23, 86, 115, 117, 119, 121, 137, 139, 168, 169, 183, 188, 191, 226, 228, 231, 247, 249, 266, 300, 333, 370, 371, 375, 509.
- Valv av trä, *6, 10, 23, 34, 37, 57, 340, 445.
- Vapenhus 6, *22, 23, *37, 56, 59, 90, 121, 141, 169, 191, 230, 250, *266, 292, 303, 304, 306, 320 331, *332, 333, 335, 336, 337, *365, 372, 374, 390, *409, 426, *427 431, *473, 492, 494, *509, 511, 512, 513.
- Wattenwärk 320.
- Vaxljus 396.
- Vidskepligt bruk 384, 529.
- Vigselkläde 150.
- Wigslepäll 382, 395, 415.
- Wilepäll 347.
- Vindskidor, -bräder, 251, 303, 320, 387.
- Vinsil 13, 148.
- Vinsked 201.
- Votivgåva 406.
- Värja 77, 155, 285, 314.
- Yttertak 5, 9, 34, 55, 86, 115, 117, 134, 135, 143, 183, 188, 227, 247, 293, 301, 306, 323, 333, 371, 389, 408. 426, 445, 489, 509.
- Åskslag 57, 118, 192.
- Ättebacke 300.
- Ättehög 482.
- Ödekyrkogård 3, *49, *50, 470.

NILS KAGG

Kammarjunkare, † 1601 G.
1586 m. Brita Hård af Segerstad, f. 1563, † 1630. Ägare av Källstorp.

NILS

f. 1598, friherre 1651, överste, guvernör i Halland, † 1653. G. 1634 m. Marg. Bonde, f. 1615 † 1658. Ägare av Källstorp

NILS

f. 1636, kammarherre, † 1699. G. 1660 m. Märta Ribbing, f. 1637. Ägare av Källstorp.

LARS

f. 1661, överstelöjtnant.
† 1710. G. 1700 m. Elin Stake, levde ännu 1732.
Ägare av Källstorp.

HELENA

f. 1701, † 1732. G. 1726 m. PEHR PHILIP HIERTA f. 1698, hovmarskalk, † 1784, Omgift 1734 med Agneta Maria Cederbielke, † 1773.

MARGARETA

f. 1662, † 1669.

JOHAN

f. 1664, kapten. G. 1. m. Kristina Kafle. 2. 1700 m. Kristina Hedwig Körning. 3. m. Magdalena Kristina Uggla.

1. BRITA

f. 1693, † 1769. G. m. HERMAN FLEMING, f. 1665, kornett (se Bil. II.)

1. CLAS PHILIP

f. 1732, hovjunkare, † 1802. G. 1762 m. Johanna Catharina Hård af Segerstad.

2. ULRICA

f. 1737, † 1805.

2. ELIN

f. 1740, † 1831.

2. EVA JULIANA

f. 1741, † 1829.

Ägare av Källstorp.

2. JOHAN ADAM

f. 1749, landshövding i Älvsborgs län, † 1816. G. 1787 m. Ebba Maria Ekeblad, f. 1752, † 1839, dotter till Clas Ekeblad och Eva De la Gardie. (Se Bil. I).